

МІЖНАРОДНИЙ НАУКОВИЙ ЖУРНАЛ «ІНТЕРНАУКА»

ISSN 2520-2057

INTERNATIONAL
SCIENTIFIC JOURNAL
«INTERNAUKA»

МЕЖДУНАРОДНЫЙ
НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ
«ИНТЕРНАУКА»

№ 20 (60) / 2018
2 том

**МІЖНАРОДНИЙ НАУКОВИЙ ЖУРНАЛ
«ІНТЕРНАУКА»**

**INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL
«INTERNAUKA»**

**МЕЖДУНАРОДНЫЙ НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ
«ИНТЕРНАУКА»**

*Свідоцтво
про державну реєстрацію
друкованого засобу масової інформації
КВ № 22444-12344ПР*

Збірник наукових праць

№ 20 (60)

2 том

Київ 2018

Повний бібліографічний опис всіх статей Міжнародного наукового журналу «Інтернаука» представлено в: **НЭБ elibrary.ru; Polish Scholarly Bibliography; ResearchBib; Turkish Education Index; Наукова періодика України.**

Журнал зареєстровано в міжнародних каталогах наукових видань та наукометричних базах даних: **Ulrichsweb Global Serials Directory; Google Scholar; НЭБ elibrary.ru; Open Academic Journals Index; Research-Bib; Scientific Indexing Services; Turkish Education Index; Polish Scholarly Bibliography; Electronic Journals Library; Staats- und Universitätsbibliothek Hamburg Carl von Ossietzky; InfoBase Index; International Institute of Organized Research; CiteFactor; Open J-Gate; Cosmos Impact Factor; Scholar Steer; Eurasian Scientific Journal Index; Academic keys; Російський імпакт-фактор; Наукова періодика України; JOURNAL FACTOR; Bielefeld Academic Search Engine (BASE); The Journals Impact Factor (JIF); CrossRef.**

В журналі опубліковані наукові статті з актуальних проблем сучасної науки.

Матеріали публікуються мовою оригіналу в авторській редакції.

Редакція не завжди поділяє думки і погляди автора. Відповідальність за достовірність фактів, імен, географічних назв, цитат, цифр та інших відомостей несуть автори публікацій.

У відповідності із Законом України «Про авторське право і суміжні права», при використанні наукових ідей і матеріалів цієї збірки, посилання на авторів та видання є обов'язковими.

Редакція:

Головний редактор: **Коваленко Дмитро Іванович** — кандидат економічних наук, доцент (Київ, Україна)
Випускаючий редактор: **Золковер Андрій Олександрович** — кандидат економічних наук, доцент (Київ, Україна)
Секретар: **Колодич Юлія Ігорівна**

Редакційна колегія:

Голова редакційної колегії: **Камінська Тетяна Григорівна** — доктор економічних наук, професор (Київ, Україна)
Заступник голови редакційної колегії: **Курило Володимир Іванович** — доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України (Київ, Україна)
Заступник голови редакційної колегії: **Тарасенко Ірина Олексіївна** — доктор економічних наук, професор (Київ, Україна)

Розділ «Економічні науки»:

Член редакційної колегії: **Алієв Шафа Тифліс огли** — доктор економічних наук, професор, член Ради — науковий секретар Експертної ради з економічних наук Вищої Атестаційної Комісії при Президентові Азербайджанської Республіки (Сумгаїт, Азербайджанська Республіка)

Член редакційної колегії: **Баланюк Іван Федорович** — доктор економічних наук, професор (Івано-Франківськ, Україна)

Член редакційної колегії: **Бардаш Сергій Володимирович** — доктор економічних наук, професор (Київ, Україна)

Член редакційної колегії: **Бондар Микола Іванович** — доктор економічних наук, професор (Київ, Україна)

Член редакційної колегії: **Вдовенко Наталія Михайлівна** — доктор економічних наук, професор (Київ, Україна)

Член редакційної колегії: **Гоблик Володимир Васильович** — доктор економічних наук, кандидат філософських наук, професор, Заслужений економіст України (Мукачеве, Україна)

Член редакційної колегії: **Гринько Алла Павлівна** — доктор економічних наук, професор (Харків, Україна)

Член редакційної колегії: **Гуцаленко Любов Василівна** — доктор економічних наук, професор (Вінниця, Україна)

Член редакційної колегії: **Дерій Василь Антонович** — доктор економічних наук, професор (Тернопіль, Україна)

Член редакційної колегії: **Денисенко Микола Павлович** — доктор економічних наук, професор, член-кореспондент Міжнародної академії інвестицій і економіки будівництва, академік Академії будівництва України та Української технологічної академії (Київ, Україна)

Член редакційної колегії: **Дмитренко Ірина Миколаївна** — доктор економічних наук, професор (Київ, Україна)

Член редакційної колегії: **Драган Олена Іванівна** — доктор економічних наук, професор (Київ, Україна)

Член редакційної колегії: **Еміне Лейла Кият** — доктор економічних наук, доцент (Туреччина)

Член редакційної колегії: **Єфіменко Надія Анатоліївна** — доктор економічних наук, професор (Черкаси, Україна)

Член редакційної колегії: **Заруцька Олена Павлівна** — доктор економічних наук, професор (Дніпро, Україна)

Член редакційної колегії: **Захарін Сергій Володимирович** — доктор економічних наук, старший науковий співробітник, професор (Київ, Україна)

Член редакційної колегії: **Зеліско Інна Михайлівна** — доктор економічних наук, професор, академік Академії економічних наук України (Київ, Україна)

Член редакційної колегії: **Зось-Кіор Микола Валерійович** — доктор економічних наук, професор (Полтава, Україна)

Член редакційної колегії: **Ільчук Павло Григорович** — доктор економічних наук, доцент (Львів, Україна)

Член редакційної колегії: **Клочан В'ячеслав Васильович** — доктор економічних наук, професор (Миколаїв, Україна)

Член редакційної колегії: **Копилук Оксана Іванівна** — доктор економічних наук, професор (Львів, Україна)

Член редакційної колегії: **Кравченко Ольга Олексіївна** — доктор економічних наук, професор (Київ, Україна)

Член редакційної колегії: **Курило Людмила Ізидорівна** — доктор економічних наук, професор (Київ, Україна)

Член редакційної колегії: **Кухленко Олег Васильович** — доктор економічних наук, професор (Київ, Україна)

Член редакційної колегії: **Лойко Валерія Вікторівна** — доктор економічних наук, професор (Київ, Україна)

Член редакційної колегії: **Лоханова Наталя Олексіївна** — доктор економічних наук, професор (Львів, Україна)

Член редакційної колегії: **Малік Микола Йосипович** — доктор економічних наук, професор (Київ, Україна)

Член редакційної колегії: **Мігус Ірина Петрівна** — доктор економічних наук, професор (Черкаси, Україна)

Член редакційної колегії: **Мухсінова Лейла Хасанівна** — доктор економічних наук, доцент (Оренбург, Російська Федерація)

Член редакційної колегії: **Ніценко Віталій Сергійович** — доктор економічних наук, доцент (Одеса, Україна)

Член редакційної колегії: **Олійник Олександр Васильович** — доктор економічних наук, професор (Харків, Україна)

Член редакційної колегії: **Осмятченко Володимир Олександрович** — доктор економічних наук, професор (Київ, Україна)

Член редакційної колегії: **Охріменко Ігор Віталійович** — доктор економічних наук, професор (Київ, Україна)

Член редакційної колегії: **Паска Ігор Миколайович** — доктор економічних наук, професор (Біла Церква, Україна)

Член редакційної колегії: **Разумова Катерина Миколаївна** — доктор економічних наук, професор (Київ, Україна)

Член редакційної колегії: **Рамський Андрій Юрійович** — доктор економічних наук, професор (Київ, Україна)

Член редакційної колегії: **Селіверстова Людмила Сергіївна** — доктор економічних наук, професор (Київ, Україна)

Член редакційної колегії: **Скрипник Маргарита Іванівна** — доктор економічних наук, професор (Київ, Україна)

Член редакційної колегії: **Смолін Ігор Валентинович** — доктор економічних наук, професор (Київ, Україна)

Член редакційної колегії: **Сунцова Олеся Олександрівна** — доктор економічних наук, професор, академік Академії економічних наук України (Київ, Україна)

Член редакційної колегії: **Танклевська Наталія Станіславівна** — доктор економічних наук, професор (Херсон, Україна)

Член редакційної колегії: **Токар Володимир Володимирович** — доктор економічних наук, професор (Київ, Україна)

Член редакційної колегії: **Тульчинська Світлана Олександрівна** — доктор економічних наук, професор (Київ, Україна)

Член редакційної колегії: **Хахонова Наталія Миколаївна** — доктор економічних наук, професор (Ростов-на-Дону, Російська Федерація)

Член редакційної колегії: **Чижевська Людмила Віталіївна** — доктор економічних наук, професор (Житомир, Україна)

Член редакційної колегії: **Чубукова Ольга Юріївна** — доктор економічних наук, професор (Київ, Україна)

Член редакційної колегії: **Шевчук Ярослав Васильович** — доктор економічних наук, старший науковий співробітник, доцент (Нововолинськ, Волинська обл., Україна)

Член редакційної колегії: **Шинкарук Лідія Василівна** — доктор економічних наук, професор, член-кореспондент НАН України (Київ, Україна)

Член редакційної колегії: **Шпак Валентин Аркадійович** — доктор економічних наук, професор (Київ, Україна)

Член редакційної колегії: **Белялов Талят Енверович** — кандидат економічних наук, доцент (Київ, Україна)

Член редакційної колегії: **Скриньковський Руслан Миколайович** — кандидат економічних наук, член-кореспондент Української академії наук (Львів, Україна)

Член редакційної колегії: **Peter Bielik** — Dr. hab. (Словацька Республіка)

Член редакційної колегії: **Eva Fichtnerová** — University of South Bohemia in České Budějovice (Чеська Республіка)

Член редакційної колегії: **József Káposzta** — Dr. hab. (Угорщина)

Член редакційної колегії: **Henrietta Nagy** — Dr. hab. (Угорщина)

Член редакційної колегії: **Venelin Terziev** — Professor Dipl.Eng., PhD, доктор наук з національної безпеки, доктор економічних наук, член-кореспондент Російської академії природної історії (Русе, Болгарія)

Член редакційної колегії: **Anna Törő-Dunay** — Dr. hab. (Угорщина)

Член редакційної колегії: **Mirosław Wasilewski** — Dr. hab., Associate professor WULS-SGGW (Польща)

Член редакційної колегії: **Natalia Wasilewska** — Doctor of Economic Sciences, professor UJK (Польща)

ЗМІСТ
CONTENTS
СОДЕРЖАНИЕ

ЕКОНОМІЧНІ НАУКИ

Letiuka Viktoriia INVESTMENT CLIMATE IN UKRAINE: REALITY AND PERSPECTIVES	7
Анопрієнко Роман Володимирович, Охріменко Ігор Віталійович ОЦІНКА ЗБАЛАНСОВАНOSTІ ПОПИТУ ТА ПРОПОЗИЦІЇ ВАЛЮТНОГО РИНКУ ТА ПРОГНОЗУВАННЯ КУРСУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ВАЛЮТИ	10
Белей Світлана Іванівна, Когут Назарій Олегович, Яновський Михайло Михайлович ВПЛИВ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ НА ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК УКРАЇНСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ	16
Верстяк Оксана Миколаївна, Верстяк Андрій Васильович РЕГІОНАЛЬНО-ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ ПРИКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ.....	20
Дуброва Наталя Петрівна, Зубко Оксана Володимирівна, Сотніков Сергій Олександрович ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ БАНКІВ В УМОВАХ ФІНАНСОВОЇ КРИЗИ ...	25
Животок Едуард Борисович, Белялов Талят Енверович КОМЕРЦІЙНА ТАЄМНИЦЯ В СИСТЕМІ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ	29
Матвєєва Наталя Миколаївна, Котельнікова Ірина Вікторівна КОНЦЕПЦІЯ «ЗЕЛЕНОЇ ЕКОНОМІКИ» ТА МОЖЛИВОСТІ ЇЇ ЗАСТОСУВАННЯ В УКРАЇНІ.....	34
Михайлова Кристина Валеріївна, Матвєєва Наталя Миколаївна ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА БІЗНЕС ТА ДІЛОВЕ СЕРЕДОВИЩЕ	40
Синенко Олександр Ігорович, Алекса Єлизавета Григорівна ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ УПРАВЛІННЯ ВЛАСНИМ КАПІТАЛОМ БАНКУ	46
Соболева Ганна Григорівна, Бездітко Олена Сергіївна, Пашенко Альбіна Олександрівна ТРАНСФОРМАЦІЯ ВНУТРІШНЬОГО І ЗОВНІШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА БІЗНЕСУ В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ	50
Стадник Юліанна Андріївна, Журба Лілія Володимирівна, Стахів Марта Богданівна ПРОГНОЗУВАННЯ ОБСЯГУ ЗБУТУ ЯК ЕЛЕМЕНТ ПЛАНУВАННЯ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА	55

Тарнавська Оксана Богданівна ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ІНТЕГРАЦІЇ В СОТ	60
Шиндирук Іван Петрович, Григоренко Максим Олегович ЗБАЛАНСОВАНА ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ КАПІТАЛУ	65
Яненко Ірина Георгіївна ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ В СИСТЕМІ ОСВІТИ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФОРМУВАННЯ ЇЇ НОВОЇ ЯКОСТІ.....	70

UDC 330.322(477):346

Letiuka Viktoriia*Postgraduate Student of the Finance,
Banking and Insurance Department of the
Sumy State University*

DOI: 10.25313/2520-2057-2018-20-4413

ЕКОНОМІЧНІ НАУКИ

INVESTMENT CLIMATE IN UKRAINE: REALITY AND PERSPECTIVES

Summary. The limited economic resources of Ukraine raise the problem of the additional funding sources finding. One of these sources is domestic and foreign investment. In the article it is maintained that the investment environment is formed under the impact of political, legal, economic and social factors. The importance of each factor in a particular country is different, because it depends on the level of economic development, historical and national trends, a set of resources and so on. The state and trends in the investment sphere of Ukraine and the features of the investment attractiveness of Ukrainian economy in the global economic space are analysed in the article. The ways of investment activity increasing in Ukraine are considered. The significant role of a stable investment climate forming to ensure socio-economic development of Ukraine is grounded. The problems of a positive investment climate support are studied. The advantages of investing to Ukraine and the main reasons that restrain the investment development are detected. The main measures to improve the investment climate are proposed.

Key words: investment, investment climate, foreign investments, investment appeal, the index of investment appeal.

Introduction. Statement of the problem Socio-economic development of Ukraine directly depends on the creation of a favourable investment climate, because the investment is one of the most important elements of a market economy, the development basis of production, entrepreneurship and business. The heterogeneity of the investment environment in Ukraine is one of the features of the national economy. The high investment appeal is a key factor in increasing of the country's competitiveness, the ensuring of the high and stable economic growth. The problem of a stable investment climate forming, the expansion of state functions in ensuring of the investment flow into the Ukrainian economy and their rational use are extremely urgent and important. One of the key challenges that is facing the Ukrainian authorities is to increase the investment appeal of the country. Ukrainian economy has significant resource potential for the development of the investment climate. However, there are some obstacles that prevent to full use of the available investment potential. For Ukraine the investment is one of the most important means of the crisis ways out, the achievement of sustainable economic development, the quality indicators improving of economic activity on the micro and macro levels. Therefore, prospects consideration of the investment climate improving in Ukraine that based on mobilization and

usage of the foreign investments is one of the most urgent tasks of economic science.

Analysis of recent research and publications. The subject matter of the a favourable investment climate creation, the investment potential realization are studied by such scientists: Zadnipyryanna T. S., Yevtushenko H. I., Livkivskyy T. A., Pavlenko O. V. and others [1; 2]. The issue of the foreign investments attraction into the economy of Ukraine is dedicated the researches of I. V. Blank, O. V. Varyanychenko, N. A. Navrotska, I. L. Sazonets [2; 6].

Unsolved aspects of the problem. Scientific research of the certain aspects of investment activity in Ukraine is limited with theoretical generalizations and definitions, but almost there is no practical experience. Inadequate state of scientific problems researches in general, an urgent need to develop the practical recommendations concerning the investment enhance to the Ukrainian economy determine the actuality of the research topic.

Task formulation. The aim of the study is to analyze the characteristics of the investment attractiveness of Ukrainian economy in conditions of the global economic environment forming, the assessment of investment climate in Ukraine, the problems identifying and measures finding to ensure a favourable investment climate and competitiveness of the national economy.

Main material exposition. At the present stage Ukrainian economy is required a large volume of both

domestic and foreign investment. According to calculations of the Ministry of Economic Development and Trade of Ukraine, many European companies want to invest in Ukraine, but they do not do it because of high risks. A great assistance would be the implementation of the EU governments' state guarantees for their businesses that invest in Ukraine [5]. Thus, the strategic goal of Ukrainian foreign policy is an active engagement into the international integration processes. However, the realization of this task requires the significant concentration of intellectual, material, financial and natural resources for the development of strategic technologies as key factors of competitiveness in the global community. Moreover, there are significant difficulties with the practical implementation of attractive investment climate in Ukraine. Trends analysis of the international financial markets and global priorities changes of the various sectors of the economy indicate the capital transfusion activation on a global scale. Under the circumstances, Ukrainian companies must take an active part in these processes, in spite of all this they should be capital recipients. It should be noted that there are many criteria that determine the investment attractiveness of the country. The main of them are the presence of educated personnel, inexpensive labor force, a large consumer market, and positive dynamics of economic growth. These criteria to a certain extent correspond to the domestic economy. However, despite the important role of these positive trends, there is no guarantee that high growth will continue in the future and will ensure qualitative changes in all spheres of society life. Especially it should be taken into account the factor that economic recovery is in Ukraine against the backdrop of significant distortions in the institutional framework of the economy, the structural distortions in sectoral and regional development, acute social contradictions. There is a lot of information about the resource potential of Ukrainian economy. Considering the available benefits of investing in Ukraine:

- A high level of research and development in many fields of science and technology and the availability of significant scientific and technical potential.
- Human capital is a key competitive advantage of Ukrainian economy. Wage in Ukraine is much lower than in developed countries;
- Ukrainian market is rapidly growing;
- Good infrastructure. There are pipelines, transit terminals, railways and roads, electricity networks, ports.
- Favourable geographical location and direct border with the European Union.

Ukrainian economy has always been attractive to foreign companies and investors. Expanding its activities, the investment into Ukrainian market promises the high profits, and respectively, imposes the certain risks. Investment attractiveness index is a rating of investment attractiveness of Ukraine that is conducted

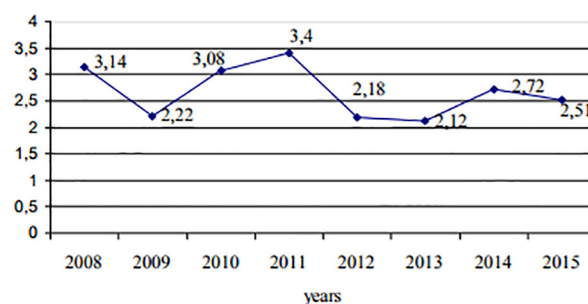

Fig. 1. Dynamics of investment attractiveness of Ukraine [4]

by the European Business Association and is based on regular monitoring of the business climate by the top officials of the Association member companies. As shown in Figure 1 the investment attractiveness of Ukraine in the first quarter of 2015 remained virtually unchanged in compared to 2012–2014 — 2.51 points out of five. The highest index of investment attractiveness of Ukraine was in 2011 — 3.4 points, then it is gradually decreased. The lowest value was recorded in 2013. Just foreign investments act a key role in the accumulation of money and their recommencement. This is contributed the uneven economic development, political situation in the country, geographical location, accumulation zones of productive forces, the infrastructure development, historical background, differentiation of different industries profitability in different parts of the world and the heterogeneous division of labour.

The next logical step in investment resources mobilization must be drastic measures to resolve the political situation, stabilization of the hryvnia rate against the major world currencies, the harmful effects of corruption reducing. In this situation, the decisive role belongs to the state policy relative to foreign investment. There is cooperation with foreign investors, capital mobilization, and control of the market condition, the regulation of economic, political and social activities. List of the main reasons hampering the development of investment activity in Ukraine and possible measures to improve the investment climate and increase investment attractiveness of Ukraine are shown in Table 1.

The language and geographical barriers are increasingly losing their relevance, before potential economic and social benefits. Some sectors of the economy just dramatically need funding in the form of investments (especially in the fields where fixed assets are worn out). Even the small financial resources may be the result of significant economic and social benefits.

Conclusions and recommendations for further researches. Ukraine could potentially be one of the leading countries in the foreign investment mobilization. This is contributed with its vast natural resource potential, favorable economic and geographical location, the availability of skilled labor force, a significant

Table 1

**Analysis of the causes of the investment control and measures to improve
the investment climate in Ukraine**

Causes	Measures
Political, legislative and economic instability in Ukraine.	Making a radical revolution in human psychology, instilling in them the tradition to earn, to consume, to save and to invest.
Presence of corruption, raiding in the enterprises and bureaucracy in state bodies of Ukraine; the hidden unemployment.	The introduction of “hard” budget constraints; creating of the transparent competitive environment.
The inability of a government to fulfil its responsibility concerning the social protection.	The implementation of the pension reform and to promote the establishment of the private pension funds institute.
The lack of clear safeguards for foreign investors from unscrupulous debtors and partners, the lack of confidence in further cooperation at the economic changes in the legislation time or in times of crisis.	Threshold limit of the shadow economy, legalization of shadow capital and the mass consciousness formation of positive perception of this step will provide a huge inflow of investment resources into the economy.
The lack of a unified strategy and plans for investment promotion.	State support for the establishment of mechanisms to raise funds of population into the investment circulation;
	The use of the marketing and PR-strategies to involve the foreign investment by state authorities;
	Preparation of appropriate information packages to the potential investors;
	Preparing for companies a new type of management — with market thinking
The lack of effective bankruptcy procedures, protection of owners’ rights.	The investment efficiency improving due to the market environment transparency and work of enterprises (it should be taken the official acts which severely stipulate the need of information publication about investment activity of enterprises, and accounting system improvement).
High rates of duty, misunderstanding in the determining of the customs value of goods and other customs barriers.	Creating of the equal competitive conditions for domestic and foreign investors.

domestic market, place in the world geopolitical policy of the leading world countries etc. Thus, foreign investments contribute to the economic growth of the receiving economy and its integration into the global economy through the transfer of production capacity,

transfer of technology, capital, management experience, skills and innovation. Though today investors begin to look more closely to Ukrainian companies, but on the one hand, this is a great perspective on the other is too big risks.

References

1. Yevtushenko H. I., Levkivskyi T. A. Foreign investment in Ukraine: Current State and Prospects [Inozemne investuvannia v Ukraini: Suchasnyi stan ta perspektyvy]. Zbirnyk naukovykh prats Natsionalnoho universytetu derzhavnoi podatkovoi sluzhby Ukrainy = Collected Works of the National University of the State Tax Service of Ukraine. — 2012. — No.1. — pp. 13.
2. Pavlenko I. I., Varianychenko O. V., Navrotska N. A. International trade and investment [Mizhnarodna torhivlia ta investytsii]. Kyiv, CUL, 2012. — 256 p.
3. The official website of the State Statistics Committee of Ukraine [Ofitsiyni sait Derzhavnoho komitetu statystyky Ukrainy], available at: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
4. The official website for European Business Association (EBA) [Ofitsiyni sait European Business Association (Yevropeiskoi Biznes Asotsiatsii)], available at: <http://www.eba.com.ua/uk>.
5. The official website of the Ministry of Economic Development and Trade of Ukraine [Ofitsiyni sait Ministerstva ekonomichnoho rozvytku i torhivli Ukrainy], available at: <http://www.me.gov.ua>.
6. Sazonets I. L., Fedorova V. A. Investing [Investuvannia]. Kyiv, CUL, 2011. — 312 p.

УДК 336.76.33

Анопрієнко Роман Володимирович

магістр спеціальності «Фінанси, банківська справа та страхування»

Київського кооперативного інституту бізнесу і права

Аноприенко Роман Владимирович

магистр специальности «Финансы, банковское дело и страхование»

Киевского кооперативного института бизнеса и права

Anoprienko Roman

Master of Specialty of Finance, Banking and Insurance of the

Kyiv Cooperative Institute of Business and Law

Охріменко Ігор Віталійович

доктор економічних наук,

професор кафедри фінансів, банківської справи та страхування

Київський кооперативний інститут бізнесу і права

Охрименко Игорь Витальевич

доктор экономических наук,

профессор кафедры финансов, банковского дела и страхования

Киевский кооперативный институт бизнеса и права

Okhrimenko Igor

Doctor of Economics,

Professor of the Department of Finance, Banking and Insurance

Kyiv Cooperative Institute of Business and Law

ОЦІНКА ЗБАЛАНСОВАНOSTІ ПОПИТУ ТА ПРОПОЗИЦІЇ ВАЛЮТНОГО РИНКУ ТА ПРОГНОЗУВАННЯ КУРСУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ВАЛЮТИ

ОЦЕНКА СБАЛАНСИРОВАННОСТИ СПРОСА И ПРЕДЛОЖЕНИЯ ВАЛЮТНОГО РЫНКА И ПРОГНОЗИРОВАНИЯ КУРСА НАЦИОНАЛЬНОЙ ВАЛЮТЫ

DEVELOPMENT SERVICES FROM COLLECTIVE INVESTMENT IN UKRAINE

Анотація. Досліджено якісні та кількісні характеристики розвитку національного валютного ринку та спрогнозовано курс гривні до основних світових валют на найближчий час.

Ключові слова: валютний ринок, валютний курс, долар США, гривня, попит та пропозиція валюти.

Аннотация. Исследовано качественные и количественные характеристики развития национального валютного рынка и спрогнозировано курс гривны к основным мировым валютам на ближайшее время.

Ключевые слова: валютный рынок, валютный курс, доллар США, гривна, спрос и предложение валюты.

Summary. Are research the qualitative and quantitative characteristics of the development national currency market and is forecasted the hryvnia exchange rate for major world currencies in the near future.

Key words: currency market, exchange rate, US dollar, hryvnia, demand and supply of currency.

Постановка проблеми. На сучасному періоді різноманіття складних кризових економічних процесів і взаємовідносин, що їх супроводжують на рівні підприємств, фінансових інститутів, держави на внутрішньому і зовнішньому ринках загострюють проблему збереження своїх заощаджень, доходів. Одним із проявів негативного хронічного розвитку національної економіки є девальвація національної валюти. Остання в наслідок впливу зовнішніх та внутрішніх чинників переважно негативно впливає на економіку України.

Часта незбалансованість валютного ринку, дисбаланс торгового балансу, злочинні та некомпетентні дії уряду та керівництва НБУ та інші чинники спричинили девальвацію національної валюти з часу її запровадження у 1996 році з 1,83 грн/дол. США до поточних 28 грн/дол. США. або у 15 раз за 22 роки незалежності. Проте розвиток національного валютного ринку та економіки і надалі відбувається з певними труднощами, які і потребують додаткового аналізу.

Мета статті. Проведення дослідження теперішнього стану збалансованості попиту та пропозиції іноземної валюти учасниками валютного ринку України та спрогнозувати зміну курсу національної валюти на найближчий період.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сфера валютних відносин в тому числі розвиток валютного ринку і його кон'юнктура цікавить багатьох дослідників. Вагомий внесок у дослідження валютного ринку як економічного явища зробили такі відомі зарубіжні вчені, як Д. Гелбрейт, Дж. Кейнс, Д. Ліндлей, Д. Мессен, Ф. Найт, А. Пігу, А. Сміт, Л. Тепман та інші. Серед сучасних наукових розробок теоретичних та практичних аспектів управління чинниками формування валютного курсу і збалансування стану валютного ринку варто виокремити праці вітчизняних та зарубіжних вчених В. Ю. Буйкіна, І. І. Вербіцької, С. В. Науменкова, В. І. Міщенко та інших.

Виклад основного матеріалу. У зв'язку з розширенням міжнародної торгівлі та міжнародних економічних зв'язків обсяги торгівлі валютою постійно зростають. Якщо в кінці 1980-х років, за оцінкою фахівців Банку міжнародних розрахунків (BIS-bank), одноденний оборот іноземної валюти на міжнародних валютних ринках становив близько 600 млрд. \$, то в 2001 р. — майже 1,4 трлн., а в 2016 р. — понад 5 трлн. \$.

Найбільшими міжнародними валютними ринками, представленими сукупністю банків, бірж і фінансових компаній, є ринки Лондона, Нью-Йорка, Токіо, Франкфурта-на-Майні, Парижа, Сінгапура, Цюриха, Гонконгу. Найбільшими світовими валютними ринками є Лондонський, частка якого становить 30%, Нью-Йоркський, на який припадає більш як 16% обороту, Токійський — 10% і Сінгапурський — близько 7% обороту іноземних валют. У цілому частка європейського ринку становить

понад 40%, американського — близько 35%, а азійського — близько 25%.

Відповідно у сучасному розумінні валютний ринок (Currency Market) — це сукупність відносин щодо здійснення операцій з купівлі-продажу іноземної валюти, інших валютних цінностей, цінних паперів у іноземній валюті та руху іноземних капіталів. А у інституційному трактуванні валютний ринок — це сукупність інститутів та інституційних механізмів, за допомогою яких здійснюються операції з іноземною валютою, офіційні фінансові центри, в яких зосереджено здійснення валютних операцій.

З набуттям незалежності Україною, її уряд і центральні фінансові органи мали розробити власну економічну політику та стратегію економічного розвитку країни. Остання була визначення як розвиток регульованої ринкової економіки. Остання орієнтує економічні механізми на розвиток відповідних ринків, які сумарно утворюють внутрішню економічне середовище — національний ринок, важливою складовою якої є валютний ринок. Останній можна представити так як на рис. 1.

Наведена схема дозволяє виділити два основних аспекти функціонування валютного ринку:

перший — це рівня проведення валюто-обмінних операцій. Найвищий рівень — це міжбанківський безготівковий валютний ринок, на якому в тому числі проводить основні свої операції національний банк та комерційні і державні банки. Нижчим є готівковий ринок валюти на рівні пунктів її обміну насамперед для населення, малих підприємств. Одноосібно у структурі стоїть організований біржовий ринок валют та валютних інструментів — облігацій, акцій іноземних компаній, валютних деривативів. Ефективно функціонує як правило той ринок, який має добре розвинуті всі три ланки.

другий — це коло груп економічних суб'єктів, які своїми діями визначають стан/кон'юнктуру цього ринку. Учасниками ринку є: центральні та комерційні банки; підприємства та компанії, що здійснюють зовнішньоторговельні операції; інвестиційні фонди та організації; валютні біржі та брокерські компанії чи дилінгові центри; приватні особи, органи влади — міністерство фінансів.

Основна ціль валютного ринку — це задоволення заявок максимального числа учасників за встановленого у процесі торгів курсу. Відповідно валютний ринок тоді ефективний, коли відбувається вільне ціноутворення на спот-ринку та пов'язаному з ним строковому. Основні цілі учасників валютного ринку:

В основну групу учасників міжнародного валютного ринку входять комерційні банки. Саме банки здійснюють основний обсяг валютних операцій або за свій рахунок, або за дорученнями своїх клієнтів. Інші учасники валютного ринку — це особи, які тримають свої рахунки в банках і направляють у банки заявки на покупку або продаж однієї валюти за іншу виходячи з особистих інтересів і необхідності, що

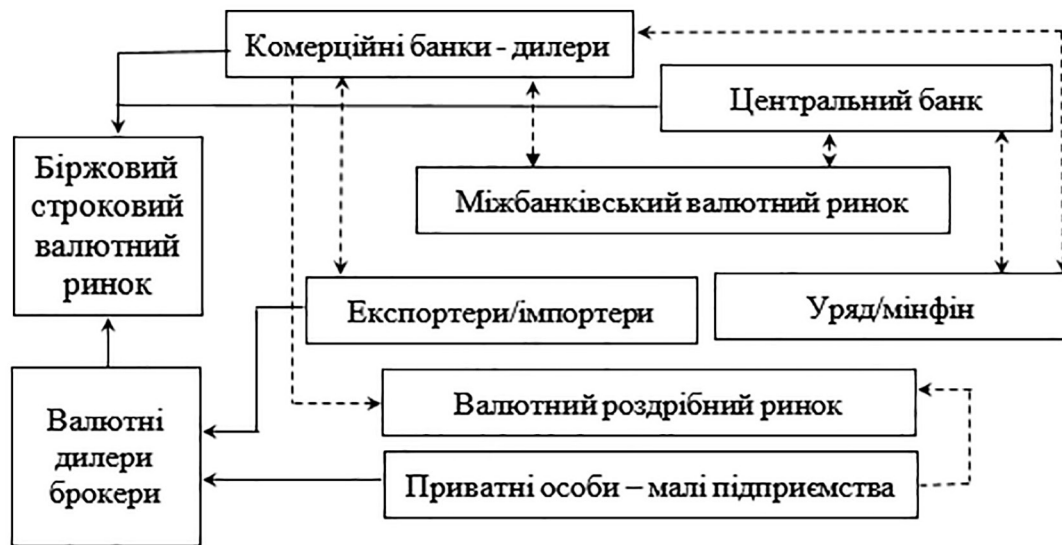

Рис. 1. Валютний ринок та його основні елементи

називається конверсійними операціями, і так само які кредитуються або навпаки тримають свої депозити в цих банках, що називається депозитно-кредитними операціями. Через операції із клієнтами банки акумулюють потреби ринку, які виражаються як попит та пропозиція. У випадку нездатності того або іншого банку задовольнити ці потреби власними силами, це робиться через інші банки.

З однієї сторони компанії, що займаються імпортом, створюють попит на іноземну валюту, необхідну для покупки товару й відповідну їй пропозицію національної валюти. З іншої сторони організації, що займаються експортом товарів за кордон створюють пропозицію іноземної валюти, яку вони виручили від продажу своєї продукції і попит на національну валюту, яка потрібна для оплати праці, поставок сировини, податків тощо Крім того і ті і інші розміщують вільні залишки валюти або в депозитах, або в цінних паперах, або залучають кредити в різних валютах, що залежить від процентних ставок по них і від очікувань самих цих компаній. Як правило, подібні операції здійснюються через комерційні банки.

Приватні особи здійснюють великий спектр конверсійних і арбітражних операцій, пред'являють попит на валюту з метою туризму, покупки різних товарів в інших країнах, конверсії заробітної плати й т.п. Крім того, вони так само проводять спекулятивні операції.

Уряд в особі міністерств, державних підприємств, зокрема міністерства фінансів відповідає за валютні позиції країни тому бере участь і як покупець так і продавець валюти. Отриману валюту направляє на обслуговування зовнішніх зобов'язань перед кредиторами та МВФ, оплату державних імпортно-експортних операцій, надлишки валюти в уряді як правило викуповує центральний банк, поповнюючи золото-валютні резерви, які будуть використанні

для валютних операцій на міжбанківському ринку, наприклад при проведенні валютних інтервенцій.

Отже від балансу вхідних і вихідних поступлень вище згаданих учасників залежить загальний баланс попиту і пропозиції валюти на ринку у певному періоді, а відповідно і курс. Тому додатково проаналізуємо потрібні для оцінки збалансованості данні.

Третій рік поспіль платіжний баланс України зведено з профіцитом. Більше того, додатне сальдо зведеного платіжного балансу за 12 місяців 2017 року збільшилося порівняно з відповідним періодом 2016 року (до 2.5 млрд. \$), незважаючи на розширення дефіциту торгівлі товарами (до 7.8 млрд. \$) через припинення торгівлі з окупованими територіями та зростання інвестиційного імпорту — наступна таблиця 1.

Профіцит зведеного платіжного балансу у 2017 році разом із отриманням чергового траншу за програмою ЕЕФ з МВФ дав змогу наростити міжнародні резерви до 18,8 млрд. \$ (станом на кінець року), або 3,6 місяця імпорту майбутнього періоду. Загалом за 2017 рік валові міжнародні резерви зросли на 3,3 млрд. \$, або 21%.

Розширення дефіциту торгівлі було компенсоване збільшенням профіциту рахунку вторинних доходів та зменшення дефіциту первинних доходів насамперед завдяки стійкому зростанню приватних переказів.

Критично важливим для збалансування торгового балансу була девальвація національної валюти — гривні, що почалась у кінці 2013–2014 роках і продовжилась у подальшому. Зниження гривні з 7,7 грн. за \$ до 11,75, а пізніше і до поточних 28 грн. за \$. Проте така девальвація відбулась на фоні високої інфляції та значного дефіциту платіжного балансу та скупки валюти колишніми корумпованими президентом та його оточенням, яку штучно утримував НБУ, використовуючи золотовалютні резерви.

Таблиця 1

Сальдо торгових операцій України та її зведений платіжний баланс

Статті торгового, платіжного балансу	2013	2014	2015	2016	2017
Баланс товарів	-22 128	-7 128	-3 455	-6 942	-9 663
Експорт товарів	59 106	50 552	35 420	33 560	39 701
Імпорт товарів	81 234	57 680	38 875	40 502	49 364
Баланс послуг	6 494	2 522	1 093	489	1 019
Експорт послуг	22 613	14 884	12 442	12 448	14 167
Імпорт послуг	16 119	12 362	11 349	11 959	13 148
Баланс товарів та послуг	-15 634	-4 606	-2 362	-6 453	-8 644
Рахунок поточних операцій	-16 518	-4 596	1 616	-1 340	-2 442
Оплата праці	6 757	5 154	5 595	6 694	9 110
Чисте кредитування (+) / чисте запозичення (-)	-16 578	-4 196	2 072	-1 248	-2 446
Фінансовий рахунок	-18 601	9 111	1 223	-2 594	-5 012
Зведений баланс	2 023	-13 307	849	1 346	2 566
Резерви та пов'язані статті	2 023	-13 307	849	1 346	2 566
Резервні активи	-3 552	-12 404	6 016	2 348	2 673
Кредити МВФ	-5 575	903	5 167	1 002	107

Джерело: складено за даними НБУ, Мінфіну

У результаті такої девальвації вартість імпортованих товарів істотно здорожчали відповідно на рівень девальвації, а імпорт скоротився з 81 млрд. \$ у 2013 році до 38,8 млрд. \$ у 2015 році. Проте збалансування яке частково мало місце у цей період не дало можливості українським виробникам нарости виробництво імпортової продукції і уже з 2015 року імпорт знову почав рости з 38,8 млрд. \$ до 49,3 млрд. \$. Разом із відтоком інвестицій негативне сальдо торгового балансу становило у 2017 році — 16,2 млрд. \$ проти 31,9 у 2013 році.

Вище наведені дані дозволяють зробити основний висновок проте, що не менш загрозливим для стабільності валютних позицій України разом з від'ємним сальдо торгового балансу з поточним

значенням — 8,9 млрд. \$, є і динаміка зовнішніх запозичень України. На даний час короткі та довгі борги всіх суб'єктів української економіки перевищують 115 млрд. \$, що у свою чергу у співставленні з ВВП становить 105%. Останнє критичним значенням, яке за рекомендаціями МВФ та Світового банку має бути у межах 40–60%.

Валовий зовнішній борг містить в собі як державний зовнішній борг (уряду та Нацбанку), так і недержавний — табл. 2.

Наведені дані показують, що попит на валюту для погашення зовнішніх боргів буде підтриманий як державним так і не державним сектором, які у майже в рівній мірі заборгували відповідно 42 і 58%. Політика лібералізації валютного кредитування,

Таблиця 2

Динаміка елементів валового зовнішнього боргу України

Періоди	Сукупний державний борг, млн. \$	Сукупний корпоративний борг, млн. \$	Валовий зовнішній борг, млн. \$	Держборг/Загальний борг, %	Корпборг/загальний борг, %
2009	26519	76877	103396	25,6	74,4
2010	34760	82583	117343	29,6	70,4
2011	37475	88761	126236	29,7	70,3
2012	38659	96406	135065	28,6	71,4
2013	37536	104543	142079	26,4	73,6
2014	38792	87516	126308	30,7	69,3
2015	43445	75284	118729	36,6	63,4
2016	45605	67913	113518	40,2	59,8
2017	48989	67589	116578	42,0	58,0

Джерело: складено за даними НБУ

що проводилась у з 2005 по 2013 роки мала суттєві негативні наслідки — обсяг зовнішніх запозичень з боку банків, підприємств та населення призвели до зростання боргу з 31 млрд. \$ у 2006 році до 67,6 з піковим навантаженням у 2013—105 млрд. \$. Отже валютна лібералізація процесу зовнішнього кредитування для України є негативним чинником.

Можемо зробити наступний прогноз — за умови рефінансування та не збільшення зовнішніх зобов'язань України українська економіка для досягнення зазначених нормативів стабільності має упродовж найближчих 10 років зрости з поточних 112 млрд. \$ до 187 млрд. \$, або на 7,5 млрд. \$ щорічно, з відповідним темпом 5,3% реального зростання, що нижче поточних прогнозів у 2–3%. Такий сценарій розвитку у сучасних умовах є вкрай мало ймовірним, тому загроза з боку підвищеного попиту на валюту для погашення зовнішніх боргів є надзвичайно високою.

Дані щодо імпорту можуть при цьому бути заниженими через те, що українські імпортери часто при ввезенні відповідних товарів занижують митну вартість (користуючись корупцією на митниці). Збитки по інвестиціях також можуть бути умовними для ухилення від сплати податків.

Додатково при прогнозуванні валютного курсу на наступний 2019–2020 роки варто оцінити результати додаткових досліджень спеціалістів НБУ щодо ділових, валютних очікувань економічних агентів, які своїми діями і будуть впливати на майбутній курс. Середнє значення обмінного курсу через 12 місяців — 29.60 грн/дол. США (у II кварталі — 28.63 грн/дол. США). 65.1% респондентів, які брали участь в опитуванні, вважають, що обмінний курс у наступні 12 місяців буде вищим ніж 29.00 грн/дол. США.

Опираючись на результати проведеного раніше аналізу ми приходимо до висновку, що при незміні ситуації на зовнішніх ринках, збереженні програм фінансового кредитування з боку МВФ, прогнозах інфляції, посиленні девальваційних очікувань, негативному платіжному балансі національна валюта ймовірніше дещо девальвує. Для оцінки рівня потенційної девальвації використаємо методи економетричного прогнозування на основі тренду.

Застосування економетричної моделі 5-порядку з високим рівнем достовірності апроксимації ($R^2 = 97,8\%$), дозволяє спрогнозувати наступний курс долар/гривня — 33,14 у 2019 р. та 34,39 у 2020 р., та євро/гривня — 35,06 у 2019 р. та 37,01 у 2020 р., що передбачає зайняття довгих позицій на ринку валюти з потенційним рівнем девальвації/доходності гривні 14–23%.

Висновки. Кон'юнктура валютного ринку України має своє особливості, які є результатом тенденцій економічного розвитку, економічної політики уряду, валютної політики НБУ, позицій українських виробників на зовнішніх ринках і внутрішньому ринку, валютних операцій населення. У нашому дослідженні ми виявили, що дестабілізуючими факторами курсу гривні є від'ємне торгове сальдо, відтік валюти з країни через виведення інвестицій та доходів від них, відтік капіталу, висока зовнішня заборгованість та мала величина золотовалютних резервів, а також злочинні дії високопосадовців та уряду, в тому числі злочинні дії колишнього президента та його оточення.

Незбалансованість валютного ринку України, яка виникла внаслідок перевищення попиту на іноземну валюту над її пропозицією, як в цілому по валютному

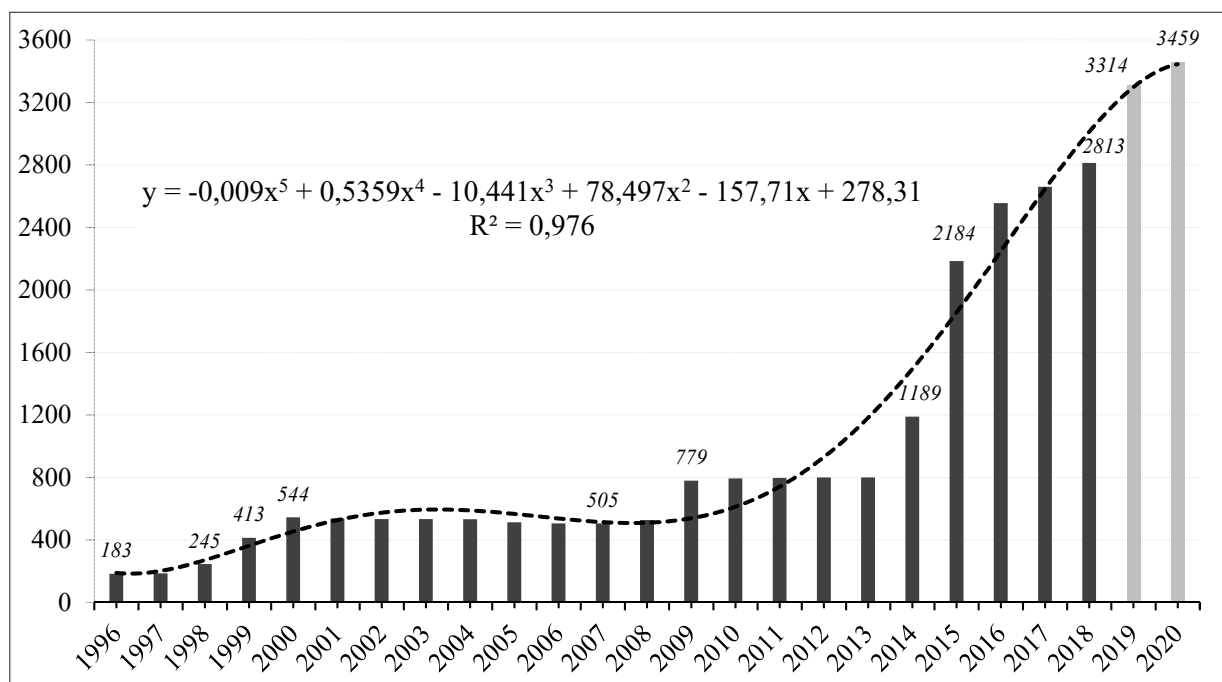

Рис. 2. Динаміка середнього обмінного курсу гривні до долара США та прогноз його зміни на 2019–2020 р.

ринку України, так і за окремими його сегментами, знайшла своє відображення в зміні офіційного валютного курсу гривні, що встановлюється НБУ до вільно конвертованих валют та іноземних валют інших країн, які є головними зовнішньоекономічними партнерами України. Для України у такій

ситуації є критично важливими структурні реформи у енергетичному секторі, секторів машинобудування, автомобілебудування, виробництва конкурентних споживчих товарів, розвиток різних сфер послуг, а також — збалансованої фінансової політики уряду та цетробанку.

Література

1. Міщенко В. І., Науменкова С. В. Банківська енциклопедія / В. І. Міщенко, С. В. Науменкова — К.: Центр наукових досліджень НБУ: Знання, 2011. — 504 с.
2. Статистика зовнішнього сектору України за 2013–2017 роки. Матеріали Національного банку України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://bank.gov.ua/control/uk/publish>
3. Макроекономічні данні та дані по валютному ринку України. Он-лайн база даних Мінфіну [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://minfin.com.ua/economy>

References

1. Mischenko V. I., Naumenkov S. V Bank Encyclopedia / V. I. Mischenko, SV Naumenkova — K.: Center for Scientific Researches of the National Bank of Ukraine: Knowledge, 2011. — 504 p.
2. Statistics of the external sector of Ukraine for 2013–2017 years. Materials of the National Bank of Ukraine [Electronic resource]. — Access mode: <https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article>
3. Macroeconomic data and data on the foreign exchange market of Ukraine. On-line database of the Ministry of Finance [Electronic resource]. — Access mode: <https://minfin.com.ua/economy>

Белей Світлана Іванівна

кандидат економічних наук,

доцент кафедри управління проектами та безпеки підприємства

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

Белей Светлана Ивановна

кандидат экономических наук,

доцент кафедры управления проектами и безопасности предприятия

Черновицкий национальный университет имени Юрия Федьковича

Belei Svitlana

Candidate of Economic Sciences, Docent

Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University

Когут Назарій Олегович

студент

Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

Когут Назарий Олегович

студент

Черновицкого национального университета имени Юрия Федьковича

Kohut Nazariy

Students of the

Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University

Яновський Михайло Михайлович

студент

Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

Яновский Михаил Михайлович

студент

Черновицкого национального университета имени Юрия Федьковича

Yanovskyi Mykhailo

Students of the

Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University

ВПЛИВ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ НА ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК УКРАЇНСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

ВЛИЯНИЕ ГЛОБАЛИЗАЦИИ НА ЭКОНОМИЧЕСКОЕ РАЗВИТИЕ УКРАИНСКИХ ПРЕДПРИЯТИЙ

THE IMPACT OF GLOBALIZATION ON ECONOMIC DEVELOPMENT OF UKRAINIAN ENTERPRISES

Анотація. У статті досліджується вплив глобалізації на економічний розвиток вітчизняних підприємств. Розкрито основний напрям впливу глобалізації на національні компанії, а саме поширення транснаціонального капіталу. Описано особливості розвитку вітчизняних підприємств. Проаналізовано переваги та недоліки впливу глобалізаційних процесів на розвиток національних підприємств. Перераховані проблеми компонентів економічного характеру стало розвитку, а саме виробничої, фінансової, інноваційно-інвестиційної та маркетингової складової. Надано рекомендації щодо вирішення даних проблем. Був використаний метод дедукції, а також проводився аналіз минулих досліджень даної тематики.

Ключові слова: глобалізаційні процеси, розвиток підприємства, транснаціоналізація, проблеми сталою розвитку.

Аннотация. В статье исследуется влияние глобализации на экономическое развитие отечественных предприятий. Раскрыто основное направление воздействия глобализации на национальные компании, а именно распространение транснационального капитала. Описаны особенности развития отечественных предприятий. Проанализированы преимущества и недостатки влияния глобализационных процессов на развитие национальных предприятий. Перечисленные проблемы компонентов экономического характера стало развития, а именно производственной, финансовой, инновационно-инвестиционной и маркетинговой составляющей. Даны рекомендации по решению этих проблем. Был использован метод дедукции, а также проводился анализ прошлых исследований данной тематики.

Ключевые слова: глобализационные процессы, развитие предприятия, транснационализация, проблемы устойчивого развития.

Summary. The article examines the impact of globalization on the economic development of domestic enterprises. The main direction of the globalization influence on national companies is revealed, namely the spread of transnational capital. The features of development of domestic enterprises are described. The advantages and disadvantages of the influence of globalization processes on the development of national enterprises are analyzed. The listed problems of components of an economic nature have become development, namely production, financial, innovation, investment and marketing component. Recommendations for solving these problems were given. The method of deduction was used, as well as the analysis of past studies of this topic.

Key words: globalization processes, enterprise development, transnationalization, problems of sustainable development.

Постановка проблеми. Сучасна світова економіка дедалі інтенсивніше глобалізується. Цю новітню тенденцію розвитку суспільства досліджують різні наукові школи, хоч єдиного визначення терміна «глобалізація» поки ще немає. Усе ж узагальнюючи відомі підходи, можна сказати, що глобалізація становить комплексне геополітичне, гео економічне і геокультурне явище, яке справляє потужний вплив на всі сторони життєдіяльності суспільства. В основі глобалізації лежить розвиток світових ринків товарів, послуг, праці і капіталу. Даний процес позначений інтенсифікацією руху капіталу, що направляє у найприбутковіші галузі національних економік, швидким розвитком фінансових ринків, які генерують потужні фінансові потоки, активізацією ринку фінансових інновацій і загалом інноваційного процесу, в ході якого створюються і поширюються інновації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Певні аспекти даної тематики досліджували такі вітчизняні науковці, як: М. Бердар, І. Біла, О. Гончар, О. Діба, О. Князева, В. Липов, Е. Пахуча, В. Синчак, В. Стадник та ін. Однак, не все в цьому питанні є досліджене, і ми спробуємо краще пізнати суть впливу глобалізаційних процесів на вітчизняні підприємства.

Формулювання цілей статті. Дослідження сутності та змісту стратегій розвитку промислових підприємств, визначення основних маркетингових інструментів формування стійких конкурентних переваг промислових комплексів у контексті активних глобалізаційних і євроатлантичних процесів.

Виклад основного матеріалу. Термін «глобалізація», не зважаючи на нетривалу історію, останні десятиріччя привертає все більшу увагу вчених економістів. Глобалізація є тривалим процесом інтеграції національних економік світу, виступає складним явищем їх взаємозалежності, що виникає у зв'язку з обміном товарів і послуг та потоками

капіталів. Варто зазначити, що явище глобалізації є всеохоплюючим, оскільки зачіпає практично всі сфери суспільного життя — економіку, політику, ідеологію, соціальну сферу, культуру, екологію, безпеку тощо [3, с. 50].

Глобалізація, на думку глобалістів, є неминучим результатом розвитку суспільства, об'єктивним суспільно-економічним процесом, основу якого утворює міжнародний рівень усупільнення економіки, здатність національних і міжнародних організацій враховувати світові ресурси і можливості економіки, світові людські, матеріальні і фінансові ресурси і їх взаємодію.

Козака В. зазначив, що глобалізація позначається на якісній трансформації зв'язків між макроекономічними змінними і призводить до істотних структурних зрушень у напрямку розширення конкуренції та підвищення гнучкості економіки. На його думку, підвищення гнучкості економіки спричинюється прямим тиском глобальної конкуренції на зниження цін, що передається усім країнам каналами дедалі більшої відкритості та через пристосування макроекономічних органів до викликів глобалізації [1, с. 29].

Глобалізація безпосередньо впливає на вітчизняні підприємства, їхній розвиток. Поняття «розвиток підприємства» є досить багатограним. У цілому, виділяють три основні підходи до розуміння розвитку. Так, згідно з першим підходом розвиток розглядається через вивчення і виділення властивостей систем, що розвиваються у просторі і часі [6, с. 4].

Другий підхід визначає розвиток як процес формування нової відкритої системи, який виражений у якісній зміні складу, структури і способу функціонування системи, що виявляється у кризовій формі і спрямований на досягнення цілей підприємства.

Третій підхід заснований на розумінні розвитку як унікального процесу трансформації відкритої системи в просторі та часі, що характеризується постійною зміною цілей його існування шляхом

формування нової відкритої системи і переходом його на нову траєкторію розвитку [6, с. 5].

Основними складовими поняття розвитку підприємства є кількісні та якісні зміни, процесний характер, довготривалість, збільшення потенціалу підприємства, внутрішня інтеграція підприємства, адаптація до зовнішнього середовища тощо. Отже, підприємство знаходиться під впливом зовнішнього середовища, сучасним проявом якого є глобалізація.

В умовах глобалізації змінюється зовнішнє середовище діяльності суб'єктів господарювання, зокрема — національні ринки споживчих товарів та ресурсів щоразу більше інтегруються та включаються в єдиний світовий ринок, на якому іноземні фірми діють на рівних правах із національними, а передача інформації, розрахунки здійснюються через Інтернет в режимі реального часу — обсяг і умови реалізації товарів значною мірою визначаються ще до початку виробництва, на підставі довгострокових контрактів із замовниками — у загальному обсязі запропонованої на ринку продукції більшу частку займають послуги, науково-технічні розробки, складні технічні комплекси, а не матеріальні блага — ціни визначаються витратами на одиницю споживчого ефекту, а не продукції — у структурі витрат виробництва збільшується частка трансакційних, спрямованих в інші сфери діяльності, та авансованих витрат.

Основним напрямом впливу глобалізації на розвиток національних підприємств є поширення транснаціонального капіталу. Під транснаціоналізацією виробництва і капіталу вчені розуміють нові явища, якісні зміни, що відбуваються у світовій економіці, а саме: розвиток та зростання кількості та активності транснаціональних корпорацій і транснаціональних банків. Іншими словами, транснаціоналізація — це новий етап процесу інтернаціоналізації світового господарства, який визначається зміною характеру залучення країн та підприємств у міжнародний поділ праці, що виражається в інтернаціоналізації науково-технічного прогресу та процесу виробництва, за якого світовий ринок встановлює стандарти якості й техніко-економічні показники продукції, що випускається як материнською компанією, так і її філіями та дочірніми компаніями [9, с. 94].

Глобалізаційні процеси створюють необхідність осмислення та визначення їх наслідків для функціонування підприємництва. Основними особливостями розвитку вітчизняного підприємництва в умовах глобалізації є:

1. Слабкість інвестиційно-інноваційна складової розвитку вітчизняних підприємств, що створює додаткові загрози в умовах глобалізації. Загальновідомо, що іноземний капітал значною мірою здатний забезпечити економічне зростання як розвинених країн, нових індустріальних держав, так і країн із трансформаційною економікою, в разі забезпечення розвитку наукомістких галузей та підвищенні інноваційного потенціалу господарюючих суб'єктів.

2. Зміна під впливом глобалізації регулюючих функцій держави в економіці. Науковці зазначають, що держава є одним із суб'єктів, що впливає на глобалізаційні процеси. Глобалізація як об'єктивний процес призводить до зменшення сфер впливу держави в сфері захисту національних господарюючих суб'єктів, уповільнення і нівелювання ефекту від її заходів, направлених на відстоювання вітчизняних інтересів, пристосування економічної політики до вимог глобальних ринків.

3. Посилення впливів транснаціональних компаній на розвиток вітчизняного підприємницького сектору. Вплив розвинених країн на економіку інших країн є можливий за рахунок поширення діяльності саме транснаціональних компаній.

4. Збільшення залежності розвитку вітчизняного підприємницького сектору від іноземного капіталу в банківській сфері. Дестабілізація процесів кредитування підприємницького сектору стала одним із вагомих наслідків фінансової кризи 2008–2009 років. Посткризовий період пов'язаний із пом'якшення негативних проявів кризових явищ в банківській сфері, одним із яких є зменшення залежності вітчизняного банківського сектору від світової кон'юнктури, а також вирішення проблем порушення стійкості банківської системи та втрати контролю над нею [8, с. 267].

До позитивного впливу глобалізації на розвиток міжнародних економічних відносин можна віднести наступні аспекти: глобалізація сприяє поглибленню спеціалізації і міжнародного поділу праці, що впливає на підвищення рівня життя населення і розширення життєвих перспектив; економія на масштабах виробництва, що може призвести до скорочення витрат і зниження цін, а отже і до економічного зростання; виграш від вільної торгівлі на взаємовигідній основі, що задовольнить всі сторони; підсилення конкуренції, що дасть стимул для розвитку нових технологій та їх розповсюдження; зростання рівня продуктивності праці, на основі раціоналізації виробництва та розповсюдження передових технологій; дає можливість мобілізувати фінансові ресурси, оскільки інвестори можуть використовувати ширший фінансовий інструментарій на збільшеній кількості ринків [4, с. 113].

До недоліків глобалізації відносять насамперед: переваги глобалізації розподіляються нерівномірно, перш за все, між промислово розвинутими країнами і лише в другу чергу охоплюють країни, що розвиваються; розгортання процесів глобалізації в рамках сучасного міжнародного поділу праці загрожує заморозити нинішнє положення менш розвинутих країн; відбувається не вирівнювання доходів, а скоріше їх поляризація, тобто країни, що швидше розвиваються, входять в коло заможних держав, а бідні країни все більше відстають від них; локальні економічні коливання бо ж кризи в одній країні можуть мати регіональні або і глобальні наслідки [5, с. 111].

Економічний характер проблем сталого розвитку підприємств пов'язано з виробничою, фінансовою, інноваційно-інвестиційною та маркетинговою компонентами. Дослідження цих компонент є дуже важливим, оскільки сталий економічний розвиток підприємства є результатом вмілого, прорахованого управління всією сукупністю виробничо-господарських факторів, що визначають результати діяльності підприємства. Також сталий економічний розвиток підприємства обумовлений наявністю коштів для безперервності саморозвитку, можливості підприємства сприймати інноваційні процеси суспільства та у більшості визначається активністю маркетингової діяльності.

До проблем виробничого характеру можна віднести: зношеність та застарілість технологічного і технічного обладнання підприємств; не повне використання виробничих потужностей підприємств; низька якість матеріально-технічного постачання; недостатній рівень професіоналізму кадрів для контролю за якістю виготовленою продукції (наданих послуг) та інші.

До проблем фінансового характеру можна віднести: нестійкий рівень платоспроможності підприємств; нераціональне використання фінансових ресурсів; брак коштів на придбання новітніх технологій та технічних пристроїв; високий рівень залежності від залучених та позикових коштів та інші.

До проблем інноваційно-інвестиційного характеру можна віднести: недостатня поінформованість

фахівців щодо можливостей наявних інноваційних систем, технологій та техніки; низька інвестиційна активність; повільне впровадження у виробничу діяльність новітніх технологій та інші.

До проблем маркетингового характеру можна віднести: недостатність уваги організації маркетингової діяльності; недостатній рівень професіональних та висококваліфікованих фахівців у сфері маркетингу; недостатність практики емпіричного і фахового досвіду при прийнятті рішень щодо стратегії розвитку та інші [7, с. 204].

Для вирішення проблем даного характеру підприємствам необхідно бути націленим на виконання стратегічних задач національної економіки в цілому; відтворювальний процес повинен відповідати динаміці потреб макросистеми; мати вагому ступінь самостійності й автономності та володіти адекватною системою управління; володіти певним потенціалом, необхідним до самоорганізації та саморозвитку.

Висновок. Сучасні умови глобалізації доводять необхідність серйозного переосмислення проблем та перспектив участі вітчизняного підприємницького сектору у світовому просторі. Ці процеси для будь-якої країни світу, в тому числі і України, повинні зумовлюватися економічною і соціальною доцільністю, призводити до стимулювання розвитку її господарюючих суб'єктів, розкривати увесь їх потенціал, супроводжуватися активною та стійкою позицією держави в сфері захисту національних інтересів.

Література

1. Бердар М. Вплив глобалізації на інноваційно-інвестиційний розвиток підприємництва / М. Бердар // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка. — 2012. — Вип. 132. — С. 28–32.
2. Біла І. С. Особливості розвитку вітчизняного підприємницького сектору в умовах глобалізації / І. С. Біла, Т. В. Швед // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 18: Економіка і право. — 2012. — Вип. 18. — С. 11–19.
3. Гончар О. Розробка стратегії розвитку потенціалу підприємства за умов глобалізації та євроінтеграції / О. Гончар // Економіст. — 2015. — № 1. — С. 49–52.
4. Діба О. М. Інноваційний розвиток підприємств в умовах глобалізації / О. М. Діба // Стратегія економічного розвитку України. — 2018. — № 42. — С. 111–118.
5. Князева О. А. Проблеми сталого розвитку підприємств в умовах глобалізації / О. А. Князева, М. А. Дем'янчук // Економічний вісник університету. — 2015. — Вип. 25(1). — С. 110–117.
6. Липов В. В. Конкурентна стратегія розвитку України в умовах глобалізації. II. Конкурентна стратегія інтеграції України у міжнародний економічний простір / В. В. Липов // Економіка України. — 2018. — № 4. — С. 3–17.
7. Пахуча Е. В. Вплив глобалізаційних процесів на розвиток міжнародних економічних відносин / Е. В. Пахуча // Вісник ХНАУ. Серія: Економічні науки. — 2017. — № 3. — С. 202–208.
8. Синчак В. П. Науково-світоглядні орієнтири соціально-економічного розвитку держави в умовах глобалізації / В. П. Синчак, Д. А. Арзянцева, Н. П. Захаркевич // Університетські наукові записки. — 2018. — № 1. — С. 265–280.
9. Стадник В. В. Підприємницькі структури промислового сектору економіки України: стан і перспективи розвитку в умовах глобалізації / В. В. Стадник, В. О. Мукомела-Михалець // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. — 2017. — № 4. — С. 93–99.

УДК 339.92:332.1(447)

Верстяк Оксана Миколаївна

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економічної кібернетики та міжнародних відносин
Чернівецький торговельно-економічний інститут
Київського національного торговельно-економічного університету

Верстяк Оксана Николаевна

кандидат экономических наук, доцент,
доцент кафедры экономической кибернетики и международных отношений
Черновицкий торгово-экономический институт
Киевского национального торгово-экономического университета

Verstyak Oksana

PhD in Economics, Assistant Professor of the
Department of Economic Cybernetics and International Economic Relations
Chernivtsi Trade and Economic Institute of the
Kyiv National Trade and Economics University

Верстяк Андрій Васильович

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економіко-математичного моделювання
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

Верстяк Андрей Васильевич

кандидат экономических наук, доцент,
доцент кафедры экономико-математического моделирования
Черновицкий национальный университет имени Юрия Федьковича

Verstiak Andrii

PhD in Economics, Associate Professor of Department of Economic Modelling
Chernivtsi National University named after Yuriy Fedkovich

РЕГІОНАЛЬНО-ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ ПРИКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ

РЕГИОНАЛЬНО-ИСТОРИЧЕСКИЙ АСПЕКТ ПРИГРАНИЧНОГО СОТРУДНИЧЕСТВА ЧЕРНОВИЦКОЙ ОБЛАСТИ

REGIONAL HISTORICAL ASPECT OF CROSS-BORDER COOPERATION OF THE CHERNIVTSI REGION

Анотація. Обґрунтовано значення міжнародної діяльності прикордонних регіонів. Проаналізовано можливості Чернівецької області в сфері прикордонної співпраці. Досліджено особливості та процес розвитку відносин між Україною та Румунією, Україною та Республікою Молдова. Зазначено основні проблеми розвитку прикордонного співробітництва Чернівецької області. Сформульовано переваги розвитку прикордонного співробітництва.

Ключові слова: прикордонне співробітництво, регіон, Чернівецька область, відносини, Україна-Румунія, Україна-Республіка Молдова.

Аннотация. Обосновано значение международной деятельности приграничных регионов. Проанализированы возможности Черновицкой области в сфере приграничного сотрудничества. Исследованы особенности и процесс развития отношений между Украиной и Румынией, Украиной и Республикой Молдова. Указаны основные проблемы развития приграничного сотрудничества Черновицкой области. Сформулированы преимущества развития приграничного сотрудничества.

Ключевые слова: приграничное сотрудничество, регион, Черновицкая область, отношения, Украина-Румыния, Украина-Республика Молдова.

Summary. The author justifies the importance and role of the cross-border cooperation and regions. The analysis of Chernivtsi Region's geopolitical situation demonstrates broad opportunities for the cross-border cooperation. The author has studied specifics and the process of development of relationships between Ukraine and Romania, Ukraine and the Republic of Moldova. Main problems in the development of Chernivtsi Region's cross-border cooperation have been identified. Advantages of cross-border cooperation development have been articulated.

Key words: cross-border cooperation, region, Chernivtsi Region, relations, Ukraine-Romania, Ukraine – the Republic of Moldova.

Постановка проблеми. Однією з тенденцій, яка визначає сучасний розвиток міжнародних відносин, є зростання ролі і значення регіонів. Сучасні держави все більше враховують рівень і позицію регіонів під час визначення свого зовнішньоекономічного та зовнішньополітичного курсу. Досить часто міжрегіональні зв'язки стають локомотивом міждержавної взаємодії. Особливу роль при цьому відіграє прикордонне співробітництво (ПС).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми розвитку прикордонного співробітництва, світовий досвід та українські реалії, сучасні двосторонні відносини між Україною та Румунією висвітлено у працях: О. Лизанець [4], К. Лускалової [2], І. Соловей [7], К. Чекаленка [1], О. Черевко [3] та ін.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Разом із тим, існує потреба в подальшому дослідженні взаємопов'язаних проблем розвитку прикордонного співробітництва та міждержавної взаємодії, зокрема що стосується Чернівецької області. В умовах загострення міждержавної конкурентної боротьби та обраного євроінтеграційного напрямку України, суттєво актуалізується питання узгодження міжнародної діяльності прикордонних регіонів із пріоритетами національного економічного розвитку.

Мета статті. Дослідження регіонально-історичного аспекту прикордонного співробітництва Чернівецької області.

Виклад основного матеріалу. Як відомо, Україна межує з 7 державами. Крім того, з 25 суб'єктів України 17 регіонів знаходяться в прикордонних відносинах з тими чи іншими державами, 5 з них межують з країнами Європейського союзу. Прикордонні регіони України, Польщі, Словаччини, Угорщини, Румунії, Молдови, РФ і Білорусі мають величезний потенціал для розвитку інтеграційної взаємодії, обумовлений загальним історичним минулим, родинними і дружніми зв'язками, особливостями самоідентифікації населення суміжних територій, а також накопиченим досвідом вибудовування конструктивних відносин. Це серйозна організація внаслідок тривалого історичного розвитку прикордонних контактів [5, с. 72].

Міжнародна діяльність прикордонних суб'єктів України сприяє їх включенню в процеси міжнародної інтеграції, стає важливим фактором економічно-

го і соціокультурного розвитку, позитивним чином впливає на стан соціально-політичної стабільності в регіонах. Диференційованість українського прикордонного простору обумовлює формування різноманітних форм прикордонного співробітництва. Безсумнівно, найбільш перспективною зоною формування ПС є співпраця з європейськими державами.

В результаті розширення ЄС Україна отримала спільний кордон з країнами-членами ЄС, а її прикордонні регіони (Волинська, Львівська, Закарпатська, Івано-Франківська, Чернівецька та Одеська області) стали об'єктами регіональної політики цього об'єднання, що є важливим позитивним фактором як для спільноти в прикордонній зоні так і для країни в цілому. В зв'язку з цим геополітичне положення Чернівецької області обумовлює її широкі можливості в сфері прикордонної співпраці.

Чернівецька область має вигідне географічне положення і розвинену транспортну систему. Географічною перевагою для області є її близьке розташування до кордонів і важливих транспортних перетинів. Межує з Румунією і Республікою Молдова (відстань до кордону з Румунією всього 40 км, до кордону з Молдовою — 58 км). Загальна протяжність державного кордону зони діяльності Чернівецької області митниці складає 373,2 км (170 — з Молдовою, 203,2 км — з Румунією). Існує пряме залізничне сполучення в Київ, Москву, Мінськ, Санкт-Петербург, Бухарест, Софію та Варну і через Львів до Берліна, Будапешта, Праги, Братислави, Варшави, Кракова і Вроцлава. З 1 січня 2007 року Чернівецька область стала безпосереднім сусідом Європейського союзу і саме транскордонне співробітництво визначено одним із головних пріоритетів розвитку Буковини. Така євроінтеграційна спрямованість регіонального розвитку обумовлена як історичним досвідом розбудови прикордонної території Буковини, що постійно була місцем перетину численних торгових шляхів, так і використанням сучасних інструментів та форм транскордонного співробітництва [6; 7].

Відносини між Румунією та Україною займають важливе місце у зовнішній політиці обох країн, зважаючи на наявність протяжного спільного державного кордону (на півночі — 362 км, на сході — 169 км), проживання в обох країнах національної меншини іншої сторони, існування значних резервів

і нереалізованих потенційних можливостей у сфері торговельно-економічної співпраці, певного рівня конкуренції щодо політичного та економічного впливу в регіоні [8].

Співробітництво між Державною прикордонною службою України та Генеральним інспекторатом Прикордонної поліції Румунії здійснюється відповідно до Договору між Україною та Румунією про режим українсько-румунського державного кордону від 17 червня 2003 року. На підставі цього Договору створено та працює апарат Прикордонних уповноважених України і Румунії.

Щороку відбуваються зустрічі Головних Прикордонних Уповноважених, де розглядаються питання удосконалення взаємодії щодо забезпечення безпеки спільного кордону, пропуску осіб та транспортних засобів, розвитку співробітництва прикордонних служб. В ході останньої зустрічі, яка відбулася 31 травня 2016 року в м. Сучевіца (Румунія), підписано:

- Протокол між Адміністрацією Державної прикордонної служби України та Міністерством внутрішніх справ Румунії, Генеральним інспекторатом Прикордонної поліції про виконання Угоди між Кабінетом Міністрів України та Урядом Румунії про спільне патрулювання українсько-румунського державного кордону, підписаної в м. Бухарест 21 квітня 2016 року;
- Протокол між Адміністрацією Державної прикордонної служби України та Генеральним інспекторатом Прикордонної поліції Міністерства внутрішніх справ Румунії про порядок обміну статистичною та аналітичною інформацією про обстановку на державних кордонах України і Румунії;
- План щодо розвитку співробітництва прикордонних відомств України і Румунії на 2016–2017 роки.

Високим є рівень обміну інформацією між країнами. Так на українсько-румунській ділянці кордону функціонує контактний пункт «Порубне», головним завданням якого є забезпечення оперативності та достовірності передачі даних. Ефективно співпрацюють аналітичні підрозділи прикордонних відомств.

У 2017 році, після виконання всіх нормативних процедур, започатковано спільне патрулювання українсько-румунського кордону [9; 10].

Загалом, у період з 1992–2017 рр. нормативно-правовою базою співробітництва між Румунією і Україною є 56 чинних угод, основними серед яких є:

- Договір про відносини добросусідства і співробітництва між Україною та Румунією. Був підписаний у Констанці 2 червня 1997 р. (Верховна Рада України ратифікувала Договір 17 липня 1997 р., Парламент Румунії — 14 липня 1997 р.);
- Договір між Україною та Румунією про режим українсько-румунського державного кордону, співробітництво та взаємну допомогу з при-

кордонних питань. Був підписаний 17 червня 2003 р. (ратифікований ВРУ 12 травня 2004 р., Парламентом Румунії — 5 квітня 2004 р.);

- Консульська Конвенція між Україною та Румунією. Була підписана 3 вересня 1992 р. (набула чинності 14.03.1995 р.) [10].

Процес розвитку відносин України з Республікою Молдова пройшов непростий шлях. Декларація про незалежність Республіки Молдова була проголошена парламентом країни у серпні 1991 р. Слід зазначити, що до 1940 р. частина сучасної Молдови (лівобережжя Дністра) входила до складу України як автономна республіка, а інша — до Румунії. 28 червня 1940 р. Румунія повернула Бессарабію СРСР, і 2 серпня 1940 р. була утворена Молдавська РСР, що 1991 р. перебувала у складі Союзу РСР.

Україна і Молдова встановили дипломатичні відносини у березні 1992 р. Посольство України в Республіці Молдова (березень 1993 р.) та Посольство Республіки Молдова в Україні (липень 1993 р.) розпочали свою роботу, що сприяло налагодженню тісних контактів, розвитку добросусідських зв'язків, партнерства та взаємодопомоги. Базовий Договір про добросусідство, дружбу та співробітництво, підписаний 23 жовтня 1992 р. Президентом обох держав, був ратифікований Верховною Радою України 1 листопада 1996 р. і Парламентом Республіки Молдова — 3 грудня 1996 р. Причиною зволікання з визнання документа виявилось нерозв'язання територіального питання між країнами [1].

Станом на лютий 2017 року договірно-правова база українсько-молдовських відносин нараховує 148 чинних міжнародних договорів, ключовими з яких є:

- Договір про добросусідство, дружбу і співробітництво між Україною та Республікою Молдова (23 жовтня 1992 року);
- Договір між Україною та Республікою Молдова про державний кордон (18 серпня 1999 року) (завантажити повний текст);
- Консульська конвенція між Україною та Республікою Молдова (29 серпня 1995 року) [11].

Щороку відбуваються робочі зустрічі між Сторонами з Молдови та України. Зокрема, протягом минулого року:

- Головою Державної прикордонної служби України проведено 5 зустрічей з начальником Генерального інспекторату Прикордонної поліції МВС Республіки Молдова Фредоліном Лекарем, 4 з яких у складі урядових делегацій; підписано:
- міжурядову Угоду про спільний контроль осіб, транспортних засобів, товарів та предметів у спільних пунктах пропуску через українсько-молдовський державний кордон;
- міжвідомчі Протоколи щодо організації спільного контролю у міжнародному пункті пропуску «Рені-Джурджулешть» на території України та

«Маяки-Удобне-Паланка» на території Республіки Молдова.

Запроваджено спільні контрольні процедури в пунктах пропуску «Кучурган» на території України та «Паланка» на території Республіки Молдова; запроваджено спільне патрулювання центральної ділянки українсько-молдовського державного кордону.

У контексті реалізації Дорожньої Карти розвитку українсько-молдовського співробітництва на 2018 рік, підписаної прем'єр-міністрами України та Республіки Молдова 06 жовтня 2017 року, учасники зустрічі акцентували увагу на виконанні Плану заходів з інтенсифікації співробітництва на українсько-молдовському державному кордоні у 2017–2018 роках, зокрема на перспективах розширення практики спільної охорони державного кордону в пунктах пропуску та поза ними.

Під час зустрічі очільники прикордонних відомств України та Республіки Молдова особливу увагу приділили питанню забезпечення належного контролю за транзитною ділянкою української дороги «Одеса-Рені», що проходить територією Молдови поблизу пункту пропуску «Паланка», де з 19 грудня 2017 року запроваджено спільний прикордонно-митний контроль.

За результатами зустрічі підписано Протокол зустрічі керівників прикордонних відомств України і Республіки Молдова.

Крім того, 26 січня 2018 року Голова Державної прикордонної служби України у складі делегації України взяв участь у 29-му засіданні Консультативної Ради Місії ЄС з надання прикордонної допомоги Україні та Республіці Молдова (EUBAM) [9].

Однак, слід відмітити, що основними проблемами розвитку прикордонного співробітництва Чернівецької області є незадовільний стан існуючої інфраструктури, насамперед місцевих пунктів пропуску на кордоні. Так, Євросоюз у 2018 році припинив фінансування та закрити проект модернізації і бу-

дівництва прикордонних контрольно-пропускних пунктів з Україною. У рамках цього проекту мали б добудувати і КПП на Буковині — у Дяківцях та в Краснійльську та дорогу до пунктів пропуску [12, с. 6]. До основних проблем розвитку ПС також слід віднести невисоку якість проектного менеджменту та проектних пропозицій, які готуються аплікантами з Чернівецької області. На даний час угоди про співробітництво та партнерство області з іншими регіонами в значній мірі носять формальний характер, співпраця існує переважно тільки у культурній і освітній сферах [14].

Висновки і пропозиції. Вихід регіонів на міжнародний рівень є порівняно нове економіко-політичне явище для України та сприяє їх включенню в процеси міжнародної інтеграції, стає важливим фактором економічного і соціокультурного розвитку, позитивним чином впливає на стан соціально-політичної стабільності в регіонах. Слід відмітити, що не дивлячись на загальне позитивне значення виходу регіонів на міжнародний рівень та міжрегіонального співробітництва, існує думка про загрозу суверенітету і цілісності держави, створеної самостійними міжнародними і зовнішньоекономічними контактами суб'єктів України. Відповідно, для збереження стабільності в суспільстві важливо дотримання правових норм, створення взаємоприйнятної правової бази, яка регламентувала б усі питання міжнародної діяльності українських регіонів і держави в цілому. В економічному питанні, слід приділити більше уваги налагодженню бізнес-контактів, організації співпраці між науковими інституціями, сприяння виходу товарів на нові ринки, залучення інвестицій тощо. Позитивна результативність прикордонного співробітництва уможливорюється не лише внаслідок існування комплексу галузевих, корпоративних, регіональних, країнових соціально-економічних передумов, а й адекватною мотивацією інвестиційної активності вітчизняних та іноземних суб'єктів ПС.

Література

1. Чекаленко Л. Д. Зовнішня політика України / Чекаленко Л. Д. К.: Либідь, 2006. — 355 с.
2. Лускалова К. Є. Україна-Румунія: сучасні тенденції двосторонніх відносин / Лускалова К. // Зовнішня політика і дипломатія: традиції, тренди, досвід — Вип. 22. — 2016. — С. 29.
3. Черевко О. М. Прикордонне співробітництво як чинник регіонального розвитку: світовий досвід та українські реалії / О. М. Черевко // Український географічний журнал — 2012. — № 1. — С. 29–34. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/UGJ_2012_1_7
4. Лизанець О. В. Прикордонне співробітництво як специфічна сфера зовнішньоекономічної діяльності / Лизанець О. // Науковий вісник Ужгородського університету. — 2011. — Вип. 2(24). — С. 258. — Режим доступу: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/5477/1/%D0%9F%D0%A0%D0%98%D0%9A%D0%9E%D0%A0%D0%94%D0%9E%D0%9D%D0%95%20%D0%A1%D0%9F%D0%86%D0%92%D0%A0%D0%9E%D0%91%D0%86%D0%A2%D0%9D%D0%98%D0%A6%D0%A2%D0%92%D0%9E%20%D0%AF%D0%9A%20%D0%A1%D0%9F%D0%95%D0%A6%D0%98%D0%A4%D0%86%D0%A7%D0%9D%D0%90%20%D0%A1%D0%A4%D0%95%D0%A0%D0%90.pdf>
5. Опис Чернівецька область [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.jobs-centre.eu/uk/content/%D0%BE%D0%BF%D0%B8%D1%81-%D1%87%D0%B5%D1%80%D0%BD%D1%96%D0%B2%D0%B5%D1%86%D1%8C%D0%BA%D0%B0-%D0%BE%D0%B1%D0%BB%D0%B0%D1%81%D1%82%D1%8C>

6. Стратегія розвитку Чернівецької області на період до 2020 року / [Ткач Є. В., Ткач С. В., Вардеванян В. А., Семенюк В. О. та ін.]. — ГО «Товариство науковців та інтелектуальної молоді», 2015. — 117 с.
7. Соловей І. М. Українсько-румунські відносини: проблеми та перспективи їх розв'язання [Електронний ресурс] / Соловей І. М. — Режим доступу: <http://vmv.kytmu.edu.ua/v/03/solovey.htm>
8. Регіональне співробітництво між суміжними країнами: офіційний сайт Державної прикордонної служби України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://dpsu.gov.ua/ua/regionalne-spivrobitnictvo-iz-sumizhnimi-krainami>
9. Договірно-правова база між Україною та Румунією: офіційний сайт посольства України в Румунії [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://romania.mfa.gov.ua/ua/ukraine-ro/legal-acts>
10. Договірно-правова база між Україною та Республікою Молдова: офіційний сайт посольства України в Республіці Молдова [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://moldova.mfa.gov.ua/ua/ukraine-md/legal-acts>
11. Ватаман Д. Добудуємо за кошти держави / Ватаман Д. // «Молодий буковинець». — 2018. — № 17. — С. 6.
12. Домовилися активізувати політичне, економічне та прикордонне співробітництво — зустріч Президента України з Прем'єр-міністром Молдови: офіційне інтернет-представництво Президента України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/news/domovilisya-aktivizuvati-politichne-ekonomichne-ta-prikordon-38393>
13. Офіційний сайт територіальної громади Чернівецької області [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://gromady.cv.ua>

УДК 336.71

Дуброва Наталя Петрівна

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Дніпровський державний аграрно-економічний університет*

Дуброва Наталья Петровна

*кандидат экономических наук, доцент,
доцент кафедры финансов, банковского дела и страхования
Днепровский государственный аграрно-экономический университет*

Dubrova Natalia

*PhD, Associate Professor of Finance, Banking and Insurance Department
Dniprovsk State Agrarian and Economic University*

Зубко Оксана Володимирівна

*аспірантка кафедри менеджменту і права
Дніпровський державний аграрно-економічний університет*

Зубко Оксана Владимировна

*аспирантка кафедры менеджмента и права
Днепровский государственный аграрно-экономический университет*

Zubko Oksana

*Postgraduate Student of Management and Law Department
Dniprovsk State Agrarian and Economic University*

Сотніков Сергій Олександрович

*магістр спеціальності «Фінанси, банківська справа та страхування»
Дніпровського державного аграрно-економічного університету*

Сотников Сергей Александрович

*магист специальности «Финансы, банковское дело и страхование»
Днепровского государственного аграрно-экономического университета*

Sotnikov Sergey

*Master of Specialty of Finance, Banking and Insurance Department of the
Dniprovsk State Agrarian and Economic University*

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ БАНКІВ В УМОВАХ ФІНАНСОВОЇ КРИЗИ

ОБЕСПЕЧЕНИЕ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ БАНКОВ В УСЛОВИЯХ ФИНАНСОВОГО КРИЗИСА

PROVIDING THE COMPETITIVENESS OF BANKS IN FINANCIAL CRISIS

Анотація. Статтю присвячено актуальним питанням вичення передумов забезпечення конкурентоспроможності банків України в умовах фінансової кризи. Проаналізовано поняття «конкурентоспроможність банків» та чинники, що впливають на конкурентоспроможність банків. Визначено напрями забезпечення конкурентоспроможності банків в умовах фінансової кризи.

Ключові слова: конкуренція, банк, банківська конкуренція, конкурентоспроможність комерційного банку, забезпечення конкурентоспроможності банку.

Аннотация. Стаття посвящена актуальним вопросам определения предпосылок обеспечения конкурентоспособности банков Украины в условиях финансового кризиса. Проанализировано понятие «конкурентоспособность банков» и факторы, влияющие на конкурентоспособность банков. Определены направления обеспечения конкурентоспособности банков в условиях финансового кризиса.

Ключевые слова: конкуренция, банк, банковская конкуренция, конкурентоспособность коммерческого банка, обеспечение конкурентоспособности банка.

Summary. The article is devoted to the actual issues of determining the prerequisites for ensuring the competitiveness of Ukrainian banks in the conditions of the financial crisis. The concept of «competitiveness of banks» and factors that affected on the competitiveness of banks are analyzed. The directions of ensuring the competitiveness of banks in the conditions of the financial crisis are determined.

Key words: competition, bank, banking competition, competitiveness of commercial bank, ensuring the competitiveness of the bank.

Постановка проблеми. Сучасний стан розвитку банківського сектору України характеризується дестабілізуючим впливом фінансової нестабільності в країні, яка супроводжується дисбалансом в економіці, перебудовою банківського сектору, нестабільністю на валютному та фінансовому ринках, соціально-політичною ситуацією в країні. А оскільки банківська система є одним з основних елементів ринкової інфраструктури, яка здійснює визначальний вплив на економічний розвиток держави, то саме збереження її конкурентних позицій у нинішніх умовах дасть змогу забезпечити її ефективне функціонування сьогодні та в майбутньому. Конкурентоспроможність є основним критерієм розвитку банківської системи, а забезпечення конкурентоспроможності належить до пріоритетних стратегічних завдань кожного суб'єкта економічних відносин в тому числі банку. Вивчення передумов забезпечення конкурентоспроможності банків є актуальним питанням завжди, а особливо в умовах фінансової нестабільності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. За останні роки суттєво збільшилася кількість наукових публікацій, як щодо розгляду понять «конкурентоспроможність», «конкурентоспроможність банків» так і вивчення основних аспектів забезпечення конкурентоспроможності банківських установ. Основні теоретичні положення та концептуальні засади містяться в роботах таких зарубіжних авторів, як І. Ансофф, М. Портер, П. Роуз, Г. Хемел. Ґрунтовним дослідженням методології конкурентоспроможності присвячені наукові праці вітчизняних учених, а саме: Г. Л. Азоева, Л. В. Балабанової, О. Г. Бачалова, П. Ю. Беленького, Т. Д. Гірченко, М. О., С. В. Башлай, І. В. Волошко, Ю. О. Заруба, Д. В. Коваленко, С. М. Козьменко, В. С. Котковський, Ю. С. Кудашев, І. О. Лютий, О. В. Мірошніченко, О. О. Солодка, Л. І. Федулова, Ф. І. Шпиг та інші.

У той же час, незважаючи на значну кількість наукових досліджень у зазначеній сфері, ця проблематика розглядається дещо поверхово не враховуючи всі фактори впливу та конкурентоспроможність,

а саме в умовах фінансової кризи. Залишається дещо дискусійним визначення категорії «конкурентоспроможність банку». Внаслідок постійної зміни умов функціонування банків, існує потреба в уточненні й систематизації факторів впливу на конкурентоспроможність банківської установи в умовах економічної нестабільності.

Виклад основного матеріалу. Ведення банківського бізнесу у сучасних умовах заслуговує особливої уваги, а особливо стосовно питання забезпечення підвищення конкурентоспроможності вітчизняних банків, які через свою специфіку відчули на собі негативні наслідки фінансової кризи, що проявилася в знеціненні національної грошової одиниці, відпливі коштів з банківського сектору депозитних вкладень та проблемах з їх ліквідністю. Діяльність українських банків здійснюється в складних зовнішніх макроекономічних умовах фінансової кризи, негативний вплив якої проявляється у скороченні ресурсної бази вітчизняних банків.

Для того щоб ще краще зрозуміти, що таке конкурентоспроможність банку та яким чином її потрібно забезпечувати та підтримувати в процесі ведення банківської діяльності, проаналізуємо сутність категорії «конкурентоспроможність банків».

Категорії «конкурентоспроможність банків» безпосередньо пов'язана з категорією «конкуренція». У банківському секторі конкуренція набуває специфічних рис. Вона розглядається як боротьба між банками на ринку фінансових послуг, під час якої створюються відмінні конкурентні переваги власної установи та її продуктів, що зумовлюють залучення найпривабливіших споживчих банківських продуктів. Сутність банківської конкуренції відображається в найбільш важливій характеристиці банківської послуги на ринку — в її конкурентоспроможності.

Визначення сутності категорії «конкурентоспроможність» по відношенню до банківської організації наведено у роботі С. М. Козьменка, Ф. І. Шпига, яка визначається як: «можливість здійснення ефективної господарської діяльності та досягнення практичної прибутковості реалізації своїх послуг в умовах конкурентного ринку» [1].

Одне з найширших тлумачень поняття конкурентоспроможності банку подано Гірченко Т. Д. [2], яка розкриває економічний зміст даного терміну в розрізі різних суб'єктів конкурентних відносин: по-перше, з позицій клієнта; по-друге, з позицій самого банку; по-третє, з точки зору конкурентів. Загалом, поняття «конкурентоспроможність банку» Гірченко Т. Д. подає через опис її основних проявів, тобто, конкурентоспроможність банку визначена як складна ринкова характеристика банку; здатність банку діяти на рівні з присутніми на ринку аналогічними конкуруючими суб'єктами; вигідність його позицій за кількісними та якісними показниками; потенціал банку для досягнення його конкурентних переваг на ринку банківських послуг; ступінь привабливості банку для реальних і потенційних клієнтів; швидкість подолання банком негативних непередбачуваних факторів, що можуть призвести до фінансових втрат.

М. В. Медведєв [3] зазначає, що за результатами узагальнення літературних джерел і синтезу найбільш характерних особливостей конкурентоспроможності суб'єктів конкурентної боротьби можна надати таке визначення категорії «конкурентоспроможність банку» — це комплексна порівняльна характеристика банку, яка визначається його наявним конкурентним потенціалом для реалізації наявних та створення нових конкурентних переваг, що дозволяє забезпечити провідну конкурентну позицію на ринку банківських послуг в умовах конкурентної боротьби.

З погляду Мірошниченко О. В. [4] рівень конкурентоспроможності банку відображає успішність його функціонування в процесі набуття, утримання та розширення ринкових позицій, що передбачає здатність банківської установи забезпечувати відповідність власних послуг запитам споживачів та протистояти негативному впливу зовнішнього середовища.

На нашу думку, конкурентоспроможність комерційного банку — це спроможність фінансової установи бути успішною в банківському середовищі, спрямовуючи свої конкурентні продукти на ринок банківських послуг задля досягнення високих результатів у майбутньому, враховуючи соціально-політичне та загальноекономічне становище держави. А також погоджуючись з думкою багатьох дослідників, зазначимо, що рівень конкурентоспроможності банку багато в чому залежить від його здатності підтримувати стійкість конкурентної позиції в умовах дестабілізуючого впливу фінансової кризи в країні.

В процесі дослідження категорії «конкурентоспроможність банку» необхідне не тільки розуміння сутності та природи цього поняття, але й обов'язкове вивчення факторів, які впливають або якоюсь мірою можуть впливати на конкурентоспроможність банку.

Більшість вчених поділяє чинники впливу на конкурентоспроможність банку на внутрішні і зовнішні.

Водночас можна констатувати, що існують дві протилежні думки про вплив факторів на конкурентоспроможність банку. Деякі дослідники вважають, що під час визначення конкурентоспроможності банку вирішальна роль належить екзогенним (зовнішніми) факторам. Інші стверджують, що з точки зору підтримки та конкурентоспроможності це фактори внутрішнього середовища банку, які є найбільш важливими, оскільки вони є об'єктом активного впливу на його частину. Протиставляти внутрішні та зовнішні фактори впливу на діяльність банків недоцільно та помилково. Головні зовнішні фактори, які впливають на конкурентний клімат галузі та конкурентоспроможність суб'єктів господарювання, М. Портер назвав силами конкуренції [5]. Для підтримки або підвищення конкурентоспроможності банку необхідно враховувати ці чинники і постійно стежити за зміною ситуації на ринку фінансових послуг.

Ефективне функціонування банківської системи є індикатором економічного рівня розвитку держави, а одним із визначальних критеріїв розвитку банківської системи є конкурентоспроможність банків. Без підвищення рівня конкурентоспроможності банку неможлива ефективна діяльність банку, що дозволяє отримати прибуток та утримуватися на ринку фінансових послуг особливо в умовах фінансової кризи.

Фінансові кризи виникають з певною періодичністю та стали невід'ємною складовою сучасного етапу розвитку економіки країни. Зазвичай фінансова криза в тій чи іншій мірі одночасно охоплює різні сфери фінансової системи країни. Центром впливу фінансових криз є грошовий капітал, а безпосередньою сферою їх прояву — ефективність діяльності банківського сектору країни. Взагалі фінансова криза — це різке погіршення стану фінансового ринку внаслідок реалізації накопичених ризиків під впливом внутрішніх і зовнішніх економічних та політичних чинників, що спричиняє порушення його функціонування, зниження цінкових показників, погіршення ліквідності й якості фінансових інструментів, банкрутство учасників. Фінансова криза — це незапланований процес обмеженої діяльності і обмежених можливостей впливу на фінансові відносини з непрогнозованими результатами, який загрожує подальшому розвитку і існуванню фінансово-кредитних установ.

Фінансова криза системно охоплює усі компоненти, які відповідають за фінансовий стан країни, а саме: грошовий обіг, кредит, банки, біржі, валюту та взагалі всі види фінансових відносин в країні на всіх рівнях (міжнародному, державному), негативно впливає на економічну активність та зростання рівня життя населення у середньо- і довгостроковому періоді, а також є проявом системного ризику, наприклад, криза одного банку або групи фінансових інститутів передається через пересічні зобов'язання на інші групи фінансових інститутів.

Висновки. Сучасний стан розвитку банківського сектору відбувається на тлі кризових явищ, які відбуваються як в фінансовій, так і у економічній, соціальній, політичних сферах країни, тому забезпечення конкурентоспроможності банків передусім повинно базуватися на розробці дієвих, переконливих повідомлень для інвесторів, клієнтів та працівників. Основні дії банків, що дають змогу представити їх конкурентоспроможність, повинні полягати у такому. По-перше, забезпечення фінансово стійкого розвитку — створення антикризового комітету, стрес-тестування та управління балансом, захист інтересів вкладників. По-друге, захист наявного власного банківського бізнесу — розробка плану дій на випадок надзвичайних ситуацій; скорочення витрат; підготовка та управління роздрібним та корпоративним ризиками; управління активами, зваженими за ступенем ризику, перегляд продуктової та клієнтської політики, а також системи стимулювання; використання цінових можливостей. По-третє, робота на перспективу — перегляд позиції банку, адаптація бізнес-моделі; визначення пріоритетності інвестицій та проектів; підвищення організаційної ефективності; удосконалення

системи управління; аналіз можливості злиття та поглинання, реалізація стратегії інтеграції. Таким чином, стратегія реалізації конкурентних переваг банків у різні періоди часу може відрізнятися за своїм характером, запровадженням нових технологій, розвитком та засвоєнням нових сегментів ринку до банального виживання у складних економічних умовах, що особливо має прояв під час розгортання кризових явищ.

З метою підвищення ефективності та конкурентоспроможності банківської системи в умовах фінансової кризи особливо важливого значення набуває вдосконалення державного регулювання банківської системи. Необхідність цього зумовлена, насамперед, тим, що взаємодія банків породжує не тільки нові системні властивості та ефекти, а й системні ризики, які потребують новітніх підходів до їх регулювання. Розглядаючи банківську систему як об'єкт державного регулювання на макрорівні, основну увагу слід приділяти її взаємодії із зовнішнім середовищем з погляду як досягнення цільової функції, так і можливих негативних впливів зовнішнього середовища на банківську систему і своєчасного вжиття адекватних регуляторних впливів.

Література

1. Шпіг Ф. І. Конкурентоспроможність банку: фактори та критерії оцінки / Ф. І. Шпіг // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: збірник наукових праць. — Суми: УАВС НБУ. — 2006. — Т. 16. — С. 57–63.
2. Гірченко Т. Д. Стратегія конкурентоспроможності банків в умовах активізації розвитку ринку банківських послуг / Т. Д. Гірченко // Регіональна економіка. — 2003. — № 4. — С. 122–127.
3. Медведєв М. В. Сутність конкурентоспроможності банку [Електронний ресурс] / М. В. Медведєв // Управління розвитком. — 2013. — № 12. — С. 38–39.
4. Мірошніченко О. В. Методи оцінки конкурентоспроможності банку / О. В. Мірошніченко // Економіка Крима. — 2009. — № 28. — С. 42–47.
5. Портер М. Конкуренція [Текст]: Майкл Портер; пер. с. англ. — М.: Издательский дом «Вильямс», 2005. — 608 с.

УДК 338.246.87

Животок Едуард Борисович

*студент кафедри фінансів та фінансово-економічної безпеки
Київського національного університету технологій та дизайну*

Животок Эдуард Борисович

*студент кафедры финансов и финансово-экономической безопасности
Киевского национального университета технологий и дизайна*

Zhyvotok Eduard

Student of the

*Department of Finance and Financial and Economic Security of the
Kyiv National University of Technologies and Design*

Белялов Талят Энверович

*кандидат економічних наук,
доцент кафедри фінансів та фінансово-економічної безпеки
Київський національний університет технологій та дизайну*

Белялов Талят Энверович

*кандидат экономических наук,
доцент кафедры финансов и финансово-экономической безопасности
Киевский национальный университет технологий и дизайна*

Bielialov Taliat

*PhD, Associate Professor of the Department of
Finance and Financial and Economic Security
Kyiv National University of Technologies and Design*

КОМЕРЦІЙНА ТАЄМНИЦЯ В СИСТЕМІ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

КОММЕРЧЕСКАЯ ТАЙНА В СИСТЕМЕ ФИНАНСОВО-ЭКОНОМИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ

COMMERCIAL SECRET IN THE SYSTEM OF FINANCIAL AND ECONOMIC SECURITY

Анотація. Визначено необхідність управління фінансово-економічною безпекою на підприємстві. Здійснений аналіз поняття та складових, що формують комерційну таємницю на підприємстві. Надана оцінка обсягів фінансування підприємствами в Україні заходів з охорони власної комерційної таємниці. Запропоновані певні шляхи щодо основ побудови ефективної системи охорони комерційної таємниці на підприємстві.

Ключові слова: безпека, комерція, таємниця, охорона, підприємство, принципи, фінанси, інформація, система.

Аннотация. Определена необходимость управления финансово-экономической безопасностью на предприятии. Осуществлен анализ понятия и составляющих, которые формируют коммерческую тайну на предприятии. Предоставлена оценка объемов финансирования предприятиями в Украине мероприятий по охране собственной коммерческой тайны. Предложены определенные пути построения эффективной системы охраны коммерческой тайны на предприятии.

Ключевые слова: безопасность, коммерция, тайна, охрана, предприятие, принципы, финансы, информация, система.

Summary. The necessity of management of financial and economic security at the enterprise is determined. The analysis of concept and constituents which form a commercial secret on an enterprise is carried out. The estimation of volumes of financing enterprises is given in Ukraine of measures on the guard of own commercial secret. The certain ways of construction of the effective system of guard of commercial secret are offered on an enterprise.

Key words: safety, commerce, secret, guard, enterprise, principles, finances, information, system.

Постановка проблеми. Сучасний етап економічного розвитку України потребує визначення та впровадження нових підходів та методів управління фінансово-економічною безпекою вітчизняних підприємств. Вдосконалення механізму управління фінансово-економічною безпекою підприємства гарантуватиме протидію загрозам фінансового характеру та визначатиме стабільний розвиток підприємства, його прибуткове функціонування та підвищення його економічного потенціалу.

В умовах жорсткої конкурентної боротьби і впливу негативних зовнішніх і внутрішніх чинників на рівень фінансово-економічної безпеки підприємства змушені створювати систему захисту економічних інтересів підприємства, сильне місце в якій займає захист комерційної таємниці. У зв'язку з цим проблеми захисту комерційної таємниці були й залишаються актуальними як для науковців, так і для практиків.

Питанням захисту комерційної таємниці приділяється значна увага в дослідницьких працях закордонних та вітчизняних учених. Зокрема, проблеми захисту комерційної таємниці досліджувалися багатьма вченими, які спеціалізуються в сфері економічної або інформаційної безпеки підприємств, такими як Г. Андрощук, Т. Кашаніна, В. Крилов, Ю. Макогон, Ю. Назарова, Ю. Пласин, О. Перовская, Г. Равєський, Е. Сергеева, В. Соловйов, А. Фатьянов, В. Ярочкін та ін.

Постановка завдання. В умовах сьогодення одними з найважливіших завдань перед кожним підприємством стають розроблення і реалізація системи фінансово-економічної безпеки у сфері захисту власної комерційної таємниці. Українські підприємства змушені адаптуватися до умов політичної і соціально-економічної нестабільності та вести пошук адекватних рішень складних проблем і шляхів зниження загроз своєму функціонуванню.

Виклад основного матеріалу дослідження. На сучасному етапі розвитку господарюючих суб'єктів України надзвичайно важливим є питання організації процесу системи управління щодо упередження та нейтралізації небезпек і загроз, а також актуалізації потенційних можливостей підприємства щодо забезпечення нормального рівня фінансово-економічної безпеки а також підвищення ефективності його функціонування.

Становлення ринкових відносин в Україні проходить під впливом негативних чинників, серед яких найбільше значення мають: загострення конкурентної боротьби; збільшення монополізації ринку; встановлення контролю кримінальних структур над певними галузями економіки підприємства; зростання державного регулювання економіки і посилення тиску на суб'єкти господарювання з боку державних органів, недосконалість чинного законодавства в сфері економічних відносин, зокрема відсутність правових норм, які б конкретно регламентували питання організації і управління безпекою підприємства і, як

наслідок, повна незахищеність підприємницьких структур перед зазначеними вище чинниками.

Дія цих чинників значно посилилась в умовах кризи, яка як ніколи гостро, поставила перед підприємцями першочергове завдання захисту своїх законних економічних інтересів шляхом створення комплексної системи фінансово-економічної безпеки, ключове положення в якій закономірно займає захист комерційної таємниці конкретного суб'єкта підприємницької діяльності.

Нині проблема захисту комерційної інформації стоїть дуже гостро, оскільки являє собою цінний складник професійної діяльності сучасного суспільства.

Представники інформаційно-правової науки здійснювали свої дослідження в цьому напрямку, зокрема А. І. Марущак у своїй роботі «Інформаційне право: доступ до інформації» визначає таємну інформацію як відомості, «що становлять державну або іншу передбачену законом таємницю (банківську, комерційну, службову, професійну, адвокатську, тощо), розголошення якої завдає шкоди особі, суспільству і державі» [5].

Також дослідження у сфері інформаційно-правової науки проводились І. В. Смольніковою, їх результати відображені в роботі, «що охороняється законом таємниці в кримінальному процесі», зокрема: «з моральних позицій таємниця уособлює комплекс важливих для існування окремої особи, суспільства або держави етичних категорій, ставлення до яких з боку держави означає певний рівень її цивілізованості та демократичності».

У Цивільному кодексі України поняття комерційної таємниці трактується як інформація, яка є секретною в тому розумінні, що вона в цілому чи в певній формі та сукупності її складників є невідомою та не є легкодоступною для осіб, які звичайно мають справу з видом інформації, до якого вона належить, у зв'язку з цим має комерційну цінність та є предметом адекватних наявним обставинам заходів щодо збереження її секретності, вжитих особою, яка законно контролює цю інформацію. З наведеного визначення можна виділити ознаки комерційної таємниці, а саме: інформаційна таємниця; таємність; комерційна цінність; з обмежений доступом [6].

Усі види інформації, які можуть вважатися комерційною таємницею, умовно можна розділити на дві групи: технічна інформація і комерційна інформація.

До першої групи належать незапатентовані науково-технічні розробки, бази даних та інші комп'ютерні програми, створені підприємством, усі види «ноу-хау», технічні проекти, промислові зразки, незапатентовані товарні знаки тощо. Слід мати на увазі, що об'єкти інтелектуальної власності, щодо яких отримано патенти або авторські свідоцтва, до складу комерційної таємниці зараховувати нема сенсу, оскільки подібні об'єкти охороняються відповідним законодавством.

Таблиця 1

Динаміка інвестицій у придбання нематеріальних активів в цілому та придбання інформаційних систем захисту інформації в Україні у відсотках до ВВП за період з 2015–2017 рр., % [6]

Показники	2015 р.	2016 р.	2017 р.
Придбання нематеріальних активів	0,9	0,6	0,5
У тому числі на придбання інформаційних систем щодо автоматизації процесу управління та захисту власної комерційної інформації	0,6	0,2	0,2

До другої групи віднесено умови контрактів, дані про постачальників і покупців, інформація про переговори, маркетингові дослідження, дані про розрахунок відпускних цін, розміри знижок тощо.

Також Цивільним кодексом України визначено, що комерційна таємниця є об'єктом інтелектуальної власності. Відповідно, майнові права інтелектуальної власності на комерційну таємницю належать особі, яка правомірно визнала інформацію комерційною таємницею, якщо інше не встановлено договором.

Зокрема, до майнових прав інтелектуальної власності на комерційну таємницю належать:

- право на використання комерційної таємниці;
- виключне право дозволяти використання комерційної таємниці;
- виключне право перешкоджати неправомірному розголошенню, збиранню або використанню комерційної таємниці;
- інші майнові права інтелектуальної власності, встановлені законом, а саме Цивільним кодексом України.

У свою чергу, Господарським кодексом України визначено, що суб'єкт господарювання, який є власником технічної, організаційної або іншої комерційної інформації, має право на захист від незаконного використання цієї інформації третіми особами за умов, що ця інформація має комерційну цінність у зв'язку з тим, що вона невідома третім особам і до неї немає вільного доступу інших осіб на

законних підставах, а власник інформації вживає належних заходів до охорони її конфіденційності. Строк правової охорони комерційної таємниці обмежується в часі.

Гарантії права на комерційну таємницю можна розділити на загальні та спеціальні. До загальних гарантій належать гарантії суб'єктивних прав на комерційну таємницю, які надаються кожному громадянину; спеціальні гарантії реалізації — це система передбачених законодавством засобів, спрямованих на вільне придбання і здійснення прав на комерційну таємницю, усунення перешкод у їх реалізації та ефективний захист від порушень цих прав [4].

Отже, склад та обсяг відомостей, що становлять комерційну таємницю, порядок їх захисту визначаються самостійно її власником або керівником підприємства з дотриманням норм чинного законодавства, саме захист комерційної таємниці є найбільш важливим питанням у процесі використання такої інформації.

Протягом 2015–2017 рр. підприємствами України за рахунок усіх джерел фінансування освоювалося капітальних інвестицій у нематеріальні активи у тому числі на придбання інформаційних засобів захисту інформації у розмірі 13,8–19,5% від ВВП (табл. 1).

Також, згідно результатів аналізу статистичних даних протягом 2015–2017 рр. підприємствами в Україні на придбання інформаційних систем щодо автоматизації процесу управління та захисту власної

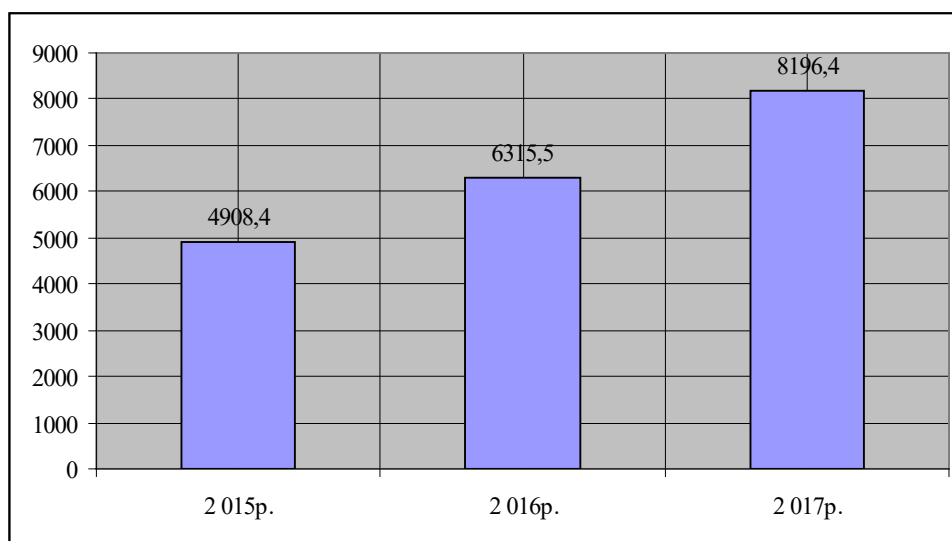

Рис. 1. Інвестиції підприємств в Україні на придбання інформаційних систем щодо автоматизації процесу управління та захисту власної комерційної інформації, млн. грн [6]

комерційної інформації витрачалося лише 0,2–0,5% ВВП. Найвищі обсяги таких витрат підприємств та організацій зафіксовано у 2017 р., менші — у 2015–2016 рр. (рис. 1).

Таким чином, охорона конфіденційної інформації підприємствами в Україні, що становить комерційну таємницю, може бути забезпечена комплексом юридичних, фізичних, технічних і психологічних заходів, а саме:

- розробка інструкцій/положень про забезпечення збереження комерційної таємниці;
- облік осіб, які отримали доступ до інформації, що становить комерційну таємницю, і/або осіб, яким така інформація була надана або передана;
- регулювання відносин із використання інформації, що становить комерційну таємницю, працівниками на підставі трудових договорів та контрагентами на підставі цивільно-правових договорів.

Знаючи головні канали та джерела інформації, яка носить характер комерційної таємниці, можливо запропонувати систему заходів з її захисту, яка повинна відрізнятися ефективністю, простотою, керованістю та носити всеохоплюючий характер.

По-перше, для створення системи із забезпечення інформаційної безпеки суб'єкта господарювання необхідно:

- виявити інформацію, яка буде носити характер комерційної таємниці;
- встановити місця її накопичення;
- визначити найбільш вірогідні канали та джерела її витікання;
- оцінити ефективність заходів з її захисту;
- закріпити співробітників суб'єкта господарювання, відповідальних за різні напрями забезпечення захисту інформації;
- розробити систему контролю за здійсненням вказаних заходів.

По-друге, створення системи захисту інформації від несанкціонованого доступу потребує особливо кропіткої роботи з кадровим потенціалом суб'єкта господарювання [4].

Таким чином, з метою підвищення ефективності охорони комерційної таємниці в системі управління фінансово-економічною безпекою підприємствами в Україні необхідно вжити наступні заходи:

1. Розробка інструкцій/положень про забезпечення захисту комерційної таємниці.

Необхідно визначити перелік відомостей, що становлять комерційну таємницю. Такий перелік може являти собою окремий локальний нормативний акт або міститися в тексті спеціально розробленого Положення про комерційну таємницю чи бути додатком до нього.

Структура і зміст Положення про комерційну таємницю визначається специфікою роботи підприємства та видами інформації, що становлять комерційну таємницю. У Положенні про комерційну

таємницю доцільно передбачити наступні розділи: загальні положення; поняття і терміни; перелік інформації, що є комерційною таємницею; порядок допуску працівників до такої інформації і припинення допуску; права й обов'язки працівників підприємства, а також осіб, які залучаються до його діяльності, допущених до комерційної таємниці; права й обов'язки компанії як власника інформації, що містить комерційну таємницю; перелік заходів щодо забезпечення конфіденційності інформації; організація контролю за порядком використання відомостей, що становлять комерційну таємницю; відповідальність за розголошення комерційної таємниці.

2. Маркування носіїв інформації, що містять комерційну таємницю.

Після того як підприємство визначить перелік відомостей, що становлять комерційну таємницю, воно має забезпечити секретність такої інформації, адже цінна інформація не може бути комерційною таємницею, якщо вона не конфіденційна.

Тож підприємству необхідно наносити на матеріальні носії, що містять комерційну таємницю, або включати до складу реквізитів документів гриф «Комерційна таємниця» із зазначенням власника такої інформації. Або ж зазначити на документі «Цей документ у цілому та будь-яка його частина окремо містять комерційну таємницю, яка є конфіденційною інформацією і не підлягає використанню та/або розголошенню жодною особою без попередньої письмової згоди власника комерційної таємниці».

3. Підписання угод про нерозголошення.

Крім ухвалення локальних нормативних актів, необхідно забезпечити ознайомлення працівників, допущених до комерційної таємниці, з переліком секретної інформації, з встановленим режимом конфіденційності і відповідальністю за його порушення. Ознайомлення кожного такого працівника має проводитися шляхом підписання угод про нерозголошення.

Угоди про нерозголошення також необхідно підписувати з усіма контрагентами, яким стало відомо про інформацію, що становить комерційну таємницю.

4. Встановлення технічних засобів захисту інформації.

Види інформації та способи її зберігання знаходяться в безперервному процесі змін. Якщо раніше процес комунікації від передачі до отримання одержувачем міг займати місяці, то сьогодні на це йдуть секунди.

Зважаючи на це, не варто забувати про технічні засоби захисту інформації. Технічні заходи захисту інформації передбачають використання спеціальних програм і обладнання, що забороняють перегляд і/або копіювання важливої електронної інформації. Для цього блокують доступ до жорсткого диска або можливість використання змінних цифрових носіїв.

Такі заходи покладають на системного адміністратора додаткові обов'язки: співробітник фірми звертається до нього, якщо потрібен доступ до секретної інформації, мотивуючи свій запит. Таким чином, у разі «витоку» будь-якої інформації системний адміністратор або інший уповноважений співробітник легко визначить коло потенційних порушників.

5. Проведення тренінгів.

Тренінги для співробітників проводяться з метою навчання правилам поведінки з комерційною таємницею, а також інформування щодо відомих справ про несанкціоноване розголошення комерційної таємниці та негативних наслідків такого розголошення як для працівника, так і для компанії.

Отже, кожне підприємство в режимі нон-стоп має проводити роботу із захисту конфіденційної інформації, оскільки важливість цього аспекту беззаперечна і дозволяє підприємству зберегти своє місце і частку на ринку товарів, робіт і послуг, а також уникнути непередбачених витрат. Від того, як надійно захищено комерційну таємницю, залежить не тільки успіх бізнесу, але і безпека підприємства, а також його фінансові ресурси.

Висновки. Економічна сфера діяльності — це сфера завжди актуальна, завжди була і є полем протистояння, боротьби інтересів між людьми,

суспільствами і державами. Але і не тільки боротьби, а й співробітництва. Арсенал співробітництва і, одночасно, боротьби (чесної і нечесної конкуренції) є надзвичайно різноманітним і різноплановим, але більша його частина — це технології, методи, способи та прийоми оволодіння інформацією конкурента.

Співвідношення важливості порядку використання інформації, що становить комерційну таємницю, та відповідальності за її незаконне збирання, використання та розголошення не відображає повною мірою цінність цієї інформації. Тому вкрай важливо для демократичної та правової держави налагодити правові інструменти захисту, збереження інформації, що становить комерційну таємницю, та відповідальності за її незаконне збирання, використання та розголошення.

Дотримання зазначених вище заходів щодо організації захисту комерційної таємниці не тільки буде запорукою стійкого рівня фінансово-економічної безпеки підприємства, але й стане підґрунтям у разі розгляду спору в судовому порядку, оскільки перевірка охороно здатності комерційної таємниці здійснюється лише, коли права на комерційну таємницю порушуються і потрібно встановити, чи існували вони взагалі.

Література

1. Конституція України / Відомості Верховної Ради України. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.rada.gov.ua.
2. Цивільний кодекс України / Відомості Верховної Ради України. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.rada.gov.ua.
3. Господарський Кодекс України / Відомості Верховної Ради України. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.rada.gov.ua.
4. Марущак А. І. Інформаційне право: доступ до інформації: навчальний посібник [Електронний ресурс] / А. І. Марущак; КНТ — Режим доступу: <http://www.twirpx.com/file/1483755>.
5. Колобов Л., Колеснікова І. Комерційна таємниця та питання захисту комерційної таємниці [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.edu.com.ua.
6. Васильчак С. В. Захист комерційної інформації в Україні [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.edu.com.ua.
7. Альшанская Т. В. Проблемы информационной безопасности на предприятиях / Т. В. Альшанская, Е. А. Гурьянова, Ю. В. Королькова / Развитие науки и образования в современном мире: сб. тр. Междунар. науч.-практ. конф. — Люберцы: АР-Консалт, 2014. — Ч. 3. — С. 97–99.
8. Новикова І. В. Управління конкурентоспроможністю підприємств: теорія, методологія, практика: монографія / І. В. Новикова. — Миколаїв: ФОП Швець В. Д., 2013. — 296 с.

УДК 330.34.014.2

Матвеева Наталя Миколаївна

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економіки підприємств,
бізнес-адміністрування та регіонального розвитку
Харківський національний університет міського господарства імені О.М. Бекетова

Матвеева Наталья Николаевна

кандидат экономических наук, доцент,
доцент кафедры экономики предприятий,
бизнес-администрирования и регионального развития
Харьковский национальный университет городского хозяйства имени А.Н. Бекетова

Matveeva Natalia

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Enterprise Economics,
Business Administration and Regional Development
O.M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv

Котельнікова Ірина Вікторівна

студентка
Харківський національний університет міського господарства імені О.М. Бекетова

Котельникова Ирина Викторовна

студентка
Харьковский национальный университет городского хозяйства имени А.Н. Бекетова

Kotelnikova Iryna

Student of the
O.M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv

КОНЦЕПЦІЯ «ЗЕЛЕНОЇ ЕКОНОМІКИ» ТА МОЖЛИВОСТІ ЇЇ ЗАСТОСУВАННЯ В УКРАЇНІ

КОНЦЕПЦИЯ «ЗЕЛЕНОЙ ЭКОНОМИКИ» И ВОЗМОЖНОСТИ ЕЁ ПРИМЕНЕНИЯ В УКРАИНЕ

THE CONCEPT OF GREEN ECONOMY AND THE POSSIBILITY OF ITS APPLICATION IN UKRAINE

Анотація. В статті висвітлено зміст концепції «зеленої економіки», як одного з найбільш ефективних інструментів забезпечення сталого розвитку. Зазначено основні події у процесі розвитку та становлення даного поняття, і також проблеми всесвітньої екологічної ситуації. Запропоновані галузеві та інституційні заходи щодо розвитку «зеленої економіки» в Україні. Особлива увага приділяється підходам оцінки «зеленого зростання». З урахуванням згаданої концепції, і зважаючи на відсутність загальноприйнятої методики, набір показників оцінки пропонується формувати виходячи з пріоритетів конкретної країни в реалізації політики сталого розвитку.

Ключові слова: «зелена економіка», природні активи, сталий розвиток, економічна структура, ефективність, екологічна відповідальність.

Аннотация. В статье освещено содержание концепции «зеленой экономики», как одного из наиболее эффективных инструментов обеспечения устойчивого развития. Указаны основные события в процессе развития и становления данного понятия, а также проблемы всемирной экологической ситуации. Предложенные отраслевые и институциональные меры по развитию «зеленой экономики» в Украине. Особое внимание уделяется подходам оценки «зеленого роста».

С учетом упомянутой концепции, и ввиду отсутствия общепринятой методики, набор показателей оценки предлагается формировать исходя из приоритетов конкретной страны в реализации политики устойчивого развития.

Ключевые слова: «зеленая экономика», природные активы, устойчивое развитие, экономическая структура, эффективность, экологическая ответственность.

Summary. The article highlights the content of the concept of «green economy» as one of the most effective tools for ensuring sustainable development. The main events in the process of development and formation of this concept, as well as problems of the global environmental situation are noted. Proposed sectoral and institutional measures for the development of a «green economy» in Ukraine. Particular attention is paid to the approaches to assessing «green growth». Taking into account the mentioned concept, and in the absence of the generally accepted methodology, the set of indicators of evaluation is proposed to be based on the priorities of a particular country in the implementation of the policy of sustainable development.

Key words: «green economy», natural assets, sustainable development, economic structure, efficiency, environmental responsibility.

Постановка проблеми. В умовах обмеженості та невідновлюваності ресурсів постає гостра проблема їх використання і пошуку. Тому, з початку 1970-х років громадські організації, такі як ООН, намагаються привернути увагу людства до таких глобальних проблем, як перенаселення, виснаження природних ресурсів, зростання рівня забруднення навколишнього середовища та негативних впливів діяльності людини на нього та ін. «Зелена економіка» покликана забезпечити вирішення цих проблем шляхом кардинальної перебудови існуючої економічної моделі, для забезпечення сталого розвитку, відновлення навколишнього середовища та підвищення рівня життя населення. Тим самим, можна сказати наскільки важливим є вивчення даного питання, оскільки стрімкий розвиток людства, так само стрімко здійснює негативний вплив на оточуюче середовище.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розвитку концепції «зеленої економіки» в економічних умовах України присвячені праці Квача Я. П., Марчука Л. П., Потапенка В. Г., Чмир О. С., Галушкіна Т. П., а також праця Орлової Н. С., яка присвячена дослідженню взаємозв'язку «зеленої економіки» і сталого розвитку України.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є розгляд основних напрямків застосування засобів і концепції «зеленої економіки» в Україні.

Виклад основного матеріалу. Сталий розвиток являє собою концепцію соціально-економічних перетворень, спрямованих на задоволення людських потреб і досягнення глобальних цілей людської цивілізації. Інструментами, в досягненні такої глобальної мети, служать: відповідальна експлуатація природних багатств, спрямування інвестицій у відповідні галузі (екологізація виробництва, зниження промислового навантаження на навколишнє середовище), переорієнтування науково-технічного прогресу в розвиток енергозберігаючих технологій, відповідні інституційні зміни в областях відповідальності окремих держав і міжнародних організацій.

В загальному вигляді концепцію сталого розвитку схематично можна представити, як сукупність трьох взаємопов'язаних елементів (рис. 1). Елемент концепції, який стосується поводження з навколишнім середовищем, представляє особливий інтерес, тому що екологічна відповідальність пройшла досить довгий шлях, від перших уявлень вчених, виражених в загальних ідеях і напрямках, до конкретних заходів, обговорюваних на державному та міжнародному рівнях.

Інтерес до тематики охорони навколишнього середовища та моніторингу екологічної ситуації на планеті в цілому, ріс з початку 1970-х років. У 1972 році пройшла Конференція ООН з навколишнього середовища, яка заклала початок формуванню екологічної політики в більшості розвинених країн, інституційні зміни проявилися у формуванні окремих департаментів та міністерств, обґрунтовуються вимоги і стандарти в галузі охорони навколишнього середовища. Також, в цей же час публікується доповідь Римського клубу «Межі зростання» [2]. У ньому міститься невтішний прогноз зростання населення Землі і вичерпання природних ресурсів. В основу

Рис. 1. Концепція сталого розвитку [1]

моделі, представленій в доповіді, лягли п'ять параметрів — чисельність населення, зростання промислового виробництва, обсяг виробництва продуктів харчування, виснаження природних ресурсів і загальний рівень забруднення навколишнього середовища. З плином часу відбулося коригування сценарію на основі даних попередніх років, і в 2005 році в ряд ключових проблем були внесені питання глобальної зміни клімату. У 2008 році вийшла чергова доповідь. У публікації автори вказують на вірність своїх здогадок щодо зміни рівня виробництва промислових товарів і продуктів харчування, а так само рівня забруднення атмосфери, ґрунту і світового океану.

У 1980 році прийнята на міжнародному рівні «Всесвітня стратегія охорони природи». В даному документі згадується сталий розвиток, описуються необхідні кроки для забезпечення переходу до такого сценарію: збереження живої природи і біорізноманіття природних систем, використання поновлюваних ресурсів. Таким чином, до теперішнього часу ідеї сталого розвитку в цілому, і його екологічної складової отримали досить широке поширення. При цьому в обговоренні пов'язаних з екологією і екологізацією виробництва питань включаються не тільки лідери держав, міжнародних і природоохоронних організацій, а й представники бізнесу, а так само вчені-економісти. Обговорення екологічних ініціатив в такому розширеному форматі призвело до формування концепції «зеленої економіки» — нового напрямку в економічній науці, що характеризується відповідальним ставленням до навколишнього середовища і великою увагою до питань екологічної безпеки.

Фундаментом нової ідеї служить постулат про недосконалість існуючої економічної системи. При цьому в якості головної мети «зеленої економіки» називають забезпечення сталого розвитку в умовах обмежених природних ресурсів і подальший розвиток екологічних ініціатив на практиці. В рамках існуючої економічної системи віддається деякий пріоритет питанню соціального забезпечення і збільшення рівня добробуту, та якості життя людей. Але при цьому невід'ємними супутниками існуючої моделі розвитку є такі фактори, як забруднення навколишнього середовища, зменшення посівних площ та збільшення викидів шкідливих речовин в атмосферу.

Увага до «зеленої економіки» зростає в усьому світі, і Україна не є винятком. Прихильність нашої країни принципам «зеленої економіки» закріплена в Законі України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року» [3]. Так, в якості основної мети першого етапу стратегії (до 2015 р.) розглядається уповільнення та стабілізація темпів погіршення екологічної ситуації, шляхом реформування системи державного екологічного управління. Другий етап (2016–2020 рр.) — передбачає забезпечення розвитку екологічно ефективного партнерства між державою, суб'єктами господарювання та громадськістю, засно-

ваного на розвитку «зеленої», ресурсоефективної, маловідходної та низьковуглецевої економіки, яка стане додатковим стимулом соціально-економічного розвитку України.

Вчені дійшли висновку про прямий взаємозв'язок необмеженого зростання економіки і накопичення та загострення глобальних проблем екологічного характеру. «Зелена економіка» може запропонувати ряд можливостей для виходу з несприятливої ситуації.

По-перше, розвиток технологій в галузі поновлюваних джерел енергії. Вітряні, сонячні і гідроелектростанції дозволяють знизити навантаження на навколишнє середовище шляхом мінімізації обсягів шкідливих викидів в атмосферу і зменшення ймовірності виникнення аварійних ситуацій з важкими для навколишнього середовища наслідками (особливо актуально для атомних електростанцій). В даний час в Україні налічується 12 гідроелектростанцій із сукупною потужністю близько 5381 МВт, 6 вітряних електростанцій із сукупною потужністю близько 375 МВт і 7 сонячних електростанцій із сукупною потужністю близько 346 МВт. За словами експертів, Україна істотно відстає в обсягах вироблення «чистої» енергії від зарубіжних країн. Даний сектор економіки вимагає значних інвестиційних вкладень, при цьому потребує особливої уваги з боку держави та додаткової підтримки, так як на даний момент механізми субсидування даної галузі не розроблені. У той же час у всьому світі визнається перспективність розвитку «зеленої» енергетики, заснованої на поновлюваних джерелах енергії. Так, за оцінками вчених, до 2020 року 20% електроенергії в світі будуть вироблятися сонячними електростанціями.

По-друге, відповідальне ставлення до навколишнього середовища. В першу чергу, мова йде про відповідальність бізнесу за прийняття рішень в області природоохоронних заходів. На вирішення проблеми забруднення навколишнього середовища спрямовані дії як державних органів, так і різних міжнародних організацій і некомерційних фондів. Їх діяльність розвивається в декількох напрямках: розробка та прийняття стандартів щодо вмісту шкідливих речовин у відходах промислових підприємств, введення заходів з контролю і моніторингу екологічної обстановки в районах інтенсивного промислового виробництва; екологічна освіта та виховання.

У свою чергу бізнес, у властивій йому активній манері, розробляє свої заходи, спрямовані на досягнення тих же цілей. В останнє десятиліття стає популярним напрямком екологічного менеджменту в великих компаніях. Система екологічного менеджменту (СЕМ) відповідно до стандарту ISO 14001 є об'єднаний і описаний набір інструментів екологічного менеджменту, який став результатом багаторічного досвіду і експериментів різних підприємств і дослідницьких інститутів, менеджменту ряду країн, де органи державного управління всіляко сприяли розвитку методів екологічного менеджмен-

ту в якості інструментів, які підприємства можуть застосовувати і використовувати на свій розсуд без законодавчого тиску з боку держави. Екологічна відповідальність бізнесу стає все більш популярною і займає важливе місце в числі репутаційних переваг компанії. Крім того, заходи в рамках забезпечення екологічної відповідальності можуть приносити реальну вигоду у фінансовому еквіваленті. Екологічна відповідальність бізнесу є усвідомлена і мотивована участь корпоративних структур в різноманітних заходах, спрямованих на попередження та мінімізацію негативних впливів на навколишнє середовище, раціональне природокористування, економію сировинних і енергетичних ресурсів в процесі господарської діяльності, залучення відходів в господарський оборот, попередження аварійних і надзвичайних ситуацій, підтримку заходів з охорони здоров'я, збереженню культурно-історичної спадщини, біорізноманіття і особливо охоронюваних природних територій, збереження зникаючих біологічних видів.

По-третє, залучення інвестиційних ресурсів з метою розвитку екологічних та природоохоронних ініціатив. Цей напрямок є найбільш цікавим з точки зору участі бізнесу. Як вже говорилося вище, бізнес безпосередньо зацікавлений у введенні природоохоронних ініціатив на виробництві в силу різних причин. Серед них мінімізація «екологічних виплат», досягнення певного рівня «престижу» компанії, включення цінних паперів компанії в певні фондові індекси за критеріями екологічної відповідальності. Як приклад, можна навести ситуацію, що склалася навколо ПАТ «Український графіт». З метою модернізації виробництва і зведення до мінімуму шкідливих викидів, підприємство протягом 10 років здійснювало і продовжує здійснювати процес екологізації виробництва. Тим самим, зменшивши викиди в атмосферу на 32% та викид оксиду вуглецю на 520 тонн, запровадивши роздільний збір відходів, повторне використання зливових вод, для поповнення замкнутого водоцикла підприємства та здійснювати озеленення прилеглої території [4]. Що забезпечує можливість відповідати нормативам по забрудненню навколишнього середовища. Така практика може виявитися досить ефективною в сьогоденних українських умовах, якщо вона буде відбуватися з залученням закордонних інвестицій, хоча її реальне застосування нашою країною на ряд проблем суто економічного характеру, зокрема, відтік капіталу з країни і відхід інвесторів (пов'язані із загальною негативною ситуацією) є істотними перешкодами на шляху навіть найефективніших проектів.

Перехід до «зеленої» моделі економіки неможливий без значного обсягу залучених коштів. Інвесторами можуть виступати як комерційні структури (інвестиційні фонди, банківський сектор, великі компанії) так і держава. Важливим елементом стимулювання припливу інвестиційних ресурсів можуть виступати різні ринкові інструменти. Але при

цьому виникає проблема економічної оцінки таких вкладень. У деяких сферах, таких як транспорт, негативні ефекти зовнішнього оточення не впливають безпосередньо на економічні показники. В результаті процес прийняття рішень про додаткові вкладення коштів в область екологічної безпеки не може бути налагоджений належним чином.

Окремо необхідно розглянути можливі напрямки «зелених» інвестицій. Вчені виділяють кілька секторів господарства, вкладення в які дозволять досягти необхідного ефекту. Серед них сільське господарство, енергетика, промислове виробництво, транспортна галузь, утилізація відходів. Інвестування в ці області має відповідати критеріям досягнення якогось позитивного ефекту, крім економічної ефективності.

Інвестування в сільськогосподарську галузь має переслідувати ряд важливих цілей: збереження орних земель, збільшення обсягів врожаю, підвищення ефективності використання земельного фонду і оброблюваних земель, виведення нових сортів сільськогосподарських культур (стійких до різних кліматичних умов). Досягнення поставленої мети дозволить досягти не тільки економічного ефекту (збільшення обсягів виробленої продукції, зростання прибутку), а й вплине на екологічну обстановку, а також дозволить вирішити проблему продовольчої безпеки.

Інвестиції в енергетичну галузь грають важливу роль в зниженні навантаження на навколишнє середовище. Розвиток науки і техніки вже зараз дозволяє створювати ефективні електроустановки на альтернативних джерелах енергії. В даний час близько 25% світового енергоспоживання забезпечується поновлюваними джерелами. Інвестиції в цю галузь в 2015 році склали 329 млрд. доларів. Аналітики впевнені, що така тенденція пов'язана із зростанням конкурентоспроможності сонячної і вітряної електроенергії. Найбільшим гравцем ринку «зеленої» енергетики стає Китай, який за минулий рік вклав в поновлювані джерела енергії 110,5 млрд. доларів, збільшивши обсяг інвестицій на 17% [5].

Вкладення в транспортну галузь розвиваються в декількох напрямках. Найефективнішими визнаються розвиток технологій по зниженню рівня вмісту шкідливих речовин у вихлопних газах і інвестиції в виробництво екологічно чистого транспорту. Проектування і виробництво екологічно чистого транспорту є високотехнологічною сферою, яка застосовує напрацьовані з різних областей науки. В даний час в розвинених країнах електромобілі вже не є фантастикою і міцно входять в повсякденне життя. Перспективи використання електротранспорту відкривають масу можливостей. Так, уряд Китаю вважає, що до 2020 року в країні буде налічуватися 5 млн. електромобілів. Держава надає широку підтримку в просуванні електромобілів на ринку для зниження залежності від викопного палива. У Данії, Ізраїлі та США створюється ефективна інфраструктура для забезпечення роботи електромобілів (мережа станцій підзарядки

аккумуляторів). Безсумнівно, ринок електромобілів продовжить своє зростання і подальший розвиток у міру включення в конкуренцію нових компаній (крім вже існуючих Tesla Motors і Better Place).

Утилізація відходів та виробництво продукції з вторинної сировини також становить інтерес для інвесторів. Завдяки збору та переробці вторинної сировини досягається екологічний вплив (зниження обсягів захоронення вторинної сировини), соціальний (привернення суспільної уваги до можливостей збору і переробки вторинної сировини і його організація) і економічний ефект (забезпечення виробничих підприємств сировиною для виробництва товарів). Подібні ініціативи розвиваються в усьому світі, при цьому найбільш високі показники з переробки побутових відходів досягнуті в Швеції, де переробці піддається до 48% всіх побутових відходів. В Україні ж найпоширенішим методом утилізації є захоронення відходів, що тягне за собою масу проблем, оскільки на полігонах щорічно втрачається величезна кількість макулатури, чорних і кольорових металів, полімерних матеріалів, скла і т.д.. При цьому звалища займають величезні площі, а створювати нові важко, особливо поблизу міст і водойм. Можливо, при належних обсягах інвестиційної підтримки, ситуація може змінитися.

Роль держави в забезпеченні процесу «зеленого» інвестування лежить в двох сферах: законодавчий вплив і субсидування конкретних галузей. У компетенції спеціалізованих органів влади знаходиться розробка нових стандартів в області охорони навколишнього середовища, економічне обґрунтування платежів за шкідливі викиди в атмосферу і водойми, контроль діяльності підприємств і недопущення порушень. Фінансова підтримка з боку держави так само може зіграти важливу роль в стимулюванні «зелених» інвестицій. Держава, яка виступає в ролі відповідального, в екологічному плані, інвестора, дає своєрідний «сигнал» приватним інвесторам, демонструючи зацікавленість у тій чи іншій області.

Щоб порівняти і оцінити вплив складних об'єктів і процесів на економіку та навколишнє середовище, використовується рейтинговий метод. В цьому відношенні інтерес представляє рейтинг консалтингової компанії Dual Citizen, яка з 2010 р. розробляє глобальний індекс «зеленої економіки» (GGEI). Рейтинг включає індекс сприйняття, заснований на результатах опитування експертів та індекс ефективності розвитку, що складається з оцінок показників за чотирма категоріями [6]:

- лідерство і участь в боротьбі з кліматичними змінами, включаючи рівень висвітлення проблеми в засобах масової інформації і увагу до проблеми глави держави;
- ефективність використання енергії та ресурсів у галузях, важливих для «зеленої економіки», включаючи транспорт, енергетику, будівництво, туризм і ін.;

- розвиток «зелених» інновацій, інвестицій, поширення «зелених» технологій виробництва та управління;
- якість навколишнього середовища і стан екосистем.

У 2016 році рейтингом були охоплені 80 країн (для України оцінка не проводилась), з яких перше місце за індексом сприйняття займає Німеччина, за індексом розвитку — Швеція. При цьому використання індексу сприйняття ще раз підтверджує складність завдання, пов'язаного з розробкою однозначного і повністю формалізованого підходу до оцінки «зеленої економіки».

Також, активні дослідження проводяться в рамках Організації з економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР). Згідно з рекомендаціями даної організації, для оцінки «зеленого» зростання доцільно використовувати 25–30 індикаторів, об'єднаних в 5 груп [7]:

- 1) екологічна і ресурсна ефективність економіки (особлива увага приділяється вуглецевій ефективності);
- 2) природні активи (природно-ресурсна база);
- 3) якість навколишнього середовища і його вплив на якість життя;
- 4) економічні можливості і політика в галузі «зеленого» зростання;
- 5) соціально-економічні аспекти «зеленого» зростання.

На відміну від рейтингових підходів даний метод не передбачає розрахунку будь-якого зведеного індексу. ОЕСР рекомендує кожній країні формувати свій набір показників, які більшою мірою враховують її особливості при збереженні певного ядра з ключових для «зеленої економіки» параметрів (ефективність, стан природних активів, вплив на здоров'я і якість життя людей). При цьому показники не зводяться до будь-якої інтегральної величини — вони аналізуються в контексті відповідних напрямків політики «зеленого» зростання з метою розробки заходів щодо її вдосконалення.

Висновки та перспективи подальших досліджень. «Зелена» економіка, будучи складовим елементом концепції сталого розвитку, має значний потенціал. В її рамках можливе вирішення актуальних проблем глобального характеру, більш того, пропонуються цілком конкретні рішення і механізми досягнення поставлених цілей. Проте, ученим ще належить відповісти на ряд питань про досягнення рівноваги між економічним ефектом і екологічною ефективністю. Останні десятиліття показують, що бізнес готовий відповідати на запити суспільства в різних областях, будь то соціальна відповідальність або охорона навколишнього середовища. Ринок також реагує, породжуючи нові інструменти, формуючи нові господарські зв'язки. Підтримані на національному та міжнародному рівнях, ініціативи бізнесу продовжать свій розвиток в важливих для всього людства сферах, серед яких особливе місце займає відповідальне використання природних багатств.

Література

1. Крючкова О. М. Социально ответственное инвестирование / Экономические системы. — 2012. — № 5. — С. 54.
2. The limits to growth (1972) [Електронний ресурс] / Сайт The Club of Rome. — Режим доступу: <http://www.clubofrome.org/report/the-limits-to-growth/>.
3. Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року: Закон України / Відомості Верховної Ради України. — 2011. — № 26. — С. 1284.
4. Екологія Ukrgrafit JSC [Електронний ресурс] / Сайт Український графіт. — Режим доступу: <http://ukrgrafit.zp.ua/uk/ekologiya>
5. Крючкова О. М. Ответственное инвестирование, как инструмент трансформации ценностных ориентиров бизнеса / Человеческий капитал. — 2011. — № 11. — С. 89.
6. Tamanini J., Valenciano J. 2016. The global green economy index [Електронний ресурс] / Dual Citizen LCC — Режим доступу: <https://dualcitizeninc.com/GGEI-2016.pdf>
7. GreenGrowthIndicators2014 [Електронний ресурс] / Сайт OECDiLibrary: Сторінка Books / OECD Green Growth Studies. — Режим доступу: https://www.oecd-ilibrary.org/environment/green-growth-indicators-2013_9789264202030-en

References

1. Kryuchkova O. M. Sotsialno otvetstvennoe investirovanie / Ekonomicheskie sistemy. — 2012. — № 5. — S. 54.
2. The limits to growth (1972) [Elektronnyj resurs] / Sajt The Club of Rome. — Rezhym dostupu: <http://www.clubofrome.org/report/the-limits-to-growth/>
3. Pro Osnovni zasady (strateghiyu) derzhavnoji ekologhichnoji polityky Ukrainy na period do 2020 roku: Zakon Ukrainy / Vidomosti Verkhovnoji Rady Ukrainy. — 2011. — #26. — S. 1284.
4. Ekologhija Ukrgrafit JSC [Elektronnyj resurs] / Sajt Ukrajinsjkyj ghrafit. — Rezhym dostupu: <http://ukrgrafit.zp.ua/uk/ekologiya>
5. Kryuchkova O. M. Otvetstvennoe investirovanie kak instrument transformatsii tsennostnykh orientirov biznesa / Chelovecheskiy kapital. — 2011. — № 11. — S. 89.
6. Tamanini J., Valenciano J. 2016. The global green economy index [Elektronnyj resurs] / Dual Citizen LCC — Rezhym dostupu: <https://dualcitizeninc.com/GGEI-2016.pdf>
7. Green Growth Indicators 2014 [Elektronnyj resurs] / Sajt OECDiLibrary: Storinka Books / OECD Green Growth Studies. — Rezhymdostupu: https://www.oecd-ilibrary.org/environment/green-growth-indicators-2013_9789264202030-en

Михайлова Кристина Валеріївна

студентка

Харківського національного університету міського господарства імені О.М. Бекетова

Михайлова Кристина Валерієвна

студентка

Харьковского национального университета городского хозяйства имени А.Н. Бекетова

Mykhailova Kristina

Student of the

O.M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv

Матвеева Наталья Миколаївна

кандидат економічних наук, доцент,

доцент кафедри економіки підприємств,

бізнес-адміністрування та регіонального розвитку

Харківський національний університет міського господарства імені О.М. Бекетова

Матвеева Наталья Николаевна

кандидат экономических наук, доцент,

доцент кафедры экономики предприятий,

бизнес-администрирования и регионального развития

Харьковский национальный университет городского хозяйства имени А.Н. Бекетова

Matveeva Natalia

PhD, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Enterprise Economics,

Business Administration and Regional Development

O.M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv

ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА БІЗНЕС ТА ДІЛОВЕ СЕРЕДОВИЩЕ

ЦИФРОВАЯ ТРАНСФОРМАЦИЯ И ЕЕ ВЛИЯНИЕ НА БИЗНЕС И ДЕЛОВУЮ СРЕДУ

DIGITAL TRANSFORMATION AND ITS IMPACT ON BUSINESS AND BUSINESS AREA

Анотація. В статті розглядається, які зміни економічна поведінка людей відбуваються за допомогою технологій цифрової економіки. Основна увага приділяється новим можливостям ділового середовища та бізнес-поведінки. Таким чином, аналізуються зміни в конкурентній боротьбі, стратегії бізнесу, нові можливості маркетингу і роботі з клієнтами, поява нових джерел прибутку і факторів конкурентоспроможності. Розглядаються нові методи та організаційні форми ведення бізнесу в умовах цифрової економіки і цифрової трансформації.

Ключові слова: цифрова економіка, штучний інтелект, цифрова трансформація, цифрові технології, блокчейн, цифровізація, транзакційні витрати.

Аннотация. В статье рассматривается, какие изменения экономическое поведение людей происходят с помощью технологий цифровой экономики. Основное внимание уделяется новым возможностям деловой среды и бизнес-поведения. Таким образом, анализируются изменения в конкурентной борьбе, стратегии бизнеса, новые возможности маркетинга и работе с клиентами, появление новых источников прибыли и факторов конкурентоспособности. Рассматриваются новые методы и организационные формы ведения бизнеса в условиях цифровой экономики и цифровой трансформации.

Ключевые слова: цифровая экономика, искусственный интеллект, цифровая трансформация, цифровые технологии, блокчейн, цифровизация, транзакционные издержки.

Summary. The article examines the changes in the economic behavior of people through the use of digital economy technologies. The focus is on new opportunities for the business environment and business behavior. Thus, the analysis of changes in competition, business strategies, new opportunities for marketing and customer service, the emergence of new sources of profit and competitiveness factors. New methods and organizational forms of doing business in the conditions of digital economy and digital transformation are considered.

Key words: digital economy, artificial intelligence, digital transformation, digital technologies, blockade, digitalization, transaction costs.

Постановка проблеми. В сучасних умовах конкурентоспроможність компаній формується завдяки використанню цифрових технологій у своїй діяльності. Відбуваються зміни економічної поведінки людей завдяки впровадженню компаніями технологій цифрової економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання пов'язане з дослідженням ведення бізнесу в умовах цифрової економіки і цифрової трансформації є предметом вивчення багатьох вітчизняних та зарубіжних фахівців, зокрема таких як: зокрема: І. Ансофф, Р. Акофф, В. Апалькова, С. Веретюк, С. Войтко, В. Геєць, А. Глушенкова, О. Гусева, П. Дойль, П. Друкер, І. Зеліско, С. Коляденко, І. Карчева, Б. Кінг, І. Ковшова, Л. Лазаренко, С. Легамінової, Р. Ліпсі, Л. Лямін, І. Малик, П. Стецюк, А. Томпсон, Е. Тоффлер, В. Трубілін, Т. Халімон, В. Фіщук, К. Шваб та ін. Незважаючи на численні наукові дослідження поза межами обговорення науковою спільнотою залишаються проблеми щодо змін економічної поведінки людей в умовах впровадження компаніями технологій цифрової економіки.

Постановка задачі. Розглянути, які зміни економічна поведінка людей відбуваються за допомогою технологій цифрової економіки, акцентуючи увагу на нові можливості ділового середовища та бізнес-поведінки. Проаналізувати зміни в конкурентній боротьбі, стратегії бізнесу, нові можливості маркетингу і роботи з клієнтами, поява нових джерел прибутку і факторів конкурентоспроможності. Розглянути нові методи та організаційні форми ведення бізнесу в умовах цифрової економіки і цифрової трансформації.

Виклад основного матеріалу. Головними особливостями інформаційно-цифрової економіки є її глобальний характер і оперування невлесними благами: ідеями, інформацією та взаємовідносинами, мережеві принципи в координації ринків і суспільства [10, с. 28]. У цифрову економіку світ тонких технологій керує машинами, віртуальний світ змінює поведінку реального. Саме ці риси створюють нові типи ринку і суспільства.

Технологічна основа цифрової економіки створюється на базі відкриттів четвертої промислової революції. Серед них — штучний інтелект, розподілені дані, інтернет речей і для речей, блокчейн, майнінгові центри, великі дані і хмарне зберігання, цифрові платформи, 3D-, а потім і 4D-друк. Для вирішення конкретних завдань використовується технологічний дизайн різних систем.

Цифрову економіку, що зростає на базі економіки інформаційної, можна визначити як її продовження в новій якості після безпрецедентного і дизруптивного технологічного прориву в результаті четвертої промислової революції [8, с. 52], яка відрізняється нелінійною (експоненційною) швидкістю поширення інновацій, глибиною і масштабом проникнення цифрових технологій, силою впливу цифрових комплексів і систем [12]. Їх застосування багато що змінює в способі мислення і мотивації рішень, тобто не тільки в продуктивності, але і в економічній поведінці, в принципах організації і роботи компаній і всього економічного механізму.

Технологічні досягнення четвертої промислової революції зробили серйозний вплив на ділове середовище і її учасників, які повністю перейшли на використання цифрових технологій, з'єднавши промислові технології з цифровими. У чому воно полягає?

«Цифровізація» вплинула:

- по-перше, на способи організації та ведення бізнесу, його маркетингові стратегії;
- по-друге, на забезпечення бізнесу ресурсами;
- по-третє, на виробничі та на трансакційні витрати (організаційні, управлінські, комунікаційні, витрати на отримання, обробку та зберігання інформації), які в цифровій сфері різко знижуються або взагалі зникають;
- по-четверте, на мережевий ефект і ефект масштабу, які стають глобальними.

Стратегії відносин з клієнтами

Застосування цифрових технологій, включаючи штучний інтелект, і загострення конкуренції породжують такі тенденції, як поглиблення відносин з покупцем, спілкування з ним в цифровому середовищі і чуйна реакція на зміни його переваг.

Проблеми клієнта, їх рішення, стають джерелом прибутку. У цифрову економіку робота з покупцем індивідуалізується, практикуються залученість в його завданнях і співпереживаннях. Зростає цінність клієнтського досвіду, який також стає джерелом прибутку і одночасно об'єктом придбання благом в сегменті міжфірмових відносин (B2B).

На основі індивідуалізації задоволення попиту і поглиблення відносин з покупцем зростає ймовірність цінової дискримінації, що також є, з одного боку, додатковим джерелом прибутку, а з іншого — додатковою можливістю для покупця.

Цифрові технології, економлять транзакційні витрати, а іноді зводять їх до нуля, породжуючи новий потенціал, а разом з тим нові запити і вимоги до ринку, прискорюють ведення бізнесу і виробництва. В результаті скорочується термін життя не тільки товару, але і компанії. Так, у рейтингу Standard & Poor 500 строк життя великих корпорацій скоротився з 60 років до 18.

Культура бізнесу, культура компанії змінюється в бік необхідності лідерства і сприйняття себе в структурі своєї організації (індивідуальної ментальної влаштованості в компанію). Необхідна організаційно-лідерська здатність до навчання і фундаментальних змін, швидкість яких буде тільки наростати.

Звідси випливає необхідність інноваційної культури компанії, здатності створювати і реалізовувати ефективні проекти з високою швидкістю. Все це не залишає місця рутині, адміністративним витратам і стереотипам.

Конкуренція зі сфери зниження витрат переміщується в сферу креативності. Розширюються можливості і прискорюється фінансування проектів, наприклад, через збір токенів під креативний і добре розроблений проект з прозорою ефективністю і прибутковістю через систему блокчейн [2].

Дизруптивність різноспрямовано впливає на бізнес. Багато галузей впроваджують технології, які створюють абсолютно нові способи задоволення потреб покупця і підривають колишні ланцюжки створення вартості. Наприклад, нові технології накопичення енергії і мереж прискорюють зрушення в енергетичній галузі в бік децентралізації джерел та розподілення енергії.

Технології 3D- і 4D-друку прискорюють і оптимізують забезпеченість комплектуючими, які можуть робити в індивідуальному порядку ремонтні та складальні підприємства. При цьому організація звільняється від видатків пошуку, доставки, зберігання і невідповідності потрібного стандарту або індивідуальних особливостей.

Інформація в реальному часі і унікальні знання про клієнтів забезпечують високу продуктивність активів, що сприяє подальшому технологічному розвитку.

Нові умови в роботі з покупцями

Проривні результати в науці і в економіці дають широке застосування штучного інтелекту: від програмного забезпечення для відкриття нових лікарських засобів до алгоритмів, які виявлятимуть наші культурні інтереси і прогнозують нашу поведінку.

Багато подібних схеми будуються на основі інформаційних слідів, які покупці залишають в цифровому полі, наприклад, перебуваючи в соціальних мережах, переглядаючи сайти компаній або іншу інформацію.

Зокрема, вже використовуються, такі додатки, як, наприклад, Siri (від компанії Apple) до потужної

підсистеми штучного інтелекту (AI Field) [11, с. 22]. Обробляючи індивідуальну інформацію про користувачів сайтів, вони виконують роль інтелектуальних консультантів, формуючи «навколишній розум». Це інтелектуальне цифрове інтерактивне середовище, що оточує користувача автоматизованими особистими консультантами. Електронні пристрої вивчають і прогнозують потреби, допомагають зробити вибір і реалізувати його, формуючи особисту екосистему людини.

До речі, таким чином вирішується проблема, що виникла після третьої промислової революції, з якою зіткнулися споживачі в час інформаційної економіки, — труднощі відбору значущої інформації при її достатку [9].

Отже, знаходження в цифровому середовищі і бізнесу, і покупця, використання для пошуку та обробки інформації штучного інтелекту допомагають бізнесу проводити поглиблену роботу з клієнтом, індивідуалізуючи маркетинг.

Автоматично оброблена адресна рекламна інформація, персоніфікована за допомогою штучного інтелекту, в цифровому полі виступає у вигляді офери конкретному покупцеві з урахуванням його індивідуальних переваг і можливостей. Відомості можуть удосконалюватися до тих пір, поки пропозиція не стане цікавою клієнту.

На основі автоматизованої обробки інформації можуть створюватися індивідуалізовані сегменти ринку. Причому продавець за це платить незрівнянно низьку ціну в порівнянні з традиційними способами. Чим більша кількість покупців, тим менше його питомі (середні) транзакційні і цифрові витрати. Таким чином, умови продажу багатьох товарів в мережі наближаються до досконалої цінової дискримінації.

Аналогічно розширюються можливості багаторинкової цінової дискримінації. Тут надійним захистом від переходу покупця в інші сегменти ринку стає зростаючий індивідуалізм користувача в цифровому середовищі, поглиблений підхід до вирішення його проблем. При цьому не порушується принцип справедливості і суспільної ефективності [7, с. 62].

Зміни в конкурентній боротьбі

При переході до цифрової економіки проходять зміни в умовах конкуренції. Наприклад, конкуренти можуть стати партнерами, об'єднуючись на базі цифрових платформ і спільного використання.

У той же час з'являється протилежне явище — конкурентний підлив. Це несподівана поява конкурентних переваг у новачків, наприклад, за рахунок стартапа або доступу до глобальних цифрових платформ для проведення досліджень, розвитку, маркетингу, швидких продажів і дистрибуції. Такі компанії обганяють авторитетних старожилів по швидкості, вартості та якості доставки товару або послуги.

Ще одне джерело конкурентного підриву, який дають цифрові технології, — здатність перетинати кордони галузей. Це дає можливість на міжгалузевому рівні використовувати клієнтські бази, інфраструктуру і технології.

Можна уявити, як підвищується ефективність компанії, як різко скорочуються витрати. Прикладом може послужити впровадження телекомунікаційних компаній в галузі автотранспорту та охорони здоров'я.

Розмір компанії також може стати конкурентною перевагою за умови ефективності. Все це — зрушення з боку пропозиції.

На підлив конкурентів в бізнесі також можуть впливати зміни з боку ринкового попиту. Цифрові технології створюють прозорість, нові моделі споживчої поведінки на основі доступу до мобільних мереж і даних. У відповідь компанії адаптують методи розробки, маркетингу і постачання, змушені створювати нові продукти і послуги.

Після четвертої промислової революції стався прорив від простого поширення інформаційної технології до більш складної інновації на основі поєднання різних технологій новими способами. В результаті компанії змінюють форми і методи бізнесу, отримуючи можливість створювати вартість в нових сегментах ринку або знаходити нові центри створення вартості в своїх колишніх галузях.

Таким чином, конкурентний підлив як з боку попиту, так і з боку пропозиції змушує компанії постійно бути інноваційними, тобто постійно перебудовуватися і змінюватися.

Нові джерела прибутку і фактори конкурентоспроможності

У цифрову економіку такими стають продукти, вдосконалені даними. Бізнес може дуже вплинути на якість товару, підвищення його вартості і якість обслуговування, застосовуючи до своєї продукції цифрові удосконалення.

Отримуючи повну інформацію про режим роботи і зносу, бізнес може контролювати постійне поліпшення якості без заміни товару. Технологічні нововведення трансформують сприйняття і управління активами компаній. Наприклад, дистанційне оновлення програмного забезпечення і можливості підключення підвищують цінність вже використовуваного автомобіля замість його амортизаційного знецінення.

Йдеться про те, що не тільки нові матеріали, але і цифрова обробка даних про експлуатацію та стан виробу продовжують його якісне використання. Це дуже актуально не тільки для автомобільної, але і для авіаційної техніки.

Постійний моніторинг контрольних показників за допомогою датчиків і алгоритмів допомагає заздалегідь передбачувати і усувати причини збоїв і поломок. Таким чином, технічне обслуговування

набуває нової якості, їм починають займатися спеціальні центри моніторингу.

На основі дистанційного прогнозування функціонування виробів створюються не тільки віддалені центри моніторингу, а й нові бізнес-моделі. Наприклад, аутсорсинг виробництв, які не є стратегічно значущими або профільними. У них компанія може продовжувати термін безперебійної роботи техніки та обладнання, функціональність яких визначається за допомогою аналітики.

Таким чином, новим джерелом прибутку і фактором конкурентоспроможності бізнесу стає цифровий капітал. Дослідники цифрової та інформаційної економіки спостерігають «поглиблення капіталу» та збільшення його внеску в створення нового продукту щодо частки праці, що підтверджується статистичними даними [5, с. 33–34].

Важливим фактором розвитку і конкурентоспроможності компаній, що працюють з інформаційно-комунікаційними технологіями, стає креативність співробітників. В умовах цифрової трансформації і цифрової економіки вдосконалення людського капіталу вже є недостатнім для отримання надприбутку. Важливим фактором стає формування креативного капіталу [6, с. 29], володіння яким приносить потік надприбутку при реалізації креативних ідей.

Нові форми бізнесу

Нова форма співпраці бізнесу в цифровій економіці — колаборативна інновації. Її виникнення пов'язане з швидким появою інновацій та їх деструктивним впливом.

Припустимо, одній компанії бракує капіталу, знання тонкощів бізнесу і клієнтської бази в конкретній сфері. Все це має досвідчена компанія, але їй не вистачає цифрових навичок в роботі з клієнтами і чутливої реакції на зміни в їх запитах. Тоді підприємства об'єднують свої ресурси, спільно реалізуючи інноваційні проекти. Інтеграція можливостей сприяє створенню нової цінності.

Яскравий приклад — співпраця промислового гіганта Siemens, який щорічно вкладає в науково-дослідні та дослідно-конструкторські розробки по чотири мільярди американських доларів, і молодой інноваційної компанії Ayasdi. Профіль останньої — машини, що самостійно навчаються, фірма створена в Стендфорда у 2008 р. В результаті Siemen отримав можливість генерувати ідеї на основі обробки великих даних, а Ayasdi — можливість тестувати їх на практиці і одночасно бути присутнім на ринку, використовуючи можливості цінного партнера.

Похідними від такої співпраці є нові форми бізнесу на основі спільного користування, спільного зберігання і т.д. Наприклад, об'єднання для спільного використання автотранспорту міста. Об'єднуються підприємства з різних галузей промисловості для спільного обслуговування клієнтів (інтегрованого обслуговування). Такі асоціації через багатосто-

ронне співробітництво інтегрують світ офісу і світ онлайн-бізнесу.

Для отримання прибутку від застосування цифрових технологій компаніям доводиться кардинально міняти свої операційні моделі, бути досить мобільними.

Новою операційною моделлю, яка практикує спільне використання, є платформа. Платформний метод почав використовуватися під час третьої промислової революції. Він заснований на мережевому ефекті при переході до цифрового простору. З початком четвертої промислової революції з'явилися глобальні платформи, тісно пов'язані з фізичним світом.

Стратегії платформ одночасно і дизруптивно, і економічно ефективні. Дослідження Массачусетського університету показали, що з 30 світових брендів з найбільшою сумарною ринковою вартістю в 14 найбільших застосовуються платформні стратегії [11, с. 73].

Гарним прикладом поєднання платформи і маркетингової стратегії високої орієнтації на клієнта є Amazon, яка перетворилася з книгарні в роздрібний конгломерат, щорічно приносячи 100 млрд. доларів прибутку. Фірма активно використовує мережеві ефекти, забезпечуючи через цифрові магазини доступ до мільйонів різних книг і музичних творів.

Широке розуміння клієнтських переваг і досягнення високої лояльності клієнтів дозволяє працювати одночасно в декількох секторах. В отриманні доходів акцент зміщується з продажу продукту на продаж послуги з його використанням і доступ до споживачів практично в глобальному масштабі.

Цифрова платформа об'єднує для спільного використання не тільки виробників, але і споживачів. Підключившись до підприємства зі спільного користування, наприклад, автомобілем, клієнт отримує послуги мобільності без покупки самого товару, причому вельми диференційовані за типом автомобіля, ціною та іншими індивідуальними запитами.

Така послуга надається незалежно від місцезнаходження клієнта, тобто в будь-якій країні і місті, куди поширюється мережа. Причому корпорація, що надає послугу спільного користування, також не є власником автомобіля або іншого блага, наприклад, квартири, офісу тощо

Застосування платформного методу з глибоким знанням клієнтських запитів робить ринок прозорим і більш стійким.

Однак і тут виникають проблеми, до яких можна віднести:

- 1) питання права власності;
- 2) вибір з необмеженої пропозиції;
- 3) взаємодія зі зростаючими по потужності платформами, які надають найширший масштаб послуг.

Ділове середовище в цифровому співтоваристві

У цифрову економіку розвивається нова організаційна структура бізнесу — система ланцюжка

блоків (блокчейн). Сильна її сторона — децентралізованість, завдяки якій платежі переміщуються в глобальному просторі миттєво і прозоро. Тому не потрібно відкривати безліч офісів і створювати юридичні особи з усіма притаманними їм адміністративними витратами.

Блокчейн дозволяє будувати дешеву бізнес-структуру з невеликою кількістю внутрішніх фахівців. Інших може бути десятки тисяч, розосереджених по всьому світу. Наприклад, в глобальному агентстві IMG — 60 співробітників і небагато людей, що продають рекламу [2].

Принцип глобальної децентралізації прискорює стирання кордонів між країнами, і з поширенням блокчейна прогнозується поява великої кількості мультинаціональних компаній. Така нова організаційна структура бізнесу, притаманна цифровій економіці.

В останній ділове середовище змінюється багато в чому завдяки блокчейну, йдучи в цифрові коди і хмарні обчислення. Крім заміни функції банків і традиційних фінансових організацій, звільняючи проекти від прив'язки до ставки рефінансування, блокчейн в майбутньому зможе замінити суди, юристів, замість договорів реалізуючи трудове право.

Смарт-контракт являє собою формулу «якщо А, то Б» і може бути закодованим трудовим договором, за яким при дотриманні заданих умов (наприклад, змінна «звільнення» менше одиниці) працівнику автоматично виплачується заробітна плата і робиться запис у публічний реєстр.

Хмарні організації і хмарні суди також несуть нові якісні характеристики ділового середовища, що стають цифровим. Наприклад, проект Aragon створює компанії, які знаходяться всюди і в той же час ніде.

Іншими словами, децентралізована глобальна компанія існує поза юрисдикції країни. Для бізнесу це велика економія на внутрішньофірмових транзакцій, зате для держави — проблема з оподаткуванням і регулюванням.

Втім, правове регулювання здійснює сам блокчейн. Смарт-контракт і стоїть на сторожі порядку. Крім цього можливе існування хмарного арбітражу: програма сама вибирає присяжних засідателів з блокчейн-спільноти. Вони вивчають документацію і зміст конфлікту. Заблокована спірна сума в залежності від вердикту або залишається на рахунку компанії, або перекладається на рахунок співробітника.

Таким чином, переходячи в цифровий просторі, багато установ, в тому числі і суди, змінюють свою організаційну форму. Проблеми вирішуються швидко і на високому експертному рівні. Електронний код не схильний ні до хабарництва, ні до лобіювання. Режим прав власності стає прозорим і гарантованим при інших рівних умовах.

Фахівці вдосконалюють захист від кіберзлочинності. Однак це завдання зараз стоїть перед державами

всього світу і повинно вирішуватися на глобальному рівні. Блокчейн допоможе і в цій області.

Отже, ділове середовище буде вдосконалюватися при переході підприємства на цифрові технології ведення бізнесу і з'єднанні їх з виробництвом. Їх використання і поширення полегшує роботу, перш за все знижуючи трансакційні витрати. А значить, створюються додаткові джерела прибутку і конкурентні переваги.

Висновки. У статті розглянуто нові методи та організаційні форми ведення бізнесу в умовах цифрової економіки і цифрової трансформації. Досліджено зміни стратегій ведення бізнесу, конкурентної боротьби, нові можливості маркетингу і роботи з клієнтами, поява нових джерел прибутку і факторів конкурентоспроможності за рахунок зміни поведінки людей.

Література

1. Брукінг Е. Интеллектуальный капитал / Е. Брукінг. — СПб.: Санкт-Петербург, 2001. — 168 с.
2. Маслова Е. Блокчейн — це назавжди, готуйтеся [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://secretmag.ru/cases/interview/elena-masolova-tokenstars-blok-chein-eto-navsegda-gotovtes.htm>
3. Поплавська Ж. В. Интеллектуальный капитал экономики знаний [Електронний ресурс] / Ж. В. Поплавська, В. Г. Поплавський // Вісник НАН України № 7, 2007. — С. 52–62. — Режим доступу: <https://nbuv.gov.ua/all/herald/2007-02/a5-2.pdf>
4. Савельев С. В., Шевчик М. Г., Мартинюк В. О. Новітній маркетинг: навч. посіб. / Євген Васильович Савельєв (ред.). — К.: Знання, 2008. — 420 с.
5. Сафрончук М. В. Вплив інформаційної економіки та глобалізації на фактори економічного зростання / Вісник Академії. — 2014 р. — № 4. — С. 31–34.
6. Сафрончук М. В. Глобалізація та економічне зростання / Економіка і управління: проблеми, рішення. — 2017. — № 4. — С. 26–32.
7. Сафрончук М. В. Ціноутворення на монопольному ринку / Економіка і управління: проблеми, рішення. — 2016. — № 4. — С. 61–68.
8. Сафрончук М. В. Цифрова поступ революції (четверта промислова революція і цифрова трансформація) / Економіка і управління: проблеми, рішення. — 2017. — № 11. — Т. 5. — С. 52–56.
9. Стрілець І. А. Вплив нових технологій на економічну поведінку споживачів і фірм / США і Канада: економіка, політика, культура. — 2008. — № 8. — С. 63–72.
10. Стрілець І. А. Інформаційна економіка як загальносвітовий соціальний феномен / Міжнародні процеси. — 2011. — Т. 9. — № 1. — С. 25–37.
11. Шваб К. Четверта промислова революція. М.: Изд-во «Е», 2017. — 209 с.
12. Shwab K. The Fourth Industrial Revolution: What It Means and How to Respond [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://www.foreignaffairs.com/articles/2015-12-12/fourth-industrial-revolution>

References

1. Brukingh E. Intelektualnyj kapital / E. Brukingh. — SPB.: Sankt Peterburgh, 2001. — 168 s.
2. Maslova Je. Blokchejn — ce nazavzhdy, ghotujtesja. URL: <https://secretmag.ru/cases/interview/elena-masolova-tokenstars-blok-chein-eto-navsegda-gotovtes.htm>
3. Poplavsjska Zh. V. Intelektualnyj kapital ekonomiky znanj [Elektronnyj resurs] / Zh. V. Poplavsjska, V. Gh. Poplavsjskij // Visnyk NAN Ukrainy #7, 2007. — S. 52–62. — URL: <https://nbuv.gov.ua/all/herald/2007-02/a5-2.pdf>
4. Saveljjev Je. V., Shevchik M. Gh., Martynjuk V. O. Novitnij marketyngh: navch. posib. / Jevghen Vasyljovych Saveljjev (red.). — K.: Znannja, 2008. — 420 s.
5. Safronchuk M. V. Vplyv informacijnoji ekonomiky ta ghlobalizaciji na faktory ekonomichnogho zrostannja / Visnyk Akademiji. — 2014 r. — # 4. — S. 31–34.
6. Safronchuk M. V. Ghlobalizacija ta ekonomichne zrostannja / Ekonomika i upravlinnja: problemy, rishennja. — 2017. — # 4. — S. 26–32.
7. Safronchuk M. V. Cinoutvorenja na monopolnomu rynku // Ekonomika i upravlinnja: problemy, rishennja. — 2016. — # 4. — S. 61–68.
8. Safronchuk M. V. Cyfrova postup revoljuciji (chetverta promyslova revoljucija i cyfrova transformacija) // Ekonomika i upravlinnja: problemy, rishennja. — 2017. — # 11. — T. 5. — S. 52–56.
9. Strilecj I. A. Vplyv novykh tekhnologij na ekonomichnu povedinku spozhyvachiv i firm // SShA i Kanada: ekonomika, polityka, kuljtura. — 2008. — # 8. — S. 63–72.
10. Strilecj I. A. Informacijna ekonomika jak zaghaljnosvitovij socialjnyj fenomen // Mizhnarodni procesy. — 2011. — T. 9. — # 1. — S. 25–37.
11. Shvab K. Chetverta promyslova revoljucija. M.: Yzd-vo «E», 2017. — 209 s.
12. Shwab K. The Fourth Industrial Revolution: What It Means and How to Respond URL: <https://www.foreignaffairs.com/articles/2015-12-12/fourth-industrial-revolution>

УДК 336.71

Синенко Олександр Ігорович

*доцент кафедри економічної кібернетики та маркетингу
Київський національний університет технологій та дизайну*

Синенко Александр Игоревич

*доцент кафедры экономической кибернетики и маркетинга
Киевский национальный университет технологии и дизайна*

Sinenko Alexander

*Associate Professor of the Department of Economic Cybernetics and Marketing
Kyiv National University of Technology and Design*

Алекса Єлизавета Григорівна

*студентка
Київського національного університету технологій та дизайну*

Алекса Елизавета Григорьевна

*студентка
Киевского национального университета технологии и дизайна*

Aleksa Yelizaveta

*Student of the
Kyiv National University of Technology and Design*

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ УПРАВЛІННЯ ВЛАСНИМ КАПІТАЛОМ БАНКУ

ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ УПРАВЛЕНИЯ СОБСТВЕННЫМ КАПИТАЛОМ БАНКА

THE ARTICLE CONSIDERS THE FEATURES OF MANAGEMENT AND OWN CAPITAL OF BANKS

Анотація. У статті розглянуто стан та особливості управління власним капіталом банків. Проаналізовано зміни у структурі власного капіталу банків України. Визначено основні проблеми та перспективи управління власним капіталом банків.

Ключові слова: банк, капітал, власний капітал, управління власним капіталом.

Аннотация. В статье рассмотрено состояние и особенности управления собственным капиталом банков. Проанализированы изменения в структуре собственного капитала банков Украины. Определены основные проблемы и перспективы управления собственным капиталом банков.

Ключевые слова: банк, капитал, собственный капитал, управление собственным капиталом.

Summary. The article considers the features of management and own capital of banks. Analyzed changes in the structure of equity banks in Ukraine. The main problems and prospects of management equity commercial banks.

Key words: bank capital, equity, equity management.

Постановка проблеми. Одним із найважливіших чинників зростання економіки є надійна і потужна банківська система, від стану та ефективності функціонування якої залежать інвестиційна активність і темпи економічного зростання

держави. Власний капітал банку є основою діяльності банківських установ, що забезпечує можливість здійснювати позитивний вплив на економіку, розширювати банківські послуги, розвивати та генерувати вхідні грошові потоки, не допускаючи

при цьому значних ризиків і, відповідно, зберігаючи надійність банків. Власний капітал банку формує достатній рівень конкурентоспроможності як узагальнюючого показника стійкості та дієздатності кожного банку і банківської системи взагалі, а також забезпечує впевненість позичальників у тому, що банк спроможний задовольнити їх потреби в кредитах, навіть якщо економіка переживатиме спад. Тому проблеми розробки ефективної моделі управління формуванням власного капіталу банку залишаються надзвичайно актуальними для банківських установ будь якої країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Особливу увагу проблемам управління капіталом банку приділяють, О. Лаврушин, У. Грудзевич, Ж. Довгань, А. Мороз, О. Дзюблик, М. Алексеєнко, М. Савлук та інші. Незважаючи на такі дослідження, доцільно й надалі продовжувати наукові та практичні пошуки у цьому напрямку, оскільки й дотепер вважається однією з найактуальніших проблем.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Аналіз проблем управління власним капіталом та обґрунтування перспективних напрямів його вдосконалення.

Виклад основного матеріалу. Зміцнення капіталу банківських установ є одним із найважливіших завдань забезпечення економічного зростання. Власний капітал банку дає змогу здійснювати його подальший розвиток і витримувати конкуренцію на ринку банківських послуг. Одними з найважливіших питань банківської діяльності є обсяги і динаміка власного капіталу банку, фактори його формування та шляхи збільшення.

Власний капітал банку є не лише джерелом проведення банківських операцій, а й інструментом зміцнення довіри з боку клієнтів, вкладників і кредиторів до конкретної фінансово-кредитної установи, а також до банківської системи в цілому.

Капітал банку — це сукупність власних, залучених і позичених коштів, що перебувають у розпорядженні банку та використовуються ним для формування матеріальних, нематеріальних і фінансових активів у грошовій формі та здійснення своєї діяльності з метою отримання прибутку [1, с. 160]

За економічним змістом поняття капіталу належить насамперед до коштів власників, внесених ними на свій ризик. Ризик власників полягає в тому, що дохідність капіталу може бути низькою або діяльність спричиниться до збитків і банк стане банкрутом, через що вони втратять свої кошти. Банківський капітал складається з акціонерного капіталу, резервів та нерозподіленого прибутку, хоча може включати й інші елементи згідно з регулюючими правилами конкретної країни. Основною частиною капіталу як за розмірами, так і за значенням є статутний капітал, що формується з акціонерного або приватного капіталу шляхом емісії акцій чи внесків засновників. Капітал банку відіграє роль своєрідного буфера, який

поглинає втрати від реалізації різноманітних ризиків. Капітал слугує захистом для коштів вкладників і кредиторів, оскільки збитки від кредитних, інвестиційних, валютних операцій банку, зловживань, помилок списуються за рахунок резервів, які не входять до складу капіталу [2]. Розмір банківського капіталу істотно впливає на рівень надійності та довіри до банку з боку суспільства. Саме тому проблема визначення достатності капіталу банку та методи його регулювання є однією з важливих у міжнародній банківській практиці. Світова фінансова криза стала на заваді підвищенню капіталізації банківської системи, загострила фінансовий стан банків, уповільнила нарощування їхніх капіталів та зменшила спроможність підтримати економічне зростання.

Ефективний механізм управління власним капіталом підприємства дозволяє в повному обсязі реалізувати поставлені цілі і завдання, сприяє результативному здійсненню функцій управління. Важливою складовою управління структурою власного капіталу є мінімізація вартості власного капіталу та його складових як головних чинників фінансових результатів діяльності банку. Тому управління власним капіталом з метою збільшення ринкової вартості банку має здійснюватися у двох взаємопов'язаних напрямках: пошук додаткових джерел фінансування відповідно до стратегії розвитку банку та оптимізація структури власного капіталу за ознакою мінімізації вартості власного капіталу.

Етапи процесу оптимізації управління власним капіталом банку:

1. Оцінка стимулу

Важливим в потребі оптимізації, є зниження ефективності функціонування системи управління власним капіталом підприємств. Ефективність рішень, що приймаються системою управління власним капіталом банку, пропонуємо оцінювати за допомогою коефіцієнта ефективності управління це відношення змін вартості банку та загального обсягу власного капіталу.

2. Досвід управління власним капіталом.

Досвід, здобутий у процесі попередньої діяльності, корисний, він прямо не може бути використаний для організації управління, його необхідно постійно корегувати відповідно до поточної ситуації.

3. Формулювання проблеми у сфері управління власним капіталом.

Організація системи управління власним капіталом банку має забезпечити розв'язання таких проблем, як: недостатності грошових ресурсів; збитки; відсутності управлінської команди; зниження якості надання банківських послуг; конфлікту серед керівництва банку; звільнення високваліфікованих працівників та ін.

4. Пошук рішення.

Використовується за допомогою теорії систем, яка вивчає різні явища, базуючись лише на формальних взаємозв'язках між різними параметрами, що їх

становлять, і на характері їхніх змін під впливом зовнішніх умов. На цьому етапі здійснюється побудова моделі досконалої системи управління власним капіталом, що передбачає визначення її структури, комунікацій та функціональності.

5. Збір даних та їх прогнозування.

Основним джерелом даних, котрі використовуються у процесі організації управління, є зворотний зв'язок, який порівнює вибірку виходу системи управління, що функціонує, з моделлю очікуваного виходу та виділяє відмінності (порівняння реального обсягу і структури власного капіталу, що склалися, та аналогічних показників, досягнення яких було заплановано); формує процес реалізації цих рішень, впливає на основний процес системи управління власним капіталом банку з метою зближення виходу і моделі виходу.

6. Встановлення критеріїв ефективності.

Для ефективності потрібно відповідати таким параметрам системи управління власним капіталом банку, як забезпечення та обґрунтування оптимального розміру власного капіталу, його використання з урахуванням потреб банку, контролю за формуванням та використанням складових власного капіталу, проведення аналізу фінансово-господарської діяльності банку з погляду ефективності його роботи як бази прийняття обґрунтованих управлінських рішень.

7. Прийняття управлінського рішення.

За для оптимального управлінського рішення тієї чи іншої проблеми вибору ефективної системи управління власним капіталом банку, необхідно розглянути кілька різних варіантів. Їх дослідження дасть змогу вибрати один із тих, що забезпечить одержання максимальної вигоди.

8. Реалізація прийнятого рішення.

Механізм реалізації проекту організації управління власним капіталом банку — це ретельне планування дій, навчання персоналу та формування позитивного ставлення до змін у масштабі установи.

9. Оцінка результату організації.

Безперервний процес, що передбачає проведення опитування працівників, перевірок дотримання графіків упровадження, визначення економії, контроль за виконанням поставлених завдань, проведення зборів, оцінку задоволення клієнтів, акціонерів, потенційних вкладників, інвесторів. Потенційні вигоди такого підходу можуть значно перевищувати витрати, пов'язані з організацією системи управління власним капіталом банку.

Якщо в системі управління власним капіталом виявиться, що якийсь елемент є малоефективним, то вся система управління банківською діяльністю буде мати недостачу конкретного елемента і відповідно буде менш результативною [3]. Тому в процесі функціонування системи управління власним капіталом доцільно постійно оцінювати, як елементи системи відповідають один одному, і при виникненні певних відхилень вносити відповідні корективи.

Зазначимо, що в результаті набуття чинності Закону «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запобігання негативному впливу на стабільність банківської системи» змінено визначені ЗУ «Про банки і банківську діяльність» мінімальні обсяги статутного та додаткового капіталу банків. Так, мінімальний розмір статутного капіталу банку збільшено зі 120 млн. грн. до 500 млн. грн. [4]. Згідно з Концепцією реформування банківської системи, підготовленою НБУ, докапіталізація банків має завершитися до 2024 року.

Але все рівно, збільшення мінімального обсягу статутного капіталу банку не є достатньо ефективним заходом регулювання та підвищення стабільності банківської системи України, адже набагато більш важливими є регулювання напрямків вкладання капіталу, тобто якості активів банку. Враховуючи негативний вплив складної соціально-політичної та економічної ситуації, слід очікувати збільшення кількості банків, що будуть визначені як проблемні або неплатоспроможні, та щодо яких може бути прийняте рішення про ліквідацію. В той же час, варто зазначити, рівень та якість розвитку ринку банківських послуг визначається не кількістю наявних банківських установ, а ступенем покриття населення банківськими продуктами та їх якістю.

Значна девальвація гривні, спад в економіці, військові дії у східному регіоні, недостатній рівень корпоративного управління зумовили погіршення якості кредитного портфелю банків. Унаслідок зростання рівня негативно класифікованої заборгованості банки змушені були створювати значні резерви за активними операціями, що неминуче негативно вплинуло на рівень капіталізації банківських установ.

Проведений аналіз свідчить що, перспективи збільшення рівня капіталізації банківської системи України є недостатніми для належного покриття ризиків банківської діяльності, що негативно позначається на стабільності та надійності як окремих банківських установ так і банківської системи загалом.

Підвищення рівня капіталізації вітчизняних банків забезпечить динамічне і ефективне функціонування всієї банківської системи України, сприятиме зростанню її конкурентоспроможного потенціалу у задоволенні потреб економіки у фінансових ресурсах. Подальше нарощування обсягів власного капіталу, як необхідна передумова розвитку банківського сектору України, що є адекватною сучасним потребам економіки, по суті немає альтернативи. Відтак постає гостра потреба пошуку надійних джерел збільшення банківського капіталу. Серед таких джерел головними виступають: прибуток від банківської діяльності, кошти акціонерів та субординований борг. Однак, на даний момент залучення коштів із названих джерел пов'язане з такими труднощами [6]: збиткова діяльність банків, протягом останніх

років; труднощі загальноекономічного характеру, зумовлені дефіцитом грошових ресурсів на фінансовому ринку в період кризи.

На сьогодні найбільш перспективними є методи забезпечення зростання власного капіталу як за рахунок зовнішнього залучення, так і можливостей оптимальної капіталізації прибутку, злиття банків, а також застосування прогностичних експертних систем щодо моніторингу власного капіталу та організаційно-інформаційного забезпечення управління формуванням власного капіталу. Українські банки мають обмежені можливості нарощування власного капіталу за рахунок збільшення прибутку через недостатню ефективність використання активів.

Дослідження показало, що одним із перспективних напрямків збільшення власного капіталу банку для українських умов є концентрація банківського капіталу на основі банківських злиттів і поглинань, створення банківських холдингів і альянсів, що досить характерно для закордонної практики і дає низку додаткових конкурентних переваг. Варто відзначити, процес управління власним капіталом вимагає побудови таких механізмів, які забезпечать: формування власного капіталу, підтримання його оптимального обсягу, структури, параметрів та використання в напрямках, які відповідатимуть інтересам більшості акціонерів.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Таким чином, проведене дослідження дозволяє стверджувати про неоднорідність та складність структури власного капіталу банків та процесу його формування.

Процес управління капіталом банку потребує як від самих банків, так і від регуляторних органів постійної оцінки власних ресурсів, використання новітніх методів розрахунку регулятивного капіталу, надійного управління ризиками та ефективного використання власних ресурсів. Варто відзначити, що лише застосування ефективної системи управління власним капіталом дозволить вітчизняним банкам покращити своє фінансове становище та отримати запланований прибуток.

Удосконалення організації управління власним капіталом банку слід розглядати як один із головних чинників підвищення ефективності будь-якої господарської діяльності. Від цього залежить поліпшення позицій банку в конкурентній боротьбі, його стабільне функціонування та динамічний розвиток. Система управління власним капіталом банку може вважатись досить ефективною лише у тому разі, коли вона дає змогу не лише раціонально використовувати власний капітал, а й забезпечувати активний пошук можливостей подальшого формування власного капіталу та розвитку банку.

Література

1. Антонюк О.І. Особливості формування капіталу комерційними банками в Україні / О.І. Антонюк // Інноваційна економіка. — 2014. — № 50. — С. 160–164.
2. Савлук, С.М. Власний капітал комерційного банку [Текст]: монографія / С.М. Савлук. — Київ: КНЕУ, 2014. — 459 с.
3. Зиновьева Ф.В. Методы исследования экономических процессов (монография) / под.ред.д.е.н. профессора Ф.В. Зиновьева –Симферополь: ЧП «Феникс». —2009. — 244 с.
4. Закон України «Про банки і банківську діяльність» від 17 грудня 2000 р. № 2121-III [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2121-14>
5. Герасименко В. Управління власним капіталом банку в Україні в умовах фінансової кризи / В. Герасименко, Р. Герасименко // Вісник НБУ, — 2017. — № 10. — С. 12
6. Міщенко В.І. Банківські операції: [підручник] / В.І. Міщенко, Н.Г. Слав'янська. — К.: Знання, 2009. — 727 с.

References

1. Antonyuk O. I. Features of the formation of capital by commercial banks in Ukraine / O. I. Antonyuk // Innovative economy. — 2014. — No. 50. — P. 160–164.
2. Savluk, S. M. Ownership of a commercial bank [Text]: monograph / S. M. Savluk. — Kyiv: KNEU, 2014–459 p.
3. Zinoviev F. V. Methods of studying economic processes (monograph) / sub. doctor of economics Professor F. V. Zinoviev-Simferopol: PE «Phoenix». —2009–244s.
4. Law of Ukraine «On Banks and Banking Activity» of December 17, 2000, No. 2121-III [Electronic resource]. — Access mode: <http://zakon3.rada.gov.ua/us laws/show/2121-14>
5. Gerasimenko V. Management of the bank's own capital in Ukraine in the conditions of the financial crisis / V. Gerasimenko, R. Gerasimenko // Bulletin of the National Bank of Ukraine, — 2017. — № 10. — S.12
6. Mishchenko V. I. Banking Transactions: [Tutorial] / VI Mischenko, N. G. Slavic — K.: Knowledge, 2009. — 727 pp.

УДК 330.342.22:338.24

Соболева Ганна Григорівна

кандидат економічних наук, доцент,

*доцент кафедри економіки підприємств, бізнес-адміністрування та регіонального розвитку
Харківський національний університет міського господарства імені О.М. Бекетова*

Соболева Анна Григорьевна

кандидат экономических наук, доцент,

*доцент кафедры экономики предприятий, бизнес-администрирования
и регионального развития*

Харьковский национальный университет городского хозяйства имени А.Н. Бекетова

Sobolieva Anna

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,

Associate Professor of the Department of Enterprise Economics,

Business Administration and Regional Development

O.M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv

Бездітко Олена Сергіївна

студентка

Харківського національного університету міського господарства імені О.М. Бекетова

Бездетко Елена Сергеевна

студентка

Харьковского национального университета городского хозяйства имени О.А. Бекетова

Bezdetko Elena

Student of the

O.M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv

Пащенко Альбіна Олександрівна

студентка

Харківського національного університету міського господарства імені О.М. Бекетова

Пащенко Альбина Александровна

студентка

Харьковского национального университета городского хозяйства имени О.А. Бекетова

Pashchenko Albina

Student of the

O.M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv

ТРАНСФОРМАЦІЯ ВНУТРІШНЬОГО І ЗОВНІШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА БІЗНЕСУ В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ

ТРАНСФОРМАЦИЯ ВНУТРЕННЕЙ И ВНЕШНЕЙ СРЕДЫ БИЗНЕСА В УСЛОВИЯХ ЦИФРОВОЙ ЭКОНОМИКИ

TRANSFORMATION OF INTERNAL AND EXTERNAL BUSINESS ENVIRONMENT IN DIGITAL ECONOMY

Анотація. В статті йде мова про проблеми пристосування інструментів стратегічного управління компанією до швидких і постійних змін які відбуваються в зовнішньому середовищі, що викликані бурхливим прогресом в галузі цифрової економіки. Описані ключові напрями зміни цифрового середовища бізнесу на мікро- та макрорівні, особливості покращення ефективності застосування внутрішніх ресурсів підприємства та конкурентної боротьби, що базується на динамічному користуванні інформаційно-комунікаційними технологіями, особливості інноваційної діяльності в умовах цифрової економіки.

Ключові слова: цифрова економіка, внутрішнє і зовнішнє середовище бізнесу, внутрішні ресурси підприємства, інформаційні технології, економічні відносини, мережеві технології, технологічні зміни, бізнес-процеси, гіперконкуренція, конкурентна стратегія, стратегічне управління, інноваційна діяльність, інформаційний ринок, відкриті інновації.

Аннотация. В статье идет речь о проблемах приспособления инструментов стратегического управления компанией к быстрым и постоянным изменениям, которые происходят во внешней среде, вызванных бурным прогрессом в области цифровой экономики. Описанные ключевые направления изменения цифровой среды бизнеса на микро- и макроуровне, особенности повышения эффективности использования внутренних ресурсов предприятия и конкурентной борьбы, основанный на динамическом использовании информационно-коммуникационными технологиями, особенности инновационной деятельности в условиях цифровой экономики.

Ключевые слова: цифровая экономика, внутренняя и внешняя среда бизнеса, внутренние ресурсы предприятия, информационные технологии, экономические отношения, сетевые технологии, технологические изменения, бизнес-процессы, гиперконкуренция, конкурентная стратегия, стратегическое управление, инновационная деятельность, информационный рынок, открытые инновации.

Summary. The article deals with the problems of adapting the tools of strategic management of the company to the rapid and permanent changes that occur in the external environment, caused by the rapid progress in the digital economy. The key directions of changing the digital environment at the micro and macro levels, especially the improvement of the efficiency of internal enterprise resources and competitive struggle, based on the dynamic use of information and communication technologies, features of innovation in the digital economy are described.

Key words: digital economy, internal and external business environment, internal resources of the enterprise, information technologies, economic relations, network technologies, technological changes, business processes, hypercompetition, competitive strategy, strategic management, innovation activities, information market, open innovations.

Постанова проблеми. Зміна ролі інформації в системі економічних відносин, перетворення її в один з ключових чинників виробництва товарів і послуг, які спостерігаються на тлі динамічного технологічного розвитку суспільства, зумовило появу відокремленої області наукових знань, що вивчає особливості інформаційного забезпечення процесів, що протікають в економіці на макро- і мікрорівні.

Останнім часом в наукових джерелах з'явилася безліч термінів, що відображають сутність цього явища. У тому чи іншому контексті можна зустріти вживання понять: «новий глобальний технологічний уклад», «API економіка», «цифрова економіка», «креативна економіка», «економіка додатків», «постіндустріальна економіка», «постіндустріальне суспільство», «інформаційне суспільство», «інформаційна економіка», «мережева економіка», «мережеве суспільство», і т.п [1]. Така різноманітність формулювань можна пояснити тим, що в умовах постійних змін в сфері інформаційних технологій наукове і практичне співтовариство ще не встигло сформулювати загальноприйнятий термінологічний апарат.

У цій статті буде вживатися термін «цифрова економіка», яка, з точки зору автора, являє собою сучасний тип економіки, що характеризується переважною роллю інформації і знань як визначальних

ресурсів в сфері виробництва матеріальних продуктів і послуг, а також активним використанням цифрових технологій зберігання, обробки і передачі інформації. Предметом цифрової економіки в найзагальнішому вигляді є економічні відносини, що складаються в процесі виробництва, обміну, розподілу і споживання науково-технічної інформації за допомогою цифрових інформаційних технологій, і економічні закони, яким підпорядковується розвиток цих процесів.

Актуальність статті зумовлена серйозними технологічними змінами, що вносять нові характеристики як в глобальну економічну систему, так і в економіку окремих ринків і підприємств. Господарючі суб'єкти змушені працювати в умовах оновленого постіндустріального суспільства, невід'ємною складовою якого є цифрова економіка. Вживання і розвиток в нових умовах господарювання передбачає постійну адаптацію бізнесу до динамічно мінливої середовищі на стратегічному та тактичному рівні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Тему галузі цифрової економіки досліджували різні вчені, серед них такі вітчизняні вчені-економісти як В. Гройсман, В. Гейць, А. Гриценко, Ю. Зайцева, С. Кубіва, О. Москаленко, Т. Єфименко, та закордонні В. Айзексон, С. Бранд, Дж. Вейлз, Е. Вільямс, Б. Гейтс, Б. Елбрехт, Д. Енгельбарт, Дж. Лікл, С. Хантінгтон.

Метою статті є спроба визначити характер впливу цифрових інформаційних технологій на зовнішню і внутрішню середу бізнесу і запропонувати шляхи ефективного реагування компанії на виклики цифрової економіки.

Основний матеріал. Цифрова економіка вплинула практично на всі сектори народного господарства та суспільного життя: виробництво, торгівля, транспортні та фінансові послуги, освіта, охорона здоров'я, ЗМІ та т.д. Цей вплив простягається далеко за межі інформаційних технологій. Технології розширюють можливості людей і організацій в різних напрямках, надають можливість створення і поширення ідей, розробки і комерціалізації інновацій. Активна фаза цифрового трансформації моделі управління бізнесом спостерігається з 1980-х рр. Інструментів, за допомогою яких концепція цифрової економіки може бути реалізована на практиці, існує досить багато, при цьому більшість з них передбачає всебічну інтеграцію цифрових інформаційних технологій і реальних економічних процесів на рівні держав, ринків і компаній.

Паралельно з розвитком інформаційної цифрової економіки йде процес розвитку інформаційного ринку [2]. Інформаційний ринок можна охарактеризувати як сукупність економічних, соціальних і правових відносин, що складаються в процесі купівлі-продажу і обміну інформаційних продуктів і послуг між виробниками, посередниками і споживачами.

З ростом інформатизації та цифровізації суспільства, інформаційна індустрія починає домінувати в економіці, виробництво стає все більш інноваційним і наукомістким. Кількість зайнятих в області інформаційно-комунікаційних технологій зростає швидкими темпами. Ключовим фактором, що стимулює інформатизацію суспільства в останні десятиліття, є підвищення доступності апаратного і програмного забезпечення, масовий виведення з експлуатації морально застарілих ЕОМ, розвиток мережеских технологій. Значний вплив на динамічний розвиток інформаційного ринку надав бурхливий зростання бізнесу з розробки і комерціалізації програмних продуктів.

Ключовим фактором, що активізує масову інформатизацію суспільства, стає доступність програмного забезпечення, оновлення апаратного обладнання, розвиток мережеских технологій, зростання трансакційного сектора. Паралельно з поширенням ідей цифрової економіки здійснюється процес формування інформаційного ринку, який характеризується як пул соціальних, правових і економічних відносин, що складаються в сфері купівлі-продажу і обміну інформаційними продуктами між споживачами, виробниками, посередниками. Даний підхід посилює домінування інформаційної індустрії в економіці ряду країн, сфера виробництва і послуг стає все більш наукоємною та інноваційною [3]. Обсяг зайня-

тих людей в області інформаційно-комунікаційних технологій збільшується з кожним роком [4]. За даними The Boston Consulting Group (BCG), частка цифрової економіки в ВВП розвинених країн зросла з 2010 року на 1,2 п.п. і становить 5,5% (табл. 1).

Таблиця 1

**Динаміка проникнення цифрової економіки
в країнах G20, в % від ВВП**

Країна	2010 м	2017 м
Великобританія	8,3	12,4
Південна Корея	7,3	8
Китай	5,5	6,9
Євросоюз	3,8	5,7
Індія	4,1	5,6
Японія	4,7	5,6
США	4,7	5,4
Мексика	2,5	4,2
Саудівська Аравія	2,2	3,8
Австралія	3,3	3,7
Канада	3	3,6
Аргентина	2	3,3
Україна	1,9	2,8
ПАР	1,9	2,5
Бразилія	2,2	2,4

У країнах, що розвиваються цей показник збільшився з 3,6%, до 4,9% ВВП. Великобританія є світовим лідером за часткою цифрової економіки в ВВП. Сектор, що включає в себе ІТ і телекомунікації, онлайн-торгівлю, витрати уряду, пов'язані з інтернетом, займає друге місце в економіці країни слідом за нерухомістю і обсягом виробництва і торгівлю. У Російській Федерації частка цифрової економіки в ВВП становить 2,8%, або \$75млрд. Більша частина, \$63млрд., доводиться на сферу споживання (інтернет-торгівля, послуги, пошук онлайн) [5]. На нашу думку, посилення диверсифікованості сегментів вітчизняної цифрової економіки, дозволить створити якісний канал унікальних даних для побудови ефективної роботи з новим інформаційним простором за допомогою розробленої системи управління бізнес-процесами [6].

Становлення цифрової економіки призвело до трансформації тільки в виробничих системах і джерелах формування національного доходу, але і до кардинальних змін на різних ринках. Так відбувся перехід до нового виду конкуренції, який отримав назву «гіперконкуренція».

Гіперконкуренція — конкурентне середовище, для якої характерні імпульсивні, стрімкі і жорсткі дії конкуруючих господарюючих суб'єктів [7].

У такому середовищі отримання переваги над суперниками досягається шляхом зламу принципів і звичаїв функціонування ринку, загальноприйнятих

правил. На ринку в умовах гіперконкуренції недоцільно покладатися в довгостроковій перспективі ні на наявні переваги, ні на будь-які інші чинники, що асоціюються зі стабільністю. Оптимальний шлях досягнення успіху в такому середовищі — постійне створення нових переваг. Стійка конкурентна перевага в таких умовах — це динаміка, здатність змінюватися.

Раніше суперництво було зосереджено на розподілі ринкових часток. В умовах гіперконкуренції застосовується зовсім інший принцип: «Переможець отримує все». Фокус зміщується на досягнення лідерства, яка сама є інструментом боротьби, спрямованим на отримання переваг над конкурентами через заміну поточних «правил гри» на нові.

Новий тип конкуренції обумовлює ряд змін якісного характеру. Перш за все, змінюється об'єкт докладання конкурентних зусиль. Досягнення лояльності покупця відноситься до стандартних базових вимог, а основна увага приділяється конкурентам, в першу чергу їх слабких сторін. В умовах гіперконкуренції стратегії фокусуються на протидії переваг конкурентів. Також слід зазначити, що змінюється методи реалізації конкурентної стратегії. Практикується не цілеспрямований рух до отримання стратегічних переваг, а формування короткострокових, часто незначних, але постійних тактичних переваг.

Для цифрової економіки характерна локалізація різних областей спеціалізованої ІТ-діяльності. Ці області представлені професійними співтовариствами кваліфікованих фахівців з цифрових технологій, які застосовують специфічні інструменти розробки та комунікації.

На інформаційному ринку практикуються особливі методи конкуренції ІТ-структур, що виконують вузькопрофільну функцію — розробка інноваційних технологій для генерування, зберігання, обробки і передачі інформації. У цифрову економіку саме ця функція спрямована на оптимізацію ділових процесів організацій. Робота фахівців в області апаратного та програмного забезпечення серйозно впливає на вигляд безлічі галузей, так як вона забезпечує розробку і впровадження передових методів в процес інформаційного забезпечення руху матеріальних і грошових потоків, забезпечує динамічну ефективність.

На мікроекономічному рівні інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) забезпечують підприємствам можливість реалізовувати нові алгоритми господарської діяльності, проводити бізнес інжиніринг, оптимізацію бізнес-процесів. Інформація із зовнішнього оточення обробляється і включається в процеси підприємств, підвищують ефективність управління корпоративними знаннями, якість матеріально-технічного постачання, конкурентоспроможність продукції.

На макроекономічному рівні вплив ІКТ обумовлює доцільність вибору нових напрямків розвитку

економік державі регіонів, які враховують тенденції зміни глобальної економіки, в тому числі з використанням додаткових ресурсів зовні. В результаті розвиток багатьох галузевих ринків проходить через еволюційну трансформацію, що супроводжується зниженням транзакційних витрат, оптимізацією структури витрат і методів управління ними.

В даний час внаслідок різноманіття інформаційних технологій і все більшого їх проникнення в різні галузі, цифрову економіку вже не можна вважати відокремленою частиною економіки держави або глобальної економіки. До основних напрямів впливу цифрової економіки на різні галузі можна віднести:

- підвищення мобільності. Так, отримують більшого поширення нематеріальні продукти, яким властива велика мобільність, ніж у матеріальних. У споживачів з'являється можливість робити замовлення з будь-якої точки світу і позбавлятися від прихильності до місцевих постачальників;
- зростання значущості інформації як самостійної цінності;
- можливість збору, зберігання і обробки значних обсягів інформації, які знаходять застосування, в тому числі, для розробки управлінських рішень і бізнес-комунікацій;
- поширення мережевих ефектів, що змінюють ланцюг створення вартості і дають можливість впроваджувати нові моделі ведення бізнесу.

Цифрова економіка дозволяє подолати ряд обмежень, які були властиві традиційній економіці. Матеріальні продукти не можуть використовуватися одночасно кількома людьми, для цифрових продуктів такого обмеження не існує: вони можуть копіюватися з мінімальними витратами і використовуватися необмеженим колом осіб. Матеріальні продукти схильні до зносу в процесі експлуатації. Нематеріальні (цифрові) товари не втрачають споживчих властивостей, більш того, ці властивості часто поліпшуються при спільному використанні і обміні.

У традиційній економіці головну роль у відносинах між виробником і покупцем грав виробник. Як правило, виробник генерував ідею продукту, йому належала ініціатива в створення нових споживчих вартостей. Роль покупця полягала у виборі з переліку благ, вже вироблених і пропонуєваних виробником. В умовах цифрової економіки система відносин між споживачем і виробником зазнала кардинальних змін.

Внаслідок швидкого розвитку ІКТ, зокрема, інтернет-технологій, у сучасного покупця з'явилася можливість стати учасником процесу створення нової споживчої цінності, генерувати ідеї нових продуктів і послуг.

Рух у бік більш тісної взаємодії зі споживачем можна охарактеризувати як логічний крок або реакцію виробничих підприємств на зміни в бізнес-середовищі, підвищення рівня турбулентності ринків

і зростання рівня ризиків. Трансформацію поведінки виробника в цифрову економіку досліджує відомий американський економіст Е. Тоффлер. Він звертає увагу на те, що виробничі компанії все частіше стали співпрацювати зі споживачем (створення дизайну продукту, виробництво продукту за індивідуальним замовленням, розробка функціоналу нового товару і т.д.) [8].

Зростання впливу споживача на процес розробки і виробництва товарів, що стався в останні десятиліття, зумовив введення в науковий термінологічний апарат нового поняття: «співвиробник» [9].

Стала популярною останнім часом концепція «відкритих інновацій», розроблена Г. Чезборо, також зв'язується зі змінами, викликаними цифровою економікою. Відкриті інновації можна спостерігати в процесі активного залучення бізнесом споживачів до участі в процесі створення нововведень, коли компанії використовують не тільки внутрішні ідеї (ідеї працівників), а й зовнішні (ідеї споживачів). »Поняття відкритих інновацій означає, що цінні ідеї можуть надходити як з самої компанії, так і з поза і навпаки — можуть надаватися на ринку в результаті, як дій самої компанії, так і інших структур» [10].

Впровадження концепції «відкритих інновацій» на практиці означає, що ідеї споживачів використовуються не тільки під час розробки нового товару, але і протягом всього життєвого циклу продукту. Концепція передбачає, що при експлуатації продукту саме споживачем можуть бути запропоновані

важливі напрямки модифікації або зміни будь-яких характеристик.

Висновок. Розвиток цифрової економіки значно впливає на внутрішню і зовнішню середу сучасного бізнесу. Відбуваються кардинальні зміни в сфері інформаційно-комунікаційних технологій, які відображаються на різних напрямках діяльності компаній.

Положення підприємства на ринку в умовах цифрової економіки стає все більш складним, високі ризики і рівень невизначеності при прийнятті стратегічних рішень. Така ситуація пов'язана з нестійкою кон'юнктурою через динамічних змін на технологічному рівні, зростанням інтенсивності конкуренції, посиленням присутності держави в економіці.

Технологічні зміни, властиві цифрову економіку, створюють нові ринкові правила гри, що стосується як виробників, так і покупців. У цифровій економічній середовищі компаніям необхідно безперервно шукати нові конкурентні стратегії і підвищувати ефективність конкурентної боротьби. Щоб вижити і розвиватися в нових умовах, компаніям слід динамічно нарощувати свою компетентність в області цифрових інформаційних технологій. Базові напрямки підвищення компетентності як на індивідуальному, так і на організаційному рівні зав'язані на нові джерела отримання інформації про зовнішнє оточення, нові канали передачі інформації і нові критерії оцінки ефективності діяльності.

Література

1. Добринін А. П., Черних К. Ю., Купріяновський В. П., Купріяновський П. В., Сінягов С. А. Цифрова економіка — різні шляхи до ефективного застосування технологій (BIM, PLM, CAD, IOT, Smart City, BIG DATA і інші) / ArcReview № 2 (73) / 2015.
2. Колодний Г. В. Особливості функціонування фірми в інформаційну економіку [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://www.econ.msu.ru/ext/lib/Category/x48/x91/18577/file/Razdel%206.pdf>
3. Цветков В. А. Реалізація стратегій нової індустріалізації економіки / В. А. Цветков, І. М. Степнов, Ю. А. Ковальчук // Вісник Фінансового університету. — 2016. — Т. 20. — № 6 (96). — С. 19–30.
4. Кунцман А. А. Трансформація внутрішнього і зовнішнього середовища бізнесу в умовах цифрової економіки [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://uecs.ru/index.php?option=com_flexicontent&view=items&id=4131 (дата звернення: 14.12.2016).
5. Петросян А. Що потрібно знати про цифрову економіку і її перспективах [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.kommersant.ru/doc/3063024> (дата звернення: 14.12.2016).
6. Алексеев І. В. Інформаційне забезпечення системи управління франчайзинговими підприємствами / І. В. Алексеев, Е. В. Рібокене // Економічні та гуманітарні науки. — 2015. — № 1 (276). — С. 105–110.
7. Соловйова Ю. М. Напрямки розвитку маркетингової компетентності в умовах цифрової економіки / Маркетинг Менеджмент в цифровій економіці, 2015 року. — № 2.
8. Тарануха Ю. В. Особливості конкуренції в інформаційній економіці [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://www.econ.msu.ru/ext/lib/Category/x48/x91/18577/file/Razdel%206.pdf>
9. Тоффлер Е. Метаморфози влади: знання, багатство і сила на порозі ХХІ століття. — М.: Видавництво «АСТ», 2008. — С. 195.
10. Чезборо Г. Відкриті інновації. — М.: Покоління, 2007. — С. 97.

Стадник Юліанна Андріївна

доцент кафедри економічної кібернетики

Львівський національний університет імені Івана Франка

Стадник Юлианна Андреевна

доцент кафедры экономической кибернетики

Львовский национальный университет имени Ивана Франко

Stadnik Julianna

Associate Professor of the Department of Economic Cybernetics

Ivan Franko Lviv National University

Журба Лілія Володимирівна

студентка

Львівського національного університету імені Івана Франка

Журба Лилия Владимировна

студентка

Львовского национального университета имени Ивана Франко

Zhurba Lilia

Student of the

Ivan Franko Lviv National University

Стахів Марта Богданівна

студентка

Львівського національного університету імені Івана Франка

Стахов Марта Богдановна

студентка

Львовского национального университета имени Ивана Франко

Stakhiv Martha

Student of the

Ivan Franko Lviv National University

ПРОГНОЗУВАННЯ ОБСЯГУ ЗБУТУ ЯК ЕЛЕМЕНТ ПЛАНУВАННЯ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА

ПРОГНОЗИРОВАНИЕ ОБЪЕМОВ СБЫТА КАК ЭЛЕМЕНТ ПЛАНИРОВАНИЯ РАЗВИТИЯ ПРЕДПРИЯТИЯ

PREDICTION OF SALES AS AN ELEMENT OF ENTERPRISE DEVELOPMENT PLANNING

Анотація. Стаття присвячена аналізу методів економіко-математичного моделювання та екстраполяції та прогнозуванні обсягу збуту продукції на основі фактичних даних підприємства.

У статті виконано порівняльний аналіз економіко-математичних методів прогнозування, та виконано прогнозування майбутніх значень обсягу продажів продукції підприємства.

На основі фактичних даних підприємство ТОВ «Візитка.Ком» проведено трендовий аналіз динаміки обсягів продажу за допомогою метода Хольта та побудовано прогноз очікуваного у майбутньому продажу.

Актуальність даної моделі полягає в тому, що її можна використовувати при не великій кількості аналітичних даних як для малих так і для великих підприємств. Також, є сформульовані рекомендації які допоможуть проаналізувати отримані показники.

Ключові слова: прогнозування, попит, обсяг продажу, економіко-математичне моделювання, коефіцієнт еластичності.

Аннотация. Статья посвящена анализу методов экономико-математического моделирования и экстраполяции и прогнозирования объемов сбыта продукции на основе фактических данных предприятия.

В статье выполнен сравнительный анализ экономико-математических методов прогнозирования, и выполнено прогнозирование будущих значений объема продаж продукции предприятия.

На основе фактических данных предприятия ООО «Визитка.Ком» проведен трендовый анализ динамики объемов продаж с помощью метода Хольта и построено прогноз ожидаемого в будущем продаж.

Актуальность данной модели заключается в том, что ее можно использовать при не большом количестве аналитических данных как для малых, так и для крупных предприятий. Также, сформулированы рекомендации, которые помогут проанализировать полученные показатели.

Ключевые слова: прогнозирование, спрос объема продаж, экономико-математическое моделирование, коэффициент эластичности.

Summary. The article «Prediction of sales as an element of enterprise development planning» is devoted to the analysis of methods of economic-mathematical modeling, extrapolation and forecasting of sales volume based on actual data of the enterprise company.

In the article a comparative analysis of economic and mathematical methods of forecasting is carried out and the forecast of future values of sales volume of enterprise production is made.

Based on actual data gathered from «Vizytka.Com» LLC a trend analysis of sales volumes using the Holt method was conducted and a forecast for the expected future sales was built.

The urgency of this model lies in the fact that it can be used with a small amount of analytical data for both small and large enterprises. Also, there are formulated recommendations that will help to analyze the obtained indicators.

Key words: forecasting, demand, sales volume, economic-mathematical modelling, coefficient of elasticity.

Актуальність проблеми. Прогнозування збуту продукції на підприємстві набуває особливої важливості за умов нестабільного та невизначеного ринку. Для прийняття раціональних рішень щодо управління збутом продукції підприємства, доцільно застосувати економіко-математичні методи, зокрема методи екстраполяції. Якщо прогнозування виконано на якісному рівні, то його підсумки можна використовувати як основу для планування майбутніх доходів, раціонального складання виробничих планів у цілому, що позитивно впливає на підвищення ефективності діяльності суб'єктів господарювання.

Тому актуальність проблеми підвищення ефективності функціонування підприємства в умовах ринкової економіки шляхом застосування економіко-математичних методів прогнозування збуту продукції є безсумнівною.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми прогнозування збуту продукції досить широко висвітлені в зарубіжній і вітчизняній літературі. Зокрема їх дослідженню присвячено праці Г. Дж. Болта, П. Дойла, С. Дібб, Е. Діхтль, С. Ф. Голова, М. О. Данилюка, А. М. Єріної, М. Н. Крейніної та інших. У працях багатьох авторів проблема прогнозування збуту продукції розглядається переважно для передбачуваних ситуацій при яких можливо використання статистичного масиву даних попередніх періодів функціонування підприємства.

Метою статті є аналіз методів екстраполяції, що застосовуються для прогнозування продажів та визначення майбутньої динаміки обсягів збуту із неперервним врахуванням еволюції досліджуваного процесу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Вирішенням однієї із найбільш вагомих проблем збутової діяльності підприємства — правильного та своєчасного прийняття управлінського рішення — може стати застосування методів економіко-математичного моделювання. Головна перевага застосування такого інструментарію у можливості одержання досить достовірних результатів і більш точних прогнозів. Причому, виникають широкі можливості для вивчення явищ і закономірностей, що спостерігаються в просторі та часі, а також можливості знаходити шляхи для удосконалювання їхніх внутрішніх структур та управління ними.

Характерною особливістю моделювання та прогнозування соціально-економічних процесів є багатоваріантність, тобто можливість використання різних методів, моделей, інформаційного забезпечення, критеріїв оцінювання адекватності моделі тощо. Вибір між конкуруючими варіантами базується на певній системі правил, що забезпечують надання обґрунтованих оцінок кожному варіанту.

Прогнозування передбачає систему наукових доведень, використання методів і прийомів з різним ступенем формалізації, узгодженість окремих висновків і оцінок щодо майбутнього розвитку процесу. В світовій практиці прикладного прогнозування використовують різні методи: статистичні (прогнозна екстраполяція), функціонально-ієрархічні (прогнозні сценарії), методи структурної аналогії, імітаційного моделювання, експертні оцінки. Кожен метод має свої особливості, позитивні якості й вади, свої межі використання.

При прогнозуванні соціально-економічних процесів перевага надається статистичним методам,

прогнозним результатом яких є очікувані у майбутньому значення характеристик процесу.

Методи екстраполяції полягають у вивченні сформованих у минулому і сьогоденні стійких тенденцій економічного розвитку та перенесення їх на майбутнє. Цілю цього прогнозу — показати, які результати можна отримати в майбутньому, якщо й надалі рухатися до нього з такою ж швидкістю або ж з прискоренням, що й у минулому.

Методи прогновної екстраполяції поділяються на прості, які базуються на припущенні відносної сталості в майбутньому абсолютних значень рівнів, середнього рівня ряду, середнього абсолютного приросту, середнього темпу їх динаміки; складні методи передбачають виявлення основної тенденції, тобто застосування статистичних формул, що описують тренд, методи цієї групи можна розділити на два основні типи: аналітичні та адаптивні.

В основу аналітичних методів прогнозування (кривих зростання) покладений принцип отримання за допомогою методу найменших квадратів оцінки детермінованої компоненти, що характеризує основну тенденцію.

Адаптивні методи прогнозування засновані на тому, що процес їх реалізації полягає в обчисленні послідовних в часі значень прогнозованого показника з урахуванням ступеня впливу попередніх рівнів.

Метод Хольта належить до адаптивних методів короткострокового прогнозування. Характерною рисою цього методу є його здатність неперервно враховувати еволюцію досліджуваного процесу, надаючи більшу вагу та більшу інформаційну цінність тим спостереженням, що знаходяться ближче до поточного моменту прогнозування.

Метод Хольта застосовується для прогнозування часових рядів, коли є тенденція до зростання або падіння значень часового ряду. Виконання прогнозу методом Хольта передбачає виконання наступних етапів: розрахунок експоненціально-згладженого ряду, визначення значення тренду, безпосереднє прогнозування.

Значення експоненціально-згладженого ряду за поточний період розраховується за формулою (1):

$$L_t = k * Y_t + (1 - k) * (L_{t-1} - T_{t-1}), \quad (1)$$

де:

L_t — згладжена величина на поточний період;

k — коефіцієнт згладжування ряду;

Y_t — поточні значення ряду (наприклад, обсяг продажів);

L_{t-1} — згладжена величина за попередній період;

T_{t-1} — значення тренда за попередній період;

Значення коефіцієнта згладжування ряду k задається окремо для досліджуваного процесу і знаходиться в діапазоні від 0 до 1.

Для першого періоду на початку даних експоненціально-згладжений ряд дорівнює першому значенню ряду (в нашому випадку, обсягу продажів за перший місяць) $L_1 = Y_1$ [1].

Наступним кроком є визначення значення тренда, за допомогою наступної формули (2)

$$T_t = b * (L_t - L_{t-1}) + (1 - b) * T_{t-1}, \quad (2)$$

де:

T_t — значення тренда на поточний період;

b — коефіцієнт згладжування тренда;

L_t — експоненціально згладжена величина за поточний період;

L_{t-1} — експоненціально згладжена величина за попередній період;

T_{t-1} — значення тренда за попередній період.

Коефіцієнт згладжування тренда b задається окремо для досліджуваного процесу і знаходиться в діапазоні від 0 до 1.

Значення тренда для першого періоду, як правило, приймається рівним нульовому.

Тоді виконується наступний етап розробка прогнозу по методу Хольта.

Прогноз на p періодів вперед розраховується за формулою(3):

Таблиця 1

**Прибуток ТОВ «Візитка.ком»
за попередні періоди**

Період	Прибуток тис./грн
1	335
2	411
3	390
4	320
5	360
6	380
7	346
8	390
9	642
10	601
11	659
12	598
13	346
14	425
15	412
16	360
17	320
18	354
19	346
20	392
21	642
22	659
23	646
24	579

Джерело: [5]

$$\hat{Y}_t + p = L_t + p * T_t, \quad (3)$$

де:

$\hat{Y}_t + p$ — прогноз по методу Хольта на p період;

L_t — експоненціально згладжена величина за останній період;

p — порядковий номер періоду, на який робимо прогноз;

T_t — тренд за останній період.

Застосуємо метод Хольта для прогнозування обсягів продажів компанії ТОВ «Візитка.Ком». Компанія ТОВ «Візитка.Ком» це є сучасне поліграфічне підприємство яке представляє собою органічний сплав промислового процесу репродукування друкованої продукції, творчого процесу (розробки дизайну поліграфічної продукції тощо), пост друкерської обробки (ламінування, тиснення, перфорація, брошурування, шиття, плетіння) при повно кольорової, оперативної поліграфії [5].

Побудуємо модель динаміки обсягів продажів підприємства за останні дванадцять місяців за допомогою метода Хольта. Дані про продаж компанією автомобілів за досліджуваний період відображено у табл. 1.

На основі цих даних були виконані розрахунки за формулами (1)-(3), які представлені у табл. 2:

Для оцінки адекватності побудованої моделі були розраховані коефіцієнти апроксимації, які підтвердили відповідність прогнозованих на основі моделі значень показника реальним даним.

Прогноз очікуваного у наступному періоді обсягу продажу, розрахований за формулою (3), становить 546 тис./грн.

Висновки з даного дослідження. Отже, особливістю економічних процесів є їхня висока динамічність, тобто досить швидке реагування економічних показників на зміну стану підприємства, що особливо важливо для одержання прогнозів в умовах нестабільного соціально-економічного середовища. Саме тому на сьогодні все більшого значення набуває трендовий аналіз та прогнозування значень економічних показників, оцінка діапазону їх допустимого коливання, визначення необхідного та можливого зростання економічного потенціалу підприємства загалом.

Узагальнюючи розглянуті методи, можна сказати, що прогнозування ходу розвитку подій як спосіб, що дає можливість визначити очікуваний результат перебігу тих чи інших подій, є найбільш надійним

Таблиця 2

Розрахунок прогнозованого прибутку

Місяці	Y_i	L_i	T_i	Y_{t+p}	et
1	335	335	0	335	0
2	411	357,8	6,84	335	46,36
3	390	362,672	6,2496	364,64	21,0784
4	320	345,4957	-0,77818	368,9216	-24,7175
5	360	350,3917	0,924083	344,7175	8,684218
6	380	358,6273	3,117548	351,3158	18,25512
7	346	352,6568	0,391138	361,7449	-7,04799
8	390	363,586	3,552541	353,048	22,86146
9	642	444,6234	26,79801	367,1385	170,5786
10	601	472,7778	27,20491	471,4214	101,0173
11	659	509,601	30,09041	499,9827	119,3086
12	598	515,0574	22,70021	539,6914	60,24237
13	346	448,4501	-4,09207	537,7576	-98,358
14	425	444,2795	-4,11562	444,358	-15,1639
15	412	437,4766	-4,92181	440,1639	-20,5548
16	360	417,6789	-9,38458	432,5548	-48,2943
17	320	394,9444	-13,3895	408,2943	-61,5549
18	354	392,0338	-10,2459	381,5549	-27,7879
19	346	385,3957	-9,16352	381,7879	-30,2322
20	392	393,7915	-3,89574	376,2322	2,104258
21	642	470,9811	20,42985	389,8957	150,5891
22	659	513,0858	26,93233	491,4109	118,9818
23	646	534,1075	25,15912	540,0182	86,73343
24	579	529,9638	16,3683	559,2666	32,66787

Джерело: розроблено авторами за даними [5]

засобом уникнення небажаних наслідків. Скласти плани досягнення визначених цілей слід на основі прогнозів із високим рівнем точності для забезпечення гарантованого успіху й досягнення очікуваних позитивних результатів при мінімальності витрат.

Проведений аналіз є підґрунтям для використання запропонованих економіко-математичних моделей як інструменту прогнозування обсягу збуту

досліджуваного підприємства з розрахунком експоненціально-згладженого ряду та трендового аналізу. При цьому метод Хольта у процесі прогнозування збуту продукції, має здатність неперервно враховувати еволюцію досліджуваного процесу, надаючи більшу вагу та більшу інформаційну цінність тим спостереженням, що знаходяться ближче до поточного моменту прогнозування.

Література

1. Данилюк М. О. Фінансовий менеджмент: навчальний посібник / М. О. Данилюк, В. І. Савич. К.: Центр навчальної літератури, 2005. — 204 с.
2. Єріна А. М. Статистичне моделювання та прогнозування: навчальний посібник / А. М.
3. Звіт компанії ТОВ «Візитка, ком» за 2016–2018 роки. — 44 с.
4. Балабанов І. Т. Аналіз і планування фінансів. — 2001. — 110 с.
5. Маркетингові дослідження: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів Є. В. Крикавський, Н. С. Косар, О. Б. Мних, О. А. Сорока; Міністерства освіти і науки України; Національний університет «Львівська політехніка». — Львів: Інтеллект-Захід, 2005. — 286 с.

УДК 338.242.42

Тарнавська Оксана Богданівна

аспірант кафедри маркетингу

Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнології імені С.З. Гжицького

Тарнавская Оксана Богдановна

аспирант кафедры маркетинга

Львовского национального университета ветеринарной медицины и биотехнологий имени С.З. Гжицкого

Tarnavska Oksana

Post-Graduate Student of the Department of Marketing of the

Stepan Gzhytskyi National University of

Veterinary Medicine and Biotechnologie in Lviv

ORCID: 0000-0002-0320-483X

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ІНТЕГРАЦІЇ В СОТ

ГОСУДАРСТВЕННОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ СЕЛЬСКОГО ХОЗЯЙСТВА УКРАИНЫ В КОНТЕКСТЕ ИНТЕГРАЦИИ В ВТО

STATE REGULATION OF AGRICULTURE OF UKRAINE IN THE CONTEXT OF INTEGRATION IN WTO

Анотація. Україна стала 152 членом СОТ 16 травня 2008 року, що понесло за собою необхідність реформування всіх галузей економіки і зокрема сільського господарства, як одного із найважливіших економічних напрямків для України, що створює близько 12 відсотків валової доданої вартості держави, є одним з основних бюджетоформуючих секторів національної економіки, частка якого у зведеному бюджеті України за останні роки становить в середньому 12 відсотків, а у товарній структурі експорту – понад третину. У зв'язку з цим Україною було проведено роботу з конвергенції договорів та укладено ряд програм для розвитку сільськогосподарського сектору у відповідності до вимог представленими СОТ.

Членство в СОТ є вагомим аргументом для розвитку зовнішньоекономічної політики України. Вливання іноземних інвестицій та розвиток ринкових відносин України зі СОТ має відбуватись згідно чітко встановлених і документованих правил та норм, що детермінують відносини між країнам-членами СОТ. Вступ України в СОТ несе за собою і можливості розвитку сільського господарства та розширенню ринків збуту, з іншої сторони низька конкурентоспроможність українського виробника сільськогосподарської продукції в порівнянні до іноземних, може негативно відобразитись на розвитку аграрного сектора України. Основною місією СОТ є спрощення процедури обміну товарами та послугами між країнами, проте СОТ дозволяє державами частково втручатись і захищати вітчизняних виробників і національні ринки, якщо іноземна конкуренція зумовлює збитковість певним галузям національної економіки. Таким чином потрібно проаналізувати яким галузям першочергово потрібна державна протекція шляхом державного регулювання окремих секторів сільського господарства.

Ключові слова: СОТ, Світова організація торгівлі державне регулювання сільського господарства, державне регулювання, інтеграція в СОТ.

Аннотация. Украина стала 152 членом ВТО 16 мая 2008 года, что понесло за собой необходимость реформирования всех отраслей экономики и в частности сельского хозяйства, как одного из важнейших экономических направлений для Украины, что создает около 12 процентов валовой добавленной стоимости государства, является одним из основных бюджетообразующих секторов национальной экономики, доля которого в сводном бюджете Украины за последние годы составляет в среднем 12 процентов, а в товарной структуре экспорта – более трети. В связи с этим Украина была проведена работа по конвергенции договоров и заключен ряд программ для развития сельскохозяйственного сектора в соответствии с требованиями представленными ВТО.

Членство в ВТО является весомым аргументом для развития внешнеэкономической политики Украины. Влияние иностранных инвестиций и развитие рыночных отношений Украины с ВТО должно происходить согласно четко установленных и документированных правил и норм, детерминирующих отношения между странами-членами ВТО. Вступление Украины в ВТО несет за собой и возможности развития сельского хозяйства и расширению рынков сбыта, с другой стороны низкая конкурентоспособность украинского производителя сельскохозяйственной продукции в сравнении с иностранными, может негативно отразиться на развитии аграрного сектора Украины. Основной миссией ВТО является упрощение процедуры обмена товарами и услугами между странами, однако ВТО позволяет государствами частично вмешиваться и защищать отечественных производителей и национальные рынки, если иностранная конкуренция приводит убыточность определенным отраслям национальной экономики. Таким образом нужно проанализировать каким отраслям в первую очередь нужна государственная протекция путем государственного регулирования отдельных секторов сельского хозяйства.

Ключевые слова: ВТО, Всемирная торговая организация, государственное регулирование сельского хозяйства, государственное регулирование, интеграция в ВТО.

Summary. Ukraine became the 152 WTO members on May 16, 2008, which entailed the necessity of reforming all sectors of the economy and, in particular, agriculture as one of the most important economic directions for Ukraine, which creates about 12 percent of the gross value added of the state, is one of the main budget-forming sectors of the national the economy of which in the consolidated budget of Ukraine in recent years is an average of 12 percent, and in the commodity structure of exports – more than a third. In this regard, Ukraine has been working on the convergence of treaties and has concluded a number of programs for the development of the agricultural sector in accordance with the requirements of the WTO.

Membership in the WTO is a significant argument for the development of Ukraine's foreign economic policy. The inflow of foreign investment and the development of Ukraine's market relations with the WTO should take place in accordance with well-established and documented rules and regulations that determine the relations between the member-countries of the WTO. The accession of Ukraine to the WTO entails both the possibility of developing agriculture and the expansion of markets, on the other hand, the low competitiveness of Ukrainian agricultural producers in comparison with foreign ones, may negatively affect the development of the Ukrainian agrarian sector. The main mission of the WTO is to simplify the procedure for the exchange of goods and services between countries, but the WTO allows the states to partially interfere and protect domestic producers and national markets if foreign competition leads to loss-making in certain sectors of the national economy. In this way, it is necessary to analyze to what sectors, first of all, the state protection is necessary through state regulation of certain sectors of agriculture.

Key words: WTO, World Trade Organization, state regulation of agriculture, state regulation, integration into the WTO.

Постановка проблеми. Україна перебуває в процесі трансформації сільськогосподарського сектора до умов узгоджених з СОТ, для ефективного розвитку аграрної промисловості необхідно вивчати структурні зміни в економіці та їх результати.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням даної проблеми займалися багато українських і зарубіжних вчених, зокрема: В. М. Ключко [4], Г. Є. Петрова [7], Я. А. Жаліло [3], І. В. Хаджинов [8], Р. В. Глібов [1] та ін.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Аналіз ефективності розвитку сільського господарства в умовах інтеграції в СОТ.

Виклад основного матеріалу. Сільське господарство є дуже вразливою галуззю економіки і ризикованим бізнесом, що залежить від великої кількості факторів та не завжди може коригуватись за допомогою ринкових механізмів. Так, можна виділити кілька особливостей сільського господарства нееластичність попиту, коливання об'єму пропозиції, низька можливість замінювати продукцію. Зазвичай коефіцієнт еластичності на сільськогосподарську продукцію коливається в межах 0,2–0,25, виходячи з цього для того щоб збільшити попит на 10% — ціну потрібно знизити на 40–50% [6, ст. 358]. У країнах, що розвиваються є досить сильний «ефект заміни»,

люди стараються замінити продукцією на яку ціна знизилась інші продукти, проте є фізіологічні фактори, які не дають можливості людині споживати більше продукції навіть за дуже низькою вартістю), а в країнах з достатнім доходом громадян, де більшість може дозволити собі необхідні продукти, заміна продукції є на дуже низькому рівні, тому в таких умовах для незначного збільшення попиту ціну потрібно суттєво знизити.

Зміни в об'ємі сільськогосподарської продукції відбуваються майже щорічно, частково через можливість агропромисловим комплексам регулювати кількість продукції, частково через зовнішні фактори (погодні умови) які можуть суттєво знизити або збільшити об'єм продукції, що в свою чергу через нееластичність попиту призводить до різкої зміни доходів з сільськогосподарської продукції. А враховуючи фактор низької заміни такої продукції, то невелика пропозиція на товари сільськогосподарської групи може вельми підвищити дохід, тоді як зворотна ситуація, коли пропозиція дуже висока, сільськогосподарським підприємствам потрібно суттєво знижувати вартість, і тим самим занижувати дохід, і як наслідок сільськогосподарське підприємство може отримати однакову суму доходу, коли товар був в дефіциті чи в залишку. І хоча витрати виробництва є високими і в міру сталими в сільському

господарстві велика кількість товару збільшує витрати виробництва (зберігання, логістика тощо), що призводить до зниження доходу.

Коливання попиту на сільськогосподарську продукцію залежить в великій мірі від кількості імпортової продукції. Якщо з якихось причин певна категорія сільськогосподарської продукції є у великій кількості на міжнародному ринку та потрапила у національний, доходи вітчизняних виробників цієї продукції будуть відчутно знижені, що в довготерміновій перспективі може сприяти скороченню цілої галузі виробництва.

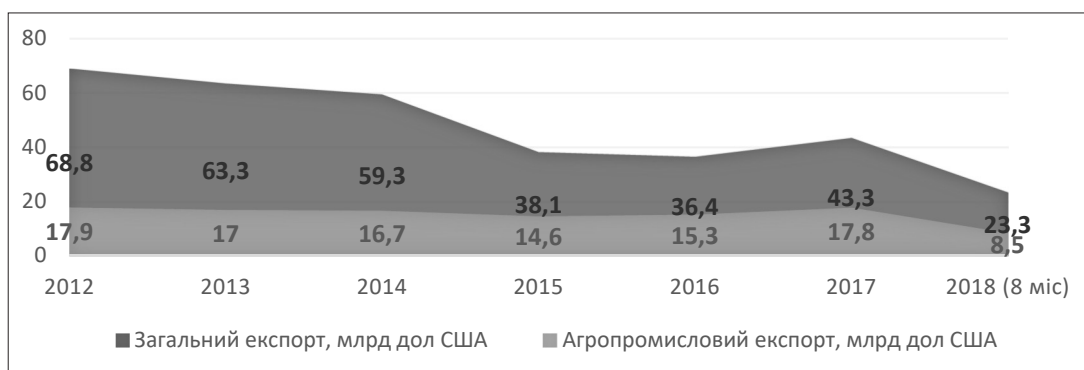
Держава повинна лавірувати поміж захистом інтересів фермерів та споживачів, створюючи оптимальні умови для розвитку сільського господарства та захищаючи інтереси споживачів. Таким чином можна виокремити як позитивні так і негативні сторони інтеграції в СОТ для споживачів та виробників сільськогосподарської продукції. Серед позитивних аспектів для товаровиробників та споживачів можна виділити кілька основних, це сприятливі інвестиційні умови, розширення ринку збуту продукції за рахунок експортного потенціалу, створення зони вільної торгівлі з ЄС, інтеграція з Європейським Союзом, стабілізація правил ведення бізнесу, збагачення кількості пропозицій на ринку. Серед негативних аспектів, це неконкурентоспроможність

українського агропродовольчого сектору, збільшення імпортової продукції, що призводить до зниження доходів вітчизняних виробників, скорочення кількості підприємств з обмеженими фінансовими ресурсами [1].

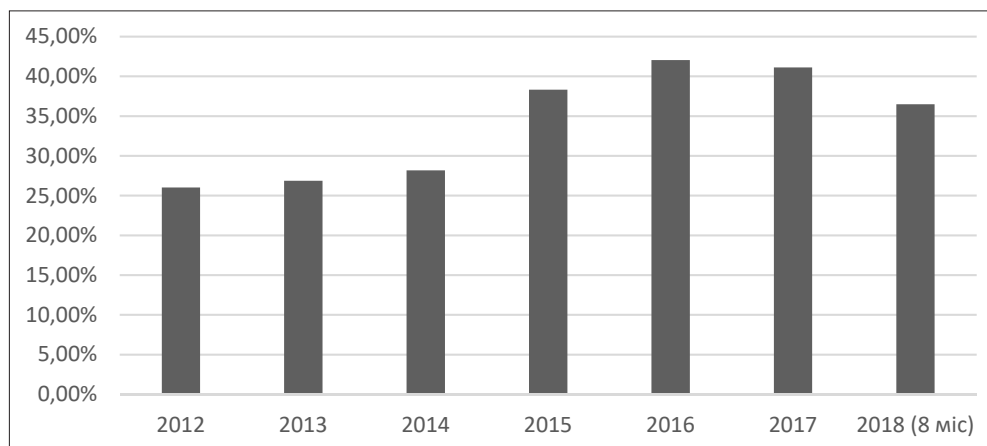
16 квітня 2008 року Закон про ратифікацію був підписаний Президентом України. Згідно з процедурами СОТ, 16 травня 2008 року Україна стала повноправним членом цієї Організації. Вступ України до СОТ сприяв розширенню зовнішніх ринків збуту, асоціації з ЄС і підписанню угоди про зону вільної торгівлі (ЗВТ), яка набула чинності з 1 січня 2016 року, збільшив можливості вітчизняних виробників до отримання іноземних інвестицій.

Починаючи з 2008 року більшість галузей промисловості вже працювали в умовах, які відповідають вимогам, представленими перед Україною, в рамках вступу до Світової організації торгівлі (СОТ). У зв'язку з цим залишається важливим питання підтримки і захисту вітчизняних виробництв [5].

Зовнішня торгівля відіграє важливу роль в економіці України. Тенденцією протягом 2012–2016 років було скорочення доходу від експорту товарів з одночасним скороченням експорту агропромислової продукції (діаграма 1). Найнижчі показники зафіксовані у 2015–2016 рр. Проте у 2017 році ситуація змінюється і відбувається доволі стрімкий ріст

Діаграма 1

Діаграма 2

(19% в порівнянні до попереднього року) експорту продукції і складає 43,3 млрд. дол. США.

Станом на першу половину 2018 року загальний експорт продукції з України становив 23,3 млрд. дол. США, що на 3% менше порівняно з аналогічним періодом минулого року [2].

Спостерігаючи загальну тенденцію до спаду експорту продукції, та росту лише в 2017 році, можна побачити тренд до збільшення кількості агропромислового експорту до загальної кількості експорту України. У 2012, 2013 та 2014 роках відсоток був майже однаковий з мінімальною тенденцією до зростання і сягав 26,02%, 26,86% та 28,16% відповідно. У 2015 році відсоток експорту агропромислової продукції значно виріс і сягнув 38,32%, у 2016 році показник виріс на 3,71% і досягнув свого максимального рівня у 42,03%. У 2017 році відбулось незначне зниження цього показника на 0,92%, тенденція на зниження показника залишається і в 2018 році за показниками 8 місяців (січень-сер-

пень) і згідно даних становить 36,48% експорту продукції агропромислового сектора по відношенню до всього експорту України.

Отже, показники агропромислового сектора в експорті країни є вагомими (за останні 5 років (2014–2018 рр.) становить 37,22%) від загального експорту, і мають можливості до збільшення, якщо забезпечити оптимальні умови для розвитку сільського господарства України.

Висновки. Розвиток та розширення ринку сільського господарства в контексті вступу України в СОТ можливе у випадку готовності вітчизняних агропромислових виробників до виготовлення конкурентоспроможної продукції. Нарощення конкурентоспроможності національних підприємств можливе за підтримки держави, її успішного регулювання галузі сільського господарства. Лише у випадку суб'єкти вітчизняного агропромислового сектору зможуть максималізувати всі позитивні наслідки вступу України в СОТ, та мінімізувати — негативні.

Література

1. Глібов Р. В. Позитивні та негативні наслідки вступу України в СОТ в контексті формування ринку продовольчої продукції [Електронний ресурс] / Руслан Вадимович Глібов. — 2008. — Режим доступу: <https://econpapers.repec.org/article/scn000pbo/67228.htm>.
2. Зовнішньоекономічна діяльність [Електронний ресурс] / Державна служба статистики. — 2018. — Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
3. Жаліло Я. А. Теорія та практика формування ефективної економічної стратегії держави: монографія. — К.: НІСД, 2009. — 336 с.
4. Ключко В. М. Економічні механізми підвищення конкурентоспроможності національного агропродовольчого комплексу / В. М. Ключко // Економічний простір. — 2013. — № 73. — С. 102–111. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecpros_2013_73_12
5. Лісовський М. Ю. Євроінтеграційних рух України до СОТ: випробування на шляху легкої промисловості [Електронний ресурс] / М. Ю. Лісовський // Технології та дизайн. — 2016. — Режим доступу до ресурсу: https://er.knutd.edu.ua/bitstream/123456789/1907/1/td_2016_N1_15.pdf.
6. Макконнелл К. Р., Брю С. Л. Економікс: принципи, проблеми і політика. 14-е видання. — М: ІНФРА-М, 2003. — 972 с.
7. Петрова Г. Є. Економічна безпека сучасної зовнішньої торгівлі України / Г. Є. Петрова // Вісник Академії митної служби України. Сер.: Економіка. — 2013. — № 1. — С. 102–110 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vamsue_2013_1_17
8. Хаджинов І. В. Огляд зовнішньої торгівлі України: виклики та тенденції [Електронний ресурс] / І. В. Хаджинов // Вісник Приазовського державного технічного університету. Серія: Економічні науки. — 2014. — Вип. 28. — С. 273–277. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VPDTU_ek_2014_28_46

References

1. Ghlibov R. V. Pozytyvni ta neghatyvni naslidky vstupu Ukrainy v SOT v konteksti formuvannja rynku prodovol'jchoji produkciji [Elektronnyj resurs] / Ruslan Vadymovych Ghlibov. — 2008. — Rezhym dostupu do resursu: <https://econpapers.repec.org/article/scn000pbo/67228.htm>
2. Zovnishnjoeekonomichna dijalnistj [Elektronnyj resurs] / Derzhavna sluzhba statystyky. — 2018. — Rezhym dostupu do resursu: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
3. Zhalilo Ja. A. Teorija ta praktyka formuvannja efektyvnoji ekonomichnoji strateghiji derzhavy: monoghrafija. — K.: NISD, 2009. — 336 s.
4. Klochko V. M. Ekonomichni mekhanizmy pidvyshhennja konkurentospromozhnosti nacionalnogho aghroprodovol'jchogho kompleksu / V. M. Klochko // Ekonomichnyj prostir. — 2013. — # 73. — S. 102–111. — Rezhym dostupu: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecpros_2013_73_12

5. Lisovsjkyj M. Ju. Jevrointegracijnykh rukh Ukrajin do SOT: vyprovuvannja na shljakhu legkoho promyslovosti [Elektronnyj resurs] / M. Ju. Lisovsjkyj // Tekhnologhiji ta dizajn. — 2016. — Rezhym dostupu do resursu: https://er.knutd.edu.ua/bitstream/123456789/1907/1/td_2016_N1_15.pdf
6. Makkonell K. R., Brju S. L. Ekonomiks: pryncypy, problemy i polityka. 14-e vydannja. — M: INFRA-M, 2003. — 972 s.
7. Petrova Gh. Je. Ekonomichna bezpeka suchasnoji zovnishnjoji torghivli Ukrajin / Gh. Je. Petrova // Visnyk Akademiji mytnoji sluzhby Ukrajin. Ser.: Ekonomika. — 2013. — # 1. — S. 102–110. — Rezhym dostupu: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vamsue_2013_1_17.
8. Khadzhynov I. V. Oghljad zovnishnjoji torghivli Ukrajin: vyklyky ta tendenciji [Elektronnyj resurs] / I. V. Khadzhynov // Visnyk Pryzovs'kogho derzhavnogho tekhnichnogho universytetu. Serija: Ekonomichni nauky. — 2014. — Vyp. 28. — S. 273–277. — Rezhym dostupu: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VPDTU_ek_2014_28_46

УДК 336.64

Шиндирук Іван Петрович

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Київський кооперативний інститут бізнесу і права*

Шиндирук Иван Петрович

*кандидат экономических наук, доцент,
доцент кафедры финансов, банковского дела и страхования
Киевский кооперативный институт бизнеса и права*

Shyndyruk Ivan

*Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Finance, Banking and Insurance
Kyiv Cooperative Institute of Business and Law*

Григоренко Максим Олегович

*магістр спеціальності: фінанси, банківська справа та страхування
Київського кооперативного інституту бізнесу і права*

Григоренко Максим Олегович

*магистр специальности: финансы, банковское дело и страхование
Киевского кооперативного института бизнеса и права*

Grigorenko Maksym

*Master of specialty: Finance, Banking and Insurance
Kyiv Cooperative Institute of Business and Law*

ЗБАЛАНСОВАНА ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ КАПІТАЛУ

СБАЛАНСИРОВАННАЯ ОЦЕНКА ЭФФЕКТИВНОСТИ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ПРЕДПРИЯТИЕМ КАПИТАЛА

THEORETICAL ASPECTS OF CAPITAL NATURE AND EVALUATION OF THE EFFICIENCY OF ITS USE BY THE ENTERPRISE

Анотація. Проаналізовані склад та структура капіталу компаній та запропоновано систему збалансованих показників оцінки результативності його використання.

Ключові слова: капітал, фінансовий результат, фінансові ресурси підприємства, ефективність.

Аннотация. Проанализированы состав и структура капитала компаний и предложена система сбалансированных показателей оценки его использования.

Ключевые слова: капитал, финансовый результат, финансовые ресурсы предприятия, эффективность.

Summary. Are analyzed the composition and structure of capital companies and a use is propose system of balanced indicators of evaluation the effectiveness of its.

Key words: capital, financial result, financial resources of the enterprise, efficiency.

Постановка проблеми. В сучасних умовах господарювання капітал підприємства являється фактором, який безпосередньо впливає на його господарську діяльність, оскільки забезпечує формування і виконання виробничо-інвестиційних планів, рівень дохідності та платоспроможність. Однією із основних цілей фінансового менеджменту є зростання вартості підприємства, а якщо точніше ринкової капіталізації часток власників чи інвесторів, що набуває особливого значення в питанні проблем формування, управління та оцінки ефективності роботи підприємства.

Встановлення оптимального співвідношення між власним та позичковим капіталом, основним та оборотним, формування інструментарію визначення такого співвідношення, своєчасне та ефективне реагування на зміну зовнішніх факторів є необхідною умовою ефективного функціонування підприємства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Зважаючи на надзвичайну актуальність окресленої тематики багато як вітчизняних, так і зарубіжних науковців проводили свої теоретико-практичні дослідження в питанні оцінки структури і ефективності використання капіталу підприємства, які знайшли свої відображення у багатьох працях. Серед таких науковців можна виділити: М. Міллер та Ф. Модільяні, Бровченко А. Г., Бланка І. А., Деева Н. М., Дедіков О. І., Зянько В. В., Єпіфанова І. Ю., Крайник О. П., Клепкова З. В., Черниш С. С., Шелудько, В. М., Швиданенко Г. О., Шевчук Н. В. та ін.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є оцінка ефективності використання капіталу підприємством на прикладі ПАТ «Вінницяобленерго» в сучасних умовах господарювання та формування системи збалансованих показників для її оцінки та аналізу.

Виклад основного матеріалу. Підприємства, будучи основними господарюючими суб'єктами, являються основною складовою ланкою економіки і відіграють важливу роль в соціально-економічному розвитку країни. Успішне функціонування підприємств є актуальним питанням для сучасної економіки. Для виробництва і збуту продукції, отримання доходів і прибутку підприємству необхідні ресурси: матеріальні, трудові, фінансові. Забезпечення правильного балансу активів, пасивів дозволяє уникнути «застою» ресурсів в матеріалах, готовій продукції або основних засобах.

Наявність в необхідному обсязі фінансових ресурсів, а також їх ефективне використання, зумовлюють стабільне фінансове становище організації, визначають його стійкість, ліквідність і платоспроможність. Тому для підвищення ефективності роботи підприємства, важливо збалансувати джерела капіталу і їх ефективно використати. Обсяг та структура капіталу є важливою для будь-якого підприємства, адже його формування і використання забезпечує постійний та стабільний розвиток. Враховуючи низьку конкурентоспроможність вітчизняної економіки важливо визначити шляхи максимально ефективного формування капіталу суб'єкта. Правильне співвідношення між власними і позиченими джерелами капіталу відіграє важливу роль у розвитку операційної діяльності так і зміцненні фінансового стану підприємства [2].

З погляду фінансового управління сам капітал прирівнюється до фінансових ресурсів підприємства, що використовуються у процесі формування параметрів виробничо-інвестиційно діяльності з метою створення максимально ефективної моделі формування операційного та загального доходу, прибутку. Отже, можна стверджувати що капітал являється основним джерелом ефективності функціонування

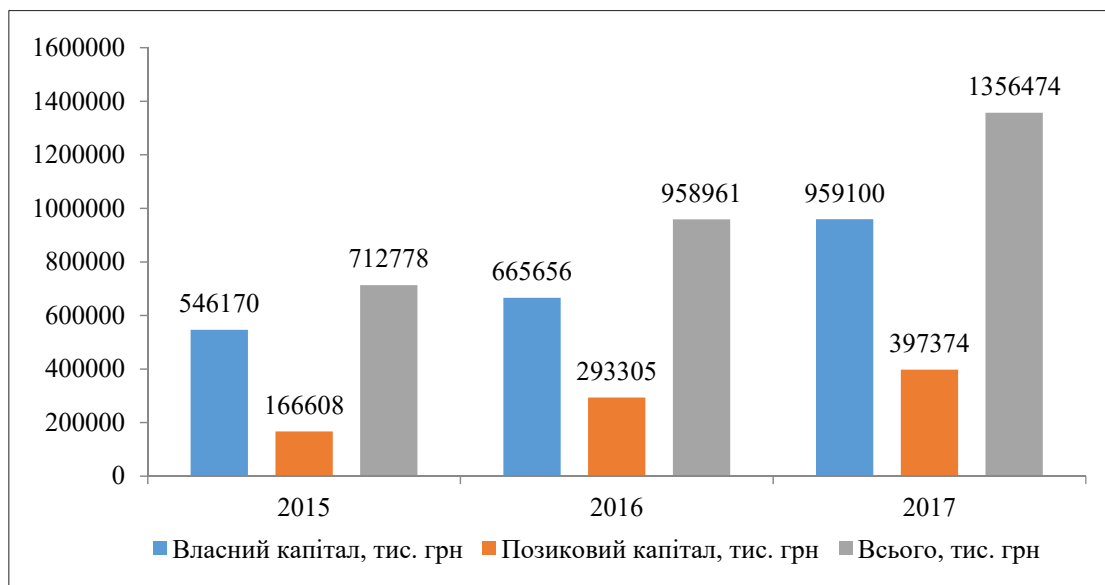

Рис. 1. Динаміка структури капіталу ПАТ «Вінницяобленерго» [4]

підприємства. Підтвердженням цього є проведений аналіз структури капіталу підприємства та його вплив на ефективність фінансово-господарської діяльності цього підприємства. Динаміка структури власного та позикового капіталу компанії наведена далі (рис. 1).

Дані рисунку свідчать про стабільну динаміку структури капіталів ПАТ «Вінницяобленерго» з високою часткою власного капіталу (від 76,6% у 2015 до 70,7% у 2017 рр.), що забезпечує фінансування діяльності компанії за рахунок власних коштів. Проведемо розрахунок ефективності використання капіталу і з використанням різнобічних фінансових коефіцієнтів, розрахунки яких систематизувавши наведемо в табл. 1 [1]. Такі дані говорять про те, що компанія не веде активної інвестиційної політики, яка потребувала б знаних капіталовкладень, а її низька ціна на фондовому ринку не стимулює акціонерів.

Таблиця 1

**Аналіз показників структури капіталу
ПАТ «Вінницяобленерго»**

Показники	2015	2016	2017
Коефіцієнт автономності	0,6	0,6	0,7
Коефіцієнт фінансової залежності	0,4	0,4	0,3
Відношення боргового капіталу до власного	0,6	0,6	0,5
Коефіцієнт загальної платоспроможності	2,6	2,6	3,1
Коефіцієнт поточної платоспроможності	0,3	0,1	0,5
Коефіцієнт довготермінового залучення коштів	0,2	0,1	0,1
Коефіцієнт короткострокової заборгованості	0,5	0,7	0,8

Джерело: розраховано автором на основі фінансової звітності досліджуваного підприємства [4]

На основі розрахункових показників, робимо наступні висновки: коефіцієнт платоспроможності на кінець 2017 року становить 0,7 який свідчить про те, що більшу частину активів в поточному році становить власний капітал; коефіцієнт автономності становить 0,7 перевищуючи рекомендований рівень (0,6), що є позитивним фактором для підприємства; коефіцієнт фінансової залежності на кінець 2017 року склав 0,3, демонструючи незначну залежність підприємства; коефіцієнт фінансового левериджу на кінець 2017 року склав 0,6 що демонструє певною мірою ризик структури капіталу; коефіцієнт покриття склав 2,6–3,1 відображаючи достатність оборотних активів для погашення поточних боргів.

Існуючі теорії структури капіталу, які розвинулись з досліджень Модильяні–Міллера (теорема ММ) [3]. Обґрунтування гіпотези полягає в наступному: якщо фінансування діяльності підприємства більш вигідне

за рахунок заборгованості, а не за рахунок власних джерел коштів, то власники акцій підприємства із змішаною структурою капіталу продадуть частину акцій свого підприємства, використовуючи виручені кошти на придбання акцій підприємства, що не користуються залученим фінансуванням, рефінансував свої фінансових ресурсів за рахунок боргу. Продаж акцій підприємств із відносно високою та покупка акцій підприємств з відносно низькою часткою боргу приведуть в підсумку до того, що ціни таких підприємств будуть рівні.

Пізніше у 1963 році Модильяні та Міллер опублікували другу роботу, присвячену структурі капіталу, в яку ввели в первісну модель податок на прибуток корпорації. З урахуванням податку було показано, що ціна акцій безпосередньо пов'язана з використанням підприємства боргового фінансування: чим вище частка заставного капіталу, тим вище і ціна акцій. Такий висновок обумовлено структурою податкового законодавства підприємств, що існує в США, — доходи акціонерів виплачуються з прибутку, що залишилася після сплати податків, а виплати кредиторам здійснюються з прибутку до сплати податків. Таке асиметричне оподаткування приводить до того, що при збільшенні частки боргу збільшується і частка валового доходу фірми, що залишається в розпорядженні інвесторів.

Так з'явилась гіпотеза про позитивний вплив фінансового важеля на ріст доходності використання власного капіталу. І дійсно при наявності позитивного диференціалу між доходністю, яку генерує весь залучений капітал та витратами на його залучення складається така ситуація, що частина прибутків зароблених використанням у фінансуванні діяльності фірми боргу повністю переходять у розпорядження акціонерів, після сплати процентів за борг. Але це доводить тільки те, що вартість компанії залежить від прибутковості її діяльності, а структура капіталу впливає на доходність використання власного капіталу акціонерів.

Ми проаналізували вище, що аналізоване підприємство веде пасивну і консервативну політику фінансування. Тому далі перевіримо гіпотезу про оптимальність чи не раціональність такої структури. Проведемо аналіз ефективності використання основного та оборотного капіталів. Для виміру та оцінки ефективності використання капіталу проведемо розрахунки його операційної рентабельності та рентабельності всього і власного капіталів. Рентабельність власного капіталу та рентабельність сукупного капіталу тісно пов'язані між собою. Даний взаємозв'язок відображає залежність між ступенем фінансового ризику та прибутковістю власного капіталу. Розрахуємо показники рентабельності загального та власного капіталу підприємства. Даний показник розраховується відношенням операційного прибутку (EBI — свідомо замінюємо чистий прибуток для того щоб знівелювати вплив фінансових витрат

Таблиця 2

Аналіз рентабельності капіталу/активів та власного капіталу

Показники	2015	2016	2017
Середньорічна вартість активів, тис. грн.	842109	976288	1251034
Чистий прибуток з урахуванням витрат на обслуговування боргу — EBI, тис. грн.	152492	115217	310856
Рентабельність активів — ROA (ROIC), %	18,1	11,8	24,8
Вартість боргового фінансування — DC, %	5,1	4,8	4,1
Диференціал (ROA-DC), %	13,0	7,0	20,7
Середньорічна вартість власного капіталу, тис. грн.	485854	605848	812313
Чистий прибуток, тис. грн.	132492	95514	294139
Рентабельність власного капіталу, %	27,3	15,8	36,2

Джерело: розраховано автором на основі фінансової звітності досліджуваного підприємства [4]

на операційну ефективність) до середньорічної вартості капіталу/активів підприємства — скоригований ROA а схожий показник — ROIC, при рентабельності власного капіталу обчислимо на основі чистого прибутку — ROE (табл. 2).

За даними таблиці ми бачимо, що рентабельність активів в 2015 році складає 18,1%, в 2016—11,8%, в 2017 році — 24,8%. За досліджуваний період відбулося збільшення показника на 6,7%. Не менш важливим показником є рентабельність власного капіталу. За результатами дослідження видно, що рентабельність власного капіталу в 2015 році складає 27,3%, в 2016 році цей показник зменшився до 15,8%, проте вже в 2017 році показник зріс до рівня 36,2%. За досліджуваний період відбулося збільшення показника на 8,9%. Позитивний диференціал дозволив підвищити рентабельність власного капіталу за рахунок того, що більша частина його — короткострокові зобов'язання є безкоштовними для компанії.

Результати аналізу дозволяють говорити що загальний рівень ефективності управління капіталом ПАТ «Вінницяобленерго» знаходяться на високому рівні, який безпосередньо забезпечується наявністю значної частки власного капіталу. Проте, будь яке

підприємство, не виключенням є і досліджуване, постійно здійснюють пошук шляхів підвищення ефективності власного і загального капіталу підприємства.

Ефективною на нашу думку є структура капіталу, за якої при мінімізації середньозваженої вартості капіталу (WACC) відбувається нарощення обсягів насамперед операційного прибутку (EBIT) та чистого прибутку (net profit), достатніх для забезпечення рівня рентабельності підприємства вищого за ставку вартості залучених ресурсів на підприємстві, підтримуючи при цьому достатній рівень фінансової стійкості підприємства та мінімізуючи ризики.

Як абсолютний показник вимірювання ефективності діючого підходу до фінансування компанії та збалансованості її капіталу рекомендуємо використовувати — економічну додану вартість (EVA), яка відображає величину приросту вартості фірми у результаті досягнутих операційної ефективності та вартості фінансування.

Відповідно до цього, виокремимо основні механізми досягнення ефективної структури капіталу підприємства, систематизувавши їх, які відображено на рис. 2.

Рис. 2. Систематизація основних механізмів підвищення ефективності структури капіталу підприємства
Джерело: власна розробка

Не менш важливого значення в питанні підвищення ефективності структури капіталу є стимулювання інвестицій. Ефективним в цьому питанні являється так званий RAB-тариф — стимулююче тарифоутворення для обленерго. Термін RAB (Regulatory Asset Base) — регуляторна база активів, використання яких безпосередньо направлена на оновлення основних активів підприємства. Іншими словами RAB-тарифи при правильному впровадженні стимулюють обленерго до скорочення витрат і модернізацію мереж.

Саме перехід на стимулююче тарифоутворення дозволить підприємству залучити додаткові інвестиції, підвищити енергоефективність, надійність і якість послуг, а в подальшому і знизити тарифи. На нашу думку при переході до нової методики формування тарифів із використанням RAB-тариф для обленерго, дозволить збільшити додатковий рівень прибутковості на встановленому рівні. Ставка такого

рівня прибутковості встановлена на рівні 12,5%. Хоча, враховуючи позитивний ефект від використання зазначеного механізму, безпосередньо не вплине на споживачів електроенергії, проте RAB-регулювання впливає на ціну послуг енергокомпаній, що безпосередньо призведе до зростання вартості послуг, які є складовою частиною тарифів на електроенергію, а отже в кінцевому результаті вплине на її кінцеву вартість.

Висновки з даного дослідження. Кожне підприємство самостійно вирішує, які обсяги капіталу потрібно залучити, яку структуру йому надати, обирає джерела фінансування та інші чинники процесу формування капіталу підприємства. Важливим подальшим напрямом дослідження, особливо у кризовий період, є аналіз ефективності використання означених механізмів, зокрема використання RAB-тарифу в питанні забезпечення ефективного процесу формування та оновлення активів підприємства.

Література

1. Деева Н. М. Фінансовий аналіз: навчальний посібник / Н. М. Деева; Мін-во освіти і науки України. — К.: Центр учбової літератури, 2017. — 328 с.
2. Бланк И. А. Управление капиталом: учебн. курс / И. А. Бланк. — К.: Изд-во «Ника- Центр», «Эльга», 2004. — 576 с.
3. Ф. Модильяні, М. Мілер Вартість капіталу, корпоративні фінанси і теорія інвестування / Американська економіка. Липень 1958. — 261–297 с.
4. Фінансова звітність ПАТ «Вінницяобленерго» [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.voe.com.ua/shareholders/corporate_information

References

1. Dyeyeva N. M. Financial analysis: textbook / N. M. Dyeyeva, Ministry of Education. — K.: Center for Educational Literature, 2017. — 328 p.
2. Blank I. A. Capital management: textbook / I. A. Blank. — K.: Izd-vo «Nika- Tsentr», «Elga», 2004. — 576 p.
3. Modigliani F., Miller M. H. The Cost of Capital, Corporation Finance and the Theory of Investment / Amer. Econ. Rev. — 1958. June. — p. 261–297.
4. Financial statements of PJSC «Vinnytsyaoblenergo» [Electronic resource]. — Access mode: http://www.voe.com.ua/shareholders/corporate_information

УДК 004.9:330](477)

Яненко Ірина Георгіївна

*доктор економічних наук, доцент,
провідний науковий співробітник сектору цифрової економіки
ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України»*

Яненко Ирина Георгиевна

*доктор экономических наук, доцент,
ведущий научный сотрудник сектора цифровой экономики
ГУ «Институт экономики и прогнозирования НАН Украины»*

Ianenkova Iryna

*Doctor of Economy Science, Assistant Professor,
Leading Researcher of Digital Economy Sector
State Organization «Institute for Economy and Forecasting of NAS Ukraine»*

ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ В СИСТЕМІ ОСВІТИ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФОРМУВАННЯ ЇЇ НОВОЇ ЯКОСТІ

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ЦИФРОВЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В СИСТЕМЕ ОБРАЗОВАНИЯ ДЛЯ ОБЕСПЕЧЕНИЯ ФОРМИРОВАНИЯ ЕЕ НОВОГО КАЧЕСТВА

USING DIGITAL TECHNOLOGIES IN THE EDUCATION SYSTEM TO PROVIDE THE FORMING OF IT'S NEW QUALITY

Анотація. Розкрито зміст та механізми взаємозв'язку цифрових трансформацій в економіці та освіті з метою забезпечення формування нової якості освіти. Обґрунтовано необхідність та доцільність проведення змін в системі освіти. Запропоновано ключові компетенції для громадян України на основі аналізу зарубіжного досвіду та з урахуванням трендів майбутньої освіти.

Ключові слова: концепція, цифрові технології, система освіти, компетенції громадян, якість освіти.

Аннотация. Раскрыто содержание и механизмы взаимосвязи цифровых трансформаций в экономике и образовании с целью обеспечения формирования нового качества образования. Обоснована необходимость и целесообразность проведения изменений в системе образования. Предложены ключевые компетенции для граждан Украины на основе анализа зарубежного опыта и с учетом трендов будущего образования.

Ключевые слова: концепция, цифровые технологии, система образования, компетенции граждан, качество образования.

Summary. The content and mechanisms of the interrelation of digital transformations in economics and education are revealed in order to ensure the formation of a new quality of education. The necessity and expediency of changes in the education system are substantiated. The basic competencies for Ukrainian citizens are proposed based on the analysis of foreign experience and taking into account the trends of the future education.

Key words: concept, digital technologies, education system, competencies for citizens, education quality.

Цифрові трансформації і нові освітні технології дозволяють педагогам здійснювати кардинальні зміни у навчанні, оцінці, навіть фізичному складі своїх класів. Завдяки підвищеній сумісності, швидкості та можливостям хмарних накопичувачів, у школах та коледжах є вдосконалена мережа спілкування, яка забезпечує кращий доступ до знань. Цифрові портфоліо стають досить ваго-

мими серед учнів середніх шкіл, які використовують їх для демонстрації своїх знань та досягнень. Більшість з них забезпечують студентів цифровими навчальними матеріалами, які управляються через системи онлайн-навчання / системи управління знаннями. Деякі університети також експериментують з віртуальними навчальними просторами та надають безкоштовні курси та навчальний

матеріал в Інтернеті. Розглянемо поточні тенденції в освіті, які значно впливають на навчання студентів.

1. Доповнена, віртуальна та змішана реальність (AR / VR / MR)

Проїшли ті дні, коли студенти мали сидіти спокійно за своїми партами. Освітні технології поліпшують навчання через збільшення інтерактивності, занурення, співпраці та уваги. Додаткова, віртуальна та змішана реальність — це приклади трансформаційних технологій, які покращують підготовку педагога, одночасно створюючи захоплюючі уроки, які зацікавлюють учня. Віртуальна реальність має здатність вивести навколишній світ у клас, і навпаки. Програми, такі як Unimersiv, можуть перевозити студентів до Стародавньої Греції, тоді як Cospaces дозволяє студентам поділитися своїми віртуальними творами зі світом [1]. Віртуальна реальність має потенціал для підвищення візуальної грамотності, технологічної грамотності та уваги до аудиторії. Ідея поєднання AR / VR / MR є дуже перспективною, оскільки це розширить можливості технологій трансформування класів.

2. Облаштування класних кімнат

Студентам більше не потрібно йти в технологічну лабораторію для доступу до комп'ютера або ноутбука. Останні роки продемонстрували збільшення облаштування комп'ютерних класів. Google Chromebooks складають більше половини пристроїв у класах США. У 2014 році у навчальних закладах використовувалося понад три мільйони Chromebook [1]. Оскільки ця цифра продовжує зростати, також необхідно збільшити увагу до програм, які навчають навичок цифрового громадянства. Сьогодні всеохоплююче середовище в Інтернеті створює цікаві можливості, що вимагають, щоб студенти отримували належну освіту з питань кібербезпеки та особистої відповідальності.

3. Дизайн навчального простору

У багатьох навчальних закладах розвинених країн парти вже не розташовані рядами, оберненими до передньої частини кімнати. Викладачі зрозуміли, що їх класні приміщення повинні імітувати робочі місця, що надихнуло їх створювати дружні місця для спільної роботи, щоб полегшити навчання студентів. Підтримання технології підтримало їхні зусилля. Класичні кабінети 21 століття — це SMART-дошки замість дошок, де пишуть крейдою та SMART-парти замість індивідуального сидіння. Студенти відвідують віртуальні екскурсії, а не лише читають тексти; вони створюють засоби масової інформації, а не просто дивляться на це. Перероблений навчальний простір, який наповнений інтегрованими технологіями, означає, що студенти не просто використовують ці речі, але розуміють, як використовувати їх для

досягнення конкретної мети. Більш того, деякі з цих навчальних можливостей навіть не в класі. Коледжі та університети створюють більше неформальних навчальних центрів в університетських містечках, оскільки вони розуміють важливість співпраці цілодобово, а не тільки, коли клас знаходиться на сесії.

4. Штучний Інтелект

Використання штучного інтелекту у вищій освіті вже довело свою корисність. Поширеним прикладом використання штучного інтелекту є чатботи. Їх оснащення дозволяє їм мати людську здатність відповідати на питання про домашнє завдання, правила коледжу, вимоги щодо оформлення документів, та багато іншого. Це дозволяє зменшити навантаження людей, які зазвичай виконують ці обов'язки та використовувати людські ресурси для більш складних питань. Інші програми навчання в галузі освіти включають в себе оцінку якості навчального плану та змісту / полегшення навчання один на один з використанням інтелектуальних систем репетиторства. Технологія не ставить за мету замінити вчителів, а лише їх доповнювати.

5. Персоналізоване навчання

Тепер можна персоналізувати навчання більше, ніж будь-коли. З вибору школи — державних, приватних, чартерних, віртуальних — до варіантів, доступних для того, як навчається студент, освіта може бути індивідуальною для кожного. Масові відкриті онлайн-курси або MOOC — курси, доступні в Інтернеті, які включають навчальні матеріали різних носіїв, таких як відеоролики, тексти, інфографіки тощо, заохочують використовувати цю інформацію в онлайн-студентській спільноті через соціальні мережі. Це демократизувало шлях навчання, особливо в програмах вищої освіти, і тепер ви можете навчатися у власних темпах з будь-якого місця на ваш вибір. Змішане навчання надає більшу відповідальність учням, оскільки це передбачає менш безпосереднє навчання від вчителя та більше методів навчання на основі відкритості. Змішане навчання — це приклад того, як студенти можуть контролювати певні елементи свого навчання, приймаючи рішення наприклад, про те, де і в якій мірі вони опановують матеріал. Адаптивне навчання схоже на змішане тим, що теж дозволяє студентам приймати рішення про такі речі, як часові рамки та шляхи їхнього навчання. Адаптивна технологія навчання збирає інформацію про поведінку учня, коли він відповідає на запитання, а потім використовує цю інформацію для надання миттєвих відгуків, щоб відповідно адаптувати навчальний досвід. Таким чином автоматично змінюються такі речі, як вміст або інший порядок навичок, у відповідь на те, як працює студент. Така персоналізація перетворює освіту на «метод вибору вашої власної пригоди», який використовується для навчання та зацікавлення

учнів. Завдяки вдосконаленій технології студенти можуть навіть стати творцями вмісту, маючи змогу додавати свої думки до платформ, які підтримують та заохочують адаптивне навчання. Хоча традиційне навчання, ймовірно, виживе там, де це доцільно, воно не буде домінувати у сфері освіти.

6. Ігровізація

Гра та навчання стикаються, коли в навчальних закладах ігри використовуються як навчальний інструмент. Ігрові технології роблять важке навчальне завдання більш цікавим та інтерактивним. Оскільки технологія прогресує, вона швидко використовується для покращення виховних ігор у кожній дисципліні. Такі ігри можуть віддзеркалювати реальні проблеми життя, вимагаючи від студентів використовувати цінні навички, щоб вирішити їх. Віртуальні ігрові світи надають унікальну можливість застосовувати нові знання та зробити критичну місію визнаючи перешкоди, розглядаючи численні перспективи та репетируючи різні відповіді. Оскільки ці ігри призначені для негайного зворотного зв'язку, студенти мають власну мотивацію продовжувати грати, вдосконалювати навички. Нові технології та нові моделі навчання є цікавими та надають студентам раніше немислимі можливості, але вони потребують постійної ІТ-підтримки. Оскільки зростають очікування студентів, реакція на ці потреби повинна також збільшуватися.

7. Інтернет речей (IoT)

IoT — це інша трансформаційна технологія, яка змінює речі на малих, але суттєвих напрямках. У сфері освіти одним з найперспективніших напрямків є розумні кампуси. Об'єднавши всі пристрої університету в єдину мережу, можна створювати високо налаштоване (розумне) навчальне середовище, яке відповідає потребам студентів та викладачів, уникаючи непотрібних взаємодій. Наприклад, коли професор входить у клас, пристрої встановлюють налаштування на основі їхніх уподобань, змінюють освітлення, відображають потрібні курси на LMS і так далі.

8. Великі дані

Вже існують спеціальні програми, які пропонують людині курси, які їй слід брати залежно від курсів, які вона вже опанувала раніше, її оцінок в них і її вмінь. Такі програми використовують великі дані, щоб рекомендувати курси для кожного студента на основі різних умовних факторів. Програмне забезпечення, таким чином, обирає курси, які цікавлять людину, і можуть добре оцінюватися. Такі системи гарантують, що студенти зберігатимуться, зменшуватиметься кількість відрахованих, а також буде застосовуватися більш змістовний підхід до того, що вивчається.

Тепер неможливо витратити все життя на розвиток однієї навички та зробити з цього кар'єру, тому що більшість навичок, яких діти зараз набувають

у колі, стануть не релевантними, коли цим дітям виповниться сорок років. 65% теперішніх випускників шкіл підуть на пенсію з посад, які ще не винайдено. На цей час у Європі та Північній Америці приблизно 70% робочих місць передбачають розумову працю і менше 30% — фізичну, тоді як п'ятдесят років тому співвідношення було зворотним [2].

Вважаємо, що підготовку дітей до професій майбутнього, яких ще не існує, починати необхідно з реформування системи освіти. Не проводити назрілі реформи означає залишитися далеко позаду тих, хто їх проводить, тоді як одночасні інвестиції у нові технології та у доповнення до них — це запорука успіху цифрових перетворень. Із розвитком нових технологій та їх проникненням у нові професії, працівникам доведеться постійно оцінювати та підвищувати свою кваліфікацію. Значною мірою це буде відбуватися поза межами офіційної системи освіти, однак влада може забезпечувати для компаній і робітників спонукальні стимули до створення механізмів для навчання протягом життя.

Багато експертів висловлюють думку про те, що теперішні учні мають передусім не вивчати дисципліни, а опановувати навички навчання як такого, щоб у подальшому мати змогу займатися самоосвітою, мати задатки креативного і критичного мислення. Є дані Всесвітнього економічного форуму щодо соціального та емоційного навчання, які підтверджують цю думку. І є приклади системи освіти (Сінгапур, Фінляндія), яка допомагає нинішнім школярам здобувати такі необхідні навички і знання.

- Трендами майбутньої освіти можна вважати такі:
- *модульність*. Для стандартного працівника оцифрованої, напівофісної, напівдомашньої реальності знадобиться чіткий, обмежений, але постійно поновлюваний набір навичок і знань. Тому, умовно, бакалаврат буде не 4-річним, а 3-річним із двома-трьома днями на тиждень ввечері після роботи та онлайн;
 - *мультимовність*. Розвиток сервісів перекладу призведе до втрати потреби у використанні поняття «основна мова викладання»;
 - *цифровізація*. Все більше секторів освіти будуть переходити в онлайн та на рівень тих технологій, які на цей час розробляються, але не є масовими в освіті (доповнена реальність, віртуальна реальність, прямий трансфер інформації у мозок та інші.);
 - *індивідуалізація освітніх траєкторій*. Більшість закладів вищої освіти перестануть існувати як такі, у кращому випадку перетворяться на філії великих корпорацій, що надають послуги освіти повного циклу.

З появою нових трендів багато країн переглядають свої підходи до освіти. Так, Сінгапур переходить від жорсткої моделі «підвищення ефективності» (що передбачала отримання максимальної віддачі від вкладених фінансових ресурсів та викладання)

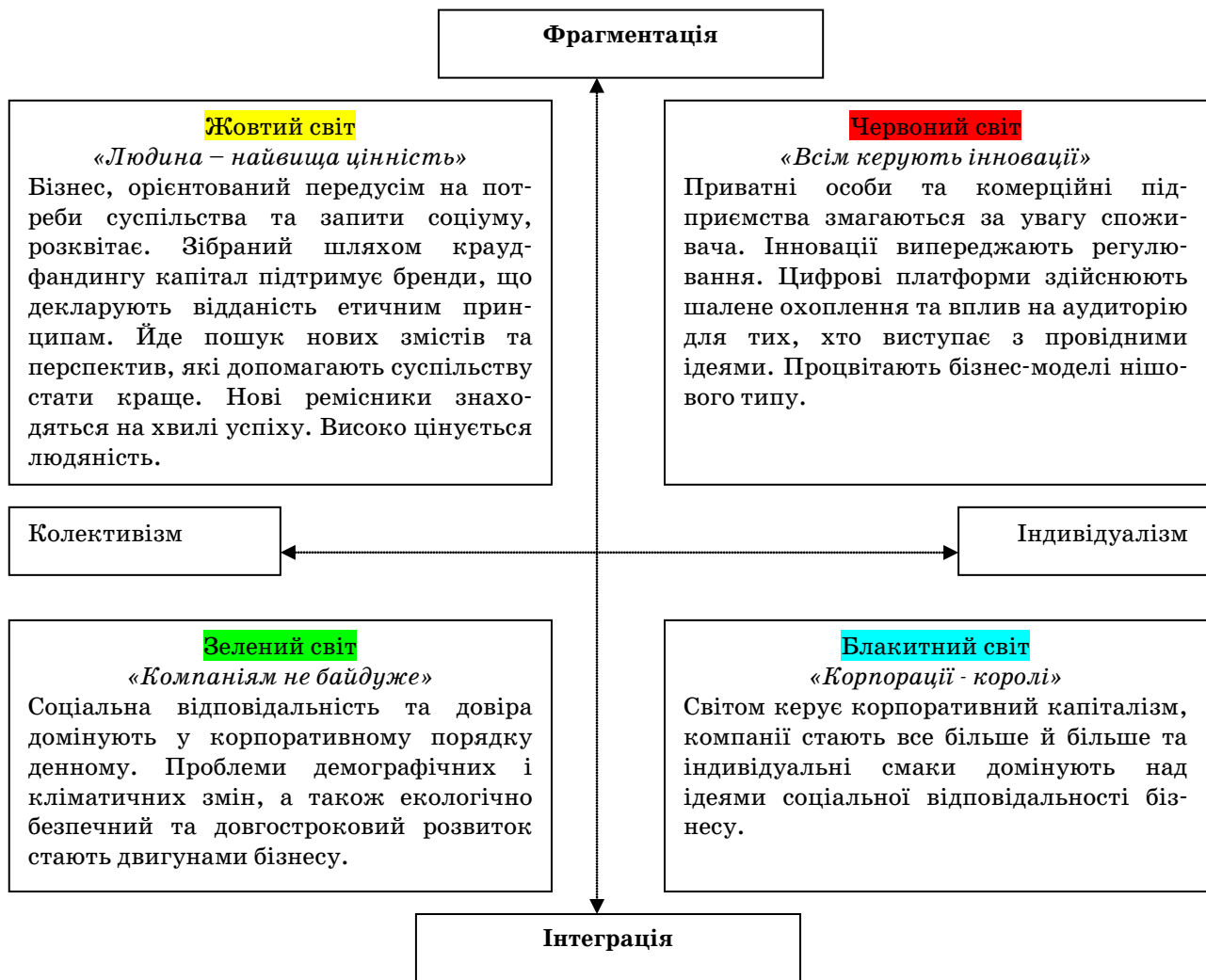

Рис. 1. Варіанти розвитку ринку праці до 2030 р. [3]

до моделі «розвитку здібностей», у межах якої особлива увага надається не постійному тестуванню, а проектній роботі, і скорочується кількість тестів. У центрі уваги колумбійської моделі «Нова школа», за якою сьогодні навчаються 5 млн. учнів у 16 країнах, також знаходяться групове навчання та вирішення проблем. Подібні підходи змінюють відносини між вчителем та учнем. В процесі навчання наголос зміщується на способи пошуку інформації та її застосування у новій і неочікуваній ситуації. Для цього необхідно змінити систему підготовки вчителів. Є багато прикладів того, як цифрові технології можуть допомогти вчителям та учням: шляхом забезпечення можливості групової роботи в аудиторіях, які поєднані між собою мережею; через додатки, які стимулюють творчі здібності та вміння вирішувати проблеми, а також освітні ігри. Вдалим прикладом є онлайн-платформа Eduscoredia, яка була створена управлінням освіти Ріо-де-Жанейро у 2010 році для забезпечення вчителів матеріалами і надання учням доступу до навчальних ресурсів. В системі використовуються мультимедійні ресурси, зокрема, відео, інтерактивні ігри та цифрові бібліотеки.

В Україні у 2016 р. «К-Фондом» створено смарт-містечко Unit city, де талановита молодь може безкоштовно розвивати та вдосконалювати свої навички, використовуючи найсучаснішу техніку та комунікації. У 2017 р. DataArt презентував низку освітніх ініціатив: у Болгарії та Україні було відкрито безкоштовні ІТ-курси для початківців; перезапущено онлайн-ресурс із 200+ освітніми курсами та запущена унікальна платформа для оцінювання навичок програмістів Skillotron.

Розглянемо ефективність освітньої системи Сінгапуру. За даними останнього звіту PISA (Programme for International Student Assessment) [4], у якому оцінюють здібності учнів з країн — учасниць Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), Сінгапур перевершив усіх за показником наукових знань молоді. Ця держава обійшла в рейтингу Японію, Естонію, Фінляндію і Канаду, які роками утримували першість за цим напрямком. Причому 24% всіх учнів та студентів Сінгапуру є одними з найбільш науково підкованих (рівні 5 і 6) — це втричі перевершує середній показник по ОЕСР. Такий рівень, згідно з рейтингом, свідчить

про те, що учні із Сінгапуру досить кваліфіковані для самостійного творчого застосування на практиці здобутих знань у стандартних і незнайомих ситуаціях — тобто готові до життя з усіма його несподіванками.

В системі освіти Сінгапуру активно використовується Концепція соціального та емоційного навчання (SEL — Social and Emotional Learning) [5]. Ця Концепція пов'язана з використанням методик, які дають змогу не тільки здобути базові та глибокі знання з різних предметів, але також опанувати низку практичних навичок, навчитися вибудовувати відносини з іншими людьми, виважено приймати відповідальні рішення і досягати поставлених цілей. Комплексна концепція включає здобуття академічних знань, ефективну соціалізацію студентів і школярів, контроль своїх емоцій, емоційну взаємодію з іншими, розвиток навичок піклування про інших, розв'язання комплексних завдань і багато іншого.

На цей час в Україні поки немає затвердженого документу, який визначає громадянські компетенції та шляхи їх забезпечення через систему освіти. Пропонований Міністерством освіти і науки України проект «Концепція розвитку громадянської освіти в Україні» (далі — Концепція) визначає 10 основних громадянських компетентностей (розділ IV), а також результати, досягнення яких має бути забезпечено системою громадянської освіти у відповідності до визначених основних змістовних ліній громадянської освіти (розділ VI Концепції) [6].

Вважаємо за доцільне звернути увагу на європейський досвід формування ключових компетенцій для громадян. Як приклад можна навести рекомендації Ради Європи щодо визначення ключових компетенцій, оволодіння якими виступає основним критерієм якості освіти [7]:

- компетенція грамотності;
- компетенція багатомовності;
- математична компетенція і компетенція у науці, технології та інженерії;
- цифрова компетенція;
- особиста, соціальна та компетенція засвоєння знань;
- компетенція громадянства;
- компетенція підприємництва;
- компетенція культурної обізнаності та вираження.

Компетенція грамотності означає вміння спілкуватися та ефективно комунікувати з іншими належним і творчим способом. Розвиток грамотності є основою для подальшого навчання та подальшої лінгвістичної взаємодії. Залежно від контексту грамотність може бути розроблена рідною мовою, мовою навчання та / або офіційною мовою в країні чи регіоні.

Компетенція багатомовності визначає здатність належним чином та ефективно використовувати різні мови для спілкування. Це тісно пов'язано з основни-

ми навичками грамотності: базується на здатності розуміти, висловлювати та інтерпретувати поняття, думки, почуття, факти як усно, так і письмово (слухати, говорити, читати і писати) у відповідних діапазонах соціальних та культурних контекстів відповідно до бажань чи потреб людини. Мовні компетенції інтегрують історичний вимір і міжкультурні компетенції. Вони спираються на можливість посередництва між різними мовами і засобами масової інформації, як це викладено у Спільних європейських рамкових документах. У відповідних випадках це може включати підтримку і подальше вдосконалення компетенції рідної мови, а також приєднання офіційної мови (мов) країни.

Математична компетенція та компетенція в науці, технологіях, інженерії містить три складові:

- математична компетенція — це здатність розробляти та застосовувати математичне мислення та розуміння для вирішення ряду проблем у повсякденних ситуаціях. Спираючись на майстерності рахування, акцент робиться на процесі та діяльності, а також на знаннях. Математична компетенція охоплює, в різному ступені, здатність і готовність використовувати математичні режими мислення та представлення (формули, моделі, конструкції, графіки, діаграми);
- компетенція в науці — це здатність і бажання пояснити природний світ шляхом використання знань та методології, включаючи спостереження та експерименти, з метою виявлення питань та отримання доказових висновків;
- компетенції в технологіях та інженерії є застосуванням цих знань та методології у відповідь на сприйняті людські потреби або бажання. Компетенція в науці, технологіях та інженерії передбачає розуміння змін, спричинених діяльністю людини та особистої відповідальності громадян.

Цифрова компетенція включає в себе впевнене, критичне та відповідальне використання та взаємодію з цифровими технологіями для навчання, роботи та участі у суспільстві. Вона включає в себе інформацію та цифрову грамотність, спілкування та співпрацю, медіа грамотність, створення цифрового контенту (включаючи програмування), безпеку (включаючи цифрове благополуччя та компетенції, пов'язані з кібербезпекою), питання інтелектуальної власності, вирішення проблем та критичне мислення.

Особиста, соціальна компетенції та засвоєння знань — це вміння рефлексувати, ефективно управляти часом та інформацією, конструктивно працювати з іншими, залишатися стійкими та керувати власним навчанням та кар'єрою. Компетенція містить здатність справлятися з невизначеністю та складністю, засвоювати знання, підтримувати фізичне та емоційне самопочуття, підтримувати фізичне та психічне здоров'я, бути в змозі вести здоровий спосіб життя, співчувати і керувати конфліктами в інклюзивному та сприятливому контексті.

Компетенція громадянства — це здатність виступати відповідальними громадянами та повною мірою брати участь у громадянському та громадському житті на основі розуміння соціальних, економічних, правових та політичних понять та структур, а також глобального розвитку та стабільності.

Компетенція підприємництва — це здатність реагувати на можливості та ідеї та перетворити їх у цінності для інших. Вона заснована на творчості, критичному мисленні та вирішенні проблем, прояві ініціативи, наполегливості та вміння співпрацювати, щоб планувати та управляти проектами, що мають культурну, соціальну або фінансову цінність.

Компетенція культурної обізнаності та вираження — полягає у розумінні та повазі того, як ідеї та зміст творчо виражаються та передаються у різних культурах та через різні галузі мистецтва та інших культурних форм. Вона включає в себе участь у розумінні, розробці та вираженні власних ідей та почуття місця або ролі в суспільстві у різних формах та контекстах.

Співставлення наведених у Концепції основних компетентностей із рекомендаціями Ради Європи (Табл. 1) показало, що такі важливі компетенції, як математична, цифрова, компетенції в технологіях та інженерії, компетенції грамотності, багатомовності, засвоєння знань та підприємництва не враховані у Концепції зовсім.

Між тим, як свідчить зарубіжний досвід, застрашні учні та студенти особливо потребуватимуть саме формування комплексних знань і навичок, що дають змогу взаємодіяти в команді, а також уміння вчитися. Так, у дослідженні Міжнародного економічного форуму названо 16 найважливіших навичок для учнів XXI століття, які поділено на три групи: фундаментальні знання (грамотність), вміння (навички), персональні (особистісні) якості [5].

В Україні для підтримки компетентно-орієнтованої освіти, підвищення кваліфікації та навчання в контексті навчання протягом усього життя було виявлено комплекс проблем, основні з яких: використання різних навчальних підходів та контекстів;

Таблиця 1

**Відповідність основних громадянських компетентностей (розділ IV Концепції)
до Рекомендацій Ради Європи**

Громадянські компетентності	Рекомендації Ради Європи, яким відповідає наведена компетентність
1) розуміння власної громадянської ідентичності, державної приналежності, національної, етнічної та культурної ідентичностей, повага до інших культур та етносів;	Компетенція громадянства
2) здатність плекати українські традиції та духовні цінності, володіти відповідними знаннями, вміннями та навичками, поділяти європейські цінності, спроможність реалізувати свій потенціал в умовах сучасного суспільства;	Компетенція культурної обізнаності та вираження
3) розуміння значення національної пам'яті, особливості її розвитку, впливу на суспільно-політичні процеси;	Компетенція громадянства
4) знання принципів демократії та здатність застосовувати їх у повсякденному житті; розуміння та сприйняття цінності прав та свобод людини, вміння відстоювати свої права та права інших;	Компетенція громадянства
5) розуміння та сприйняття принципів рівності та недискримінації, толерантності, соціальної справедливості, доброчесності, вміння втілювати їх у власні моделі поведінки, здатність попереджувати та вирішувати конфлікти;	Особиста, соціальна компетенції
6) знання та розуміння державного устрою, принципів і шляхів формування державної політики у всіх сферах суспільного життя на національному, регіональному та місцевому рівнях;	Компетенція громадянства
7) знання механізмів участі у суспільному, суспільно-політичному та державному житті та вміння їх застосовувати разом з прийняттям рішень на місцевому, регіональному і національному рівнях; відповідальне ставлення до своїх громадянських прав і обов'язків, пов'язаних з участю в суспільно-політичному житті;	Компетенція громадянства
8) здатність до соціальної комунікації, солідарних дій та вміння співпрацювати, формувати групи задля вирішення проблем спільнот різного рівня, зокрема шляхом волонтерської діяльності.	Особиста, соціальна компетенції
9) здатність формувати та аргументовано відстоювати власну позицію, поважаючи відмінні думки/позиції, якщо вони не порушують прав та гідності інших осіб;	Особиста, соціальна компетенції
10) здатність критично аналізувати інформацію, розглядати питання з різних позицій, приймати обґрунтовані рішення;	Компетенція в науці

Джерело: складено автором на основі [6–7]

підтримка педагогів та іншого персоналу навчальних закладів; а також оцінка та підтвердження розвитку компетенції. Для вирішення цих проблем пропонується використати деякі приклади передового досвіду Євросоюзу, які наведені нижче.

Різноманітні навчальні підходи та середовища:

- навчання міждисциплінарного профілю, партнерства між різними рівнями освіти, учасниками підвищення кваліфікації та навчання, у тому числі з ринку праці, а також концепції, такі як загальноосвітні підходи з наголосом на спільному навчанні та активній участі та прийнятті рішень учнями, що може збагатити навчання. Міждисциплінарне навчання також дозволяє зміцнювати зв'язок між різними предметами у навчальному плані, а також встановлювати міцний зв'язок між тим, що вивчається, і змінами у суспільстві;
- методології навчання, такі як опитування, проектування, змішані, навчання на основі мистецтва та ігор можуть посилювати мотивацію та зацікавленість у навчанні. Також, експериментальне навчання, навчання на робочому місці та наукові методи в науці, техніці, інженерії та математиці (STEM) можуть сприяти розвитку цілого ряду компетенцій;
- учні, працівники навчальних закладів та навчальні заклади можуть бути заохочені використовувати цифрові технології для покращення навчання та підтримки розвитку цифрових компетенцій. Наприклад, беручи участь у союзних ініціативах, таких як «Тиждень кодексу ЄС»; — спеціальні можливості для підприємницького досвіду, стажування у компаніях або підприємцях, які відвідують навчальні заклади, включаючи практичний досвід підприємницької діяльності, такі як проблеми творчості, запуск нових компаній, ініціативи спільноти, що проводяться за участю студентів, бізнес-моделювання чи підприємницьке навчання на основі проекту є особливо корисними для молоді, а також для дорослих та для вчителів;
- співпраця між освітою та підвищенням кваліфікації та партнерами поза системою освіти — з місцевих громад та роботодавців у поєднанні з формальним та неформальним навчанням може сприяти розвитку компетенції та полегшити перехід від освіти до роботи, а також від роботи до освіти.

Підтримка навчального персоналу:

- включення компетентно-орієнтованих підходів до освіти, навчання в початковій освіті та безперервному професійному розвитку може допомогти працівникам освіти змінити обстановку у їхніх навчальних закладах та бути компетентним у реалізації цього підходу;
- навчальний персонал може бути підтриманий у розробці підходів, орієнтованих на компетент-

ність, у їхніх конкретних контекстах шляхом обміну персоналом та навчання однолітків, а також однолітків-консультантів, що передбачає гнучкість та автономію в організації навчання, через мережі, співпрацю та спільноти практиків;

- працівники освіти можуть надавати допомогу у створенні інноваційних практик, участі в дослідженні та належному використанню нових технологій, у тому числі цифрових технологій, для компетентності підходів у навчанні та підвищенні кваліфікації.

Оцінка та перевірка розвитку компетенцій:

- інструкції (описи) щодо ключових компетенцій можуть перетворюватися на основі результатів навчання, які можуть бути доповнені відповідними інструментами для діагностичної, формувальної та підсумкової оцінки та визнання (підтвердження) на відповідних рівнях;
- перевірка результатів навчання, отриманих через неформальне навчання, може поширюватися та ставати більш надійною, відповідно до Рекомендацій Ради Європи про перевірку попереднього неформального навчання, включаючи різні процедури перевірки. Також використання методів, таких як Europass та Youthpass, які слугують інструментами для документації та самооцінки, може підтримувати процес перевірки.

З огляду на наведений вище зарубіжний досвід визначення навичок та компетенцій, доцільно змістовно доповнити та відредагувати перелік основних громадянських компетентностей Концепції як показано у табл. 2.

Всі ключові компетенції вважаються однаково важливими; кожна з них сприяє успішному життю в суспільстві. Компетенції можуть застосовуватися у багатьох різних контекстах і в різних комбінаціях. Вони перекриваються та блокуються; аспекти, які є суттєвими для однієї сфери, підтримують компетенції в іншій.

Висновки. Освітні технології поліпшують навчання через збільшення інтерактивності, занурення, співпраці та уваги. Деякі з цих технологій вже активно використовуються, а інші все ще набирають обертів, однак є незмінна річ: освіта ніколи не буде однаковою. Але потенціал цифрового перетворення може бути використаним для системних та інституційних змін лише у випадку, якщо освітня екосистема, що складається з політиків, інститутів, студентів, батьків та вчителів, охоплюватиме нові та розвиваючі технології.

Додаткова, віртуальна та змішана реальність — це приклади трансформаційних технологій, які покращують підготовку педагога, одночасно створюючи захоплюючі уроки, які зацікавлюють учня. Віртуальна реальність має потенціал для підвищення візуальної грамотності, технологічної грамотності та уваги до аудиторії. Поєднання AR / VR / MR розширить можливості технологій трансформування

Таблиця 2

Основні компетенції громадян України

Основні громадянські компетентності (проект Концепції МОН)	Основні компетенції громадян України (пропонований проект)
1) розуміння власної громадянської ідентичності, державної приналежності, національної, етнічної та культурної ідентичностей, повага до інших культур та етносів;	1) компетенція грамотності;
2) здатність плекати українські традиції та духовні цінності, володіти відповідними знаннями, вміннями та навичками, поділяти європейські цінності, спроможність реалізувати свій потенціал в умовах сучасного суспільства;	2) компетенція багатомовності;
3) розуміння значення національної пам'яті, особливості її розвитку, впливу на суспільно-політичні процеси;	3) математична компетенція і компетенція у науці, технології та інженерії;
4) знання принципів демократії та здатність застосовувати їх у повсякденному житті; розуміння та сприйняття цінності прав та свобод людини, вміння відстоювати свої права та права інших;	4) цифрова компетенція;
5) розуміння та сприйняття принципів рівності та недискримінації, толерантності, соціальної справедливості, доброчесності, вміння втілювати їх у власні моделі поведінки, здатність попереджувати та вирішувати конфлікти;	5) особиста, соціальна та компетенція засвоєння знань;
6) знання та розуміння державного устрою, принципів і шляхів формування державної політики у всіх сферах суспільного життя на національному, регіональному та місцевому рівнях;	6) компетенція громадянства;
7) знання механізмів участі у суспільному, суспільно-політичному та державному житті та вміння їх застосовувати разом з прийняттям рішень на місцевому, регіональному і національному рівнях; відповідальне ставлення до своїх громадянських прав і обов'язків, пов'язаних з участю в суспільно-політичному житті;	7) компетенція підприємництва;
8) здатність формувати та аргументовано відстоювати власну позицію, поважаючи відмінні думки/позиції, якщо вони не порушують прав та гідності інших осіб;	8) компетенція культурної обізнаності та вираження
9) здатність критично аналізувати інформацію, розглядати питання з різних позицій, приймати обґрунтовані рішення;	
10) здатність до соціальної комунікації, солідарних дій та вміння співпрацювати, формувати групи задля вирішення проблем спільнот різного рівня, зокрема шляхом волонтерської діяльності.	

Джерело: розроблено автором на основі [6–7]

класів. Кількість пристроїв, що використовуються для облаштування класних кімнат продовжує зростати, тому необхідно збільшити увагу до програм, які навчають навичок цифрового громадянства. Середовище в Інтернеті створює цікаві можливості, однак це потребує отримання належної освіти з питань кібербезпеки та особистої відповідальності. Персоналізоване навчання надає індивідуально студенту відповідальність за аспекти своєї освіти, наприклад, швидкість та порядок руху матеріалу, завдань, які вони виконують і так далі. Хоча традиційне навчання, ймовірно, виживе там, де це доцільно, воно не буде домінувати у сфері освіти. Перероблений навчальний простір, який наповнений інтегрованими технологіями, означає, що студенти не просто використовують ці речі, але розуміють, як використовувати їх для досягнення конкретної мети. Більш того, деякі з цих навчальних можливостей навіть не в класі. Коледжі та університети створюють більше неформальних навчальних цен-

трів в університетських містечках, оскільки вони розуміють важливість співпраці цілодобово, а не тільки, коли клас знаходиться на сесії. Технологія штучного інтелекту не ставить за мету замінити вчителів, а лише їх доповнювати шляхом використання програм, які допомагають виконувати рутинну працю, звільняючи людські ресурси для більш складних питань. Персоналізоване навчання (змішане та адаптивне) надає більшу відповідальність учням, оскільки це передбачає менш безпосереднє навчання від вчителя та більше методів навчання на основі відкритості. Ігровізація робить важке завдання цікавішим та інтерактивним, а також дозволяє учням використовувати свої знання на практиці та вирішувати проблеми в середовищах, що імітують реальне життя. Це значно підвищує мотивацію та взаємодію. Технологія Інтернет речей дозволяє створювати високо налаштоване навчальне середовище, яке відповідає потребам студентів та викладачів, уникаючи непотрібних взаємодій.

Підготовку дітей до професій майбутнього, яких ще не існує, починати необхідно з реформування системи освіти. Не проводити назрілі реформи означає залишитися далеко позаду тих, хто їх проводить, тоді як одночасні інвестиції у нові технології та у доповнення до них — це запорука успіху цифрових перетворень.

На цей час в Україні поки немає затвердженого документу, який визначає громадянські компетенції та шляхи їх забезпечення через систему освіти. Пропонований Міністерством освіти і науки України проект «Концепція розвитку громадянської освіти в Україні» визначає 10 основних громадянських компетентностей, серед яких відсутні такі важливі компетенції, як математична, цифрова, компетенції в технологіях та інженерії, компетенції грамотності, багатомовності, засвоєння знань та підприємництва.

На основі аналізу зарубіжного досвіду та з урахуванням трендів майбутньої освіти пропонуються наступні ключові компетенції для громадян України: компетенція грамотності; компетенція багатомовності; математична компетенція і компетенція у науці, технології та інженерії; цифрова компетенція; особиста, соціальна та компетенція засвоєння знань; компетенція громадянства; компетенція підприємництва. Всі пропоновані ключові компетенції є однаково важливими і можуть застосовуватися у багатьох різних контекстах і в різних комбінаціях. Вони перекриваються та блокуються; аспекти, які є суттєвими для однієї сфери, підтримують компетенції в іншій. Компетентно-орієнтована освіта є вигідною у той час, коли база знань суспільств розвивається дуже швидко та затребувані навички необхідно передавати і розвивати у різноманітних соціальних контекстах.

Література

1. Digital transformation in education [Electronic resource]. — Forbes. — Mode of access: <https://www.forbes.com/sites/danielnewman/2017/07/18/top-6-digital-transformation-trends-in-education/#34a948672a9a>
2. Made Smarter Review (2017) [Electronic resource]. — Mode of access: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/655570/20171027_MadeSmarter_FINAL_DIGITAL.pdf.
3. Workforce of the future: The competing forces shaping 2030 [Electronic resource]. — Pw C. — Mode of access: <https://www.pwc.com/gx/en/services/people-organisation/workforce-of-the-future/workforce-of-the-future-the-competing-forces-shaping-2030-pwc.pdf>
4. PISA 2015 Results in Focus [Electronic resource]. — OECD. — Mode of access: www.oecd.org/pisa/pisa-2015-results-in-focus.pdf
5. New Vision for Education: Fostering Social and Emotional Learning through Technology (2016) [Electronic resource]. — WEF. — Mode of access: http://www3.weforum.org/docs/WEF_New_Vision_for_Education.pdf
6. Концепція розвитку громадянської освіти в Україні [Electronic resource]. — Mode of access: <https://mon.gov.ua/ua/news/mon-proponuye-do-gromadskogo-obgovorennya-koncepciyu-rozvitku-gromadyanskoyi-osviti-v-ukrayini>
7. COUNCIL RECOMMENDATION of 22 May 2018 on key competences for lifelong learning [Electronic resource] / Official Journal of the EU. — Mode of access: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018H0604\(01\)&rid=7](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018H0604(01)&rid=7)

МІЖНАРОДНИЙ НАУКОВИЙ ЖУРНАЛ «ІНТЕРНАУКА»
INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL «INTERNAUKA»
МЕЖДУНАРОДНЫЙ НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ «ИНТЕРНАУКА»

Збірник наукових статей

№ 20 (60)

2 том

Голова редакційної колегії — д.е.н., професор *Камінська Т.Г.*

Київ 2018

Видано в авторській редакції

Засновник / Видавець ТОВ «Фінансова Рада України»
Адреса: Україна, м. Київ, вул. Павлівська, 22, оф. 12
Контактний телефон: +38 (067) 401-8435
E-mail: editor@inter-nauka.com
www.inter-nauka.com

Підписано до друку 12.12.2018. Формат 60×84/8
Папір офсетний. Гарнітура SchoolBookAS.
Умовно-друкованих аркушів 9,3. Тираж 100.
Замовлення № 398. Ціна договірна.
Надруковано з готового оригінал-макету.

Надруковано у видавництві
ТОВ «Центр учбової літератури»
вул. Лаврська, 20 м. Київ
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до державного реєстру видавців, виготівників і
розповсюджувачів видавничої продукції
ДК № 2458 від 30.03.2006 р.